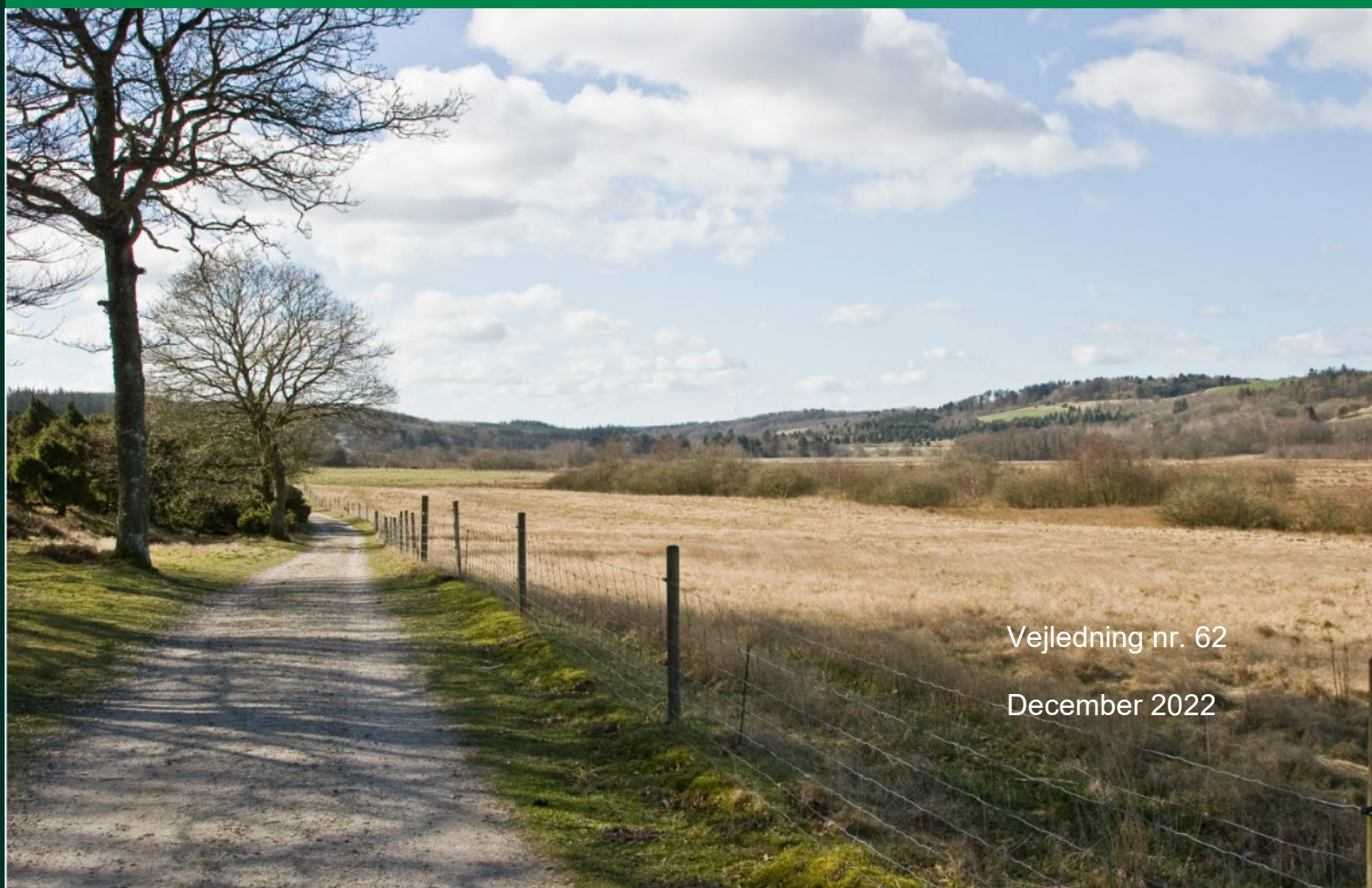

Miljøministeriet
Miljøstyrelsen

Vejledning om bygge- og beskyttelseslinjer naturbeskyttelses-lovens §§ 16-19 sø- og åbeskyttelseslinjen skovbyggelinjen fortidsmindebeskyttelseslinjen kirkebyggelinjen

Vejledning nr. 62

December 2022

Udgiver: Miljøstyrelsen

Redaktion: Skov & Landskab, Miljøstyrelsen

ISBN: 978-87-7038-462-9

Indhold

1.	Indledning	6
2.	Naturbeskyttelseslovens §§ 16-19	8
2.1	Reglernes hovedformål og hovedindhold generelt	8
2.2	Generelt om reglernes administration	9
2.3	Oversigtsskema over bestemmelserne i §§ 16-19	10
3.	Sø- og åbeskyttelseslinjen – naturbeskyttelseslovens § 16	13
3.1	Bestemmelsen om sø- og åbeskyttelseslinjen - baggrund og formål	13
3.2	Forbud mod bebyggelse og anlæg mv. inden for sø- og åbeskyttelseslinjen (stk. 1)	14
3.2.1	Indledning	14
3.2.2	Forbuddets indhold	15
3.2.2.1	Bebyggelse, campingvogne og lignende	16
3.2.2.2	Beplantning	17
3.2.2.3	Hegning	18
3.2.2.4	Terrænændringer	18
3.3	Undtagelserne fra forbuddet i § 16, stk. 1	18
3.3.1	Foranstaltninger, der efter lov om vandløb er meddelt påbud om eller tilladelse til er undtaget fra forbuddet	19
3.3.2	Gentilplantning af skovarealer og beplantning i eksisterende haver	19
3.3.3	Plantning af flerårige energiafgrøder	19
3.3.4	Bestående forsvarsanlæg	21
3.3.5	Havneanlæg og de landarealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål	21
3.3.6	Driftsbygninger, der er nødvendige for jordbrugs- og fiskerierhvervene	22
3.3.7	Andre områder, der efter den hidtidige lovgivning har været undtaget	22
3.3.8	Bestemmelsen i stk. 3 om anlæg i lovligt etablerede haver	23
3.3.9	Kystbeskyttelse	24
4.	Skovbyggelinjen – naturbeskyttelseslovens § 17	25
4.1	Bestemmelsen om skovbyggelinjen - baggrund og formål	25
4.2	Forbud mod placering af bebyggelse, campingvogne og lignende (stk. 1)	25
4.2.1	Indledning	25
4.2.1.1	"Husrækkereglen"	27
4.2.2	Forbuddets indhold	28
4.2.2.1	Placering af bebyggelse, campingvogne og lignende	28
4.2.2.2	Særligt om bebyggelse i landzone	29
4.3	Undtagelser fra forbuddet i stk. 1	29
4.3.1	Bestående forsvarsanlæg	30
4.3.2	Havneanlæg og de landarealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål	30
4.3.3	Områder, der som led i frikommuneforsøg bliver omfattet af en lokalplan og efter § 24 a i lov om frikommuner	30
4.3.4	Byggeri, der er erhvervsmæssigt nødvendigt for den pågældende ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom	31
4.3.5	Bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, hvortil der er meddelt tilladelse efter § 35, stk. 1, i lov om planlægning	32

4.3.6	Bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, der er undtaget fra krav om landzonetilladelse	32
4.3.7	Placering af garager, carporte, udhuse, drivhuse	34
4.3.8	Bygningsændringer på beboelseshuse i byzone og sommerhusområde	35
4.3.9	Kystbeskyttelse	35
4.4	Særlige undtagelser	36
5.	Beskyttelseslinjen omkring fortidsminder – naturbe-skyttelseslovens § 18	37
5.1	Bestemmelsen om fortidsmindebeskyttelseslinjen - baggrund og formål	37
5.2	Forbud mod tilstandsændringer inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (stk. 1)	38
5.2.1	Indledning	38
5.2.2	Forbuddets indhold	39
5.2.2.1	Tilstandsændringer	39
5.2.2.2	Hegn	41
5.3	Undtagelserne	42
5.3.1	Mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger	42
5.3.2	Landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning	42
5.3.3	Gentilplantning af skovarealer	43
5.3.4	Sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme	44
5.3.5	Kystbeskyttelse	45
6.	Beskyttelseslinjen omkring kirker – naturbeskyttelseslovens § 19	46
6.1	Bestemmelsen om kirkebyggelinjen – baggrund og formål (stk. 1)	46
6.2	Forbud mod bebyggelse over 8,5 meter inden for byggelinjen (stk. 1)	47
6.2.1	Indledning	47
6.2.2	Forbuddets indhold	48
6.3	Undtagelser fra forbuddet	48
7.	Dispensation og reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer, jf. naturbeskyttelseslovens §§ 65, 66 og 69	49
7.1	Generelt om dispensation, jf. §§ 65, 65 a og 66	49
7.2	Dispensation ved reducerede bygge- og beskyttelseslinjer	52
7.3	Dispensation fra de enkelte bestemmelser i §§ 16-19	53
7.3.1	Sø- og åbeskyttelseslinjen § 16	53
7.3.2	Skovbyggelinjen, § 17	55
7.3.3	Fortidsmindebeskyttelseslinjen	57
7.3.4	Kirkebyggelinjen, § 19	62
7.4	Forsøgsprojekter for kyst- og naturturisme tilladt efter §§ 4 a og 5 i planloven	62
7.5	Generelt om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer, jf. § 69	63
7.6	Praksis om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer, jf. § 69	65
8.	Administrative regler – byggelinjebekendtgørelsen	67
8.1	Generelt om bekendtgørelsen	67
8.2	Flerårige energiafgrøder	67
8.3	Kystbeskyttelse	68
8.4	Klagevejledning, underretning mv.	68
9.	Tilsyn og håndhævelse	69
9.1	Tilsyn	69
9.2	Straf	70
10.	Klage	71

10.1	Klageadgang, klagemyndigheder og klagefrist, offentliggørelse, opsættende virkning for tilladelser	71
10.2	Klagevejledning og indsendelse af klage	72
10.3	Søgsmål	73
11.	Reglernes sammenhæng med andre regler	74
11.1	Skovloven	74
11.2	Planloven	74
11.3	Naturbeskyttelsesloven (§ 3 og fredninger)	75
11.4	Museumsloven	75
11.5	Vandløbsloven	75

1. Indledning

Bestemmelserne om bygge- og beskyttelseslinjer findes i naturbeskyttelseslovens kapitel 2¹ om "Generelle naturbeskyttelsesbestemmelser". Kapitel 2 indeholder bestemmelser om en generel beskyttelsesordning for beskyttede naturtyper (§§ 3-7), klitfredede arealer (§§ 8-11) og bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer (§§ 15-19).

Bestemmelserne i §§ 15 a og 15 b omhandler beskyttelse af kysterne (strandbeskyttelseslinjen) og §§ 16 -19 (bygge- og beskyttelseslinjer) beskyttelse af en række markante landskabselementer. Bestemmelserne i §§ 16-19 om bygge- og beskyttelseslinjer ved søer og vandløb, skove, fortidsminder og kirker er emnet for denne vejledning.

Kommunalbestyrelsen kan dispensere fra bestemmelserne i §§ 16-19, og miljøministeren kan dispensere fra §§ 8 og 15 om klit- og strandbeskyttelseslinjen. Miljøministeren kan endvidere reducere bygge- og beskyttelseslinjer på konkrete arealer, dvs. bestemme at de skal forløbe i en kortere afstand fra en sø, vandløb, skov eller fortidsminde end bestemt i loven, jf. § 69, dog ikke kirkebyggelinjen.

Vejledning om beskyttede naturtyper efter § 3 findes på Miljøstyrelsens hjemmeside, og vejledning om klitfredede arealer efter § 8 og strandbeskyttelseslinjen efter § 15 findes på Naturstyrelsen, Kystdirektoratets, hjemmeside, hvortil der henvises. Disse bestemmelser er ikke en del af denne vejledning.

Denne vejledning retter sig mod administrationen af naturbeskyttelseslovens §§ 16-19, men kan benyttes af alle, som vil kende reglerne om bygge- og beskyttelseslinjer.

Beskrivelsen af reglernes fortolkning og anvendelse har baggrund i bl.a. forarbejderne til loven og senere ændringer, dvs. lovforslag med bemærkninger og hidtidig praksis, herunder klagenævn- og domstolspraksis.

Vejledningen skal så vidt angår afsnit om §§ 16-19 afløse kapitel 7 i "Vejledning om naturbeskyttelsesloven" udgivet af Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen i 1993, der blev udarbejdet som følge af ikrafttrædelsen af naturbeskyttelsesloven², der erstattede naturfredningsloven og en række andre love.

I vejledningen henvises til afgørelser fra Miljø- og Fødevarerklagenævnet (tidligere bl.a. Naturklagenævnet og Natur- og Miljøklagenævnet) og til domme. Referencer, der henviser til afgørelserne, er navnlig MAD - Miljøretlige afgørelser og domme, NKN - Afgørelser fra Naturklagenævnet, NMK - Afgørelser fra Natur- og Miljøklagenævnet, MFNK- Afgørelser fra Miljø- og Fø-

¹ Lov om naturbeskyttelse, jf. lovbekendtgørelse nr. 1392 af 4. oktober 2022. Se også byggelinjebekendtgørelsen, bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer.

² lov nr. 9 af 3. januar 1992 om naturbeskyttelse.

devareklagenævnet, NKO "Naturklagenævnet orienterer" og NoMO "Natur- og Miljøklagenævnet orienterer" med principielle afgørelser, og UfR - Ugeskrift for Retsvæsen. Endvidere henvises til OFNO "Overfredningsnævnet Orienterer", som kan ses på Miljø- og Fødevareklagenævnets hjemmeside.

2. Naturbeskyttelseslovens §§ 16-19

2.1 Reglernes hovedformål og hovedindhold generelt

Formålet med naturbeskyttelseslovens bygge- og beskyttelseslinjer har siden de første naturfredningslove været at medvirke til beskyttelse af landskabet og det åbne land og de særlige landskabselementer, som de vedrører og – for strande, skove, søer og vandløb - at varetage naturbeskyttelseshensyn ved beskyttelse af arealerne som levested og spredningskorridor for plante- og dyreliv. Nogle har samtidig til formål at varetage kulturhistoriske hensyn eller forebygge risiko for sandflugt³.

Formålsbestemmelsen afgrænser rammerne for de hensyn, som lovligt kan og skal tages ved administrationen af loven.

Bestemmelserne i §§ 16-19 om bygge- og beskyttelseslinjer har karakter af generel erstatningsfri regulering og viderefører i det væsentlige regler, der har været gældende i lovgivningen i en meget lang årrække.

Skovbyggelinjen har været gældende siden naturfredningsloven fra 1937⁴ og er sammen med den dagældende strandbyggelinje den ældste af de eksisterende bygge- og beskyttelseslinjebestemmelser⁵. Også fortidsminder og deres omgivelser var omfattet af en vis beskyttelse, men ikke i form af en fast beskyttelseslinje⁶. Bestemmelserne er justeret og udbygget siden men er baseret på samme grundlæggende indhold og formål.

Indholdet i §§ 16-19 er formuleret som forbud mod forskellig aktivitet inden for de enkelte bygge- og beskyttelseslinjer med forskellige generelle undtagelser. Der kan dispenseres fra forbuddene, jf. kapitel 7 i denne vejledning.

Fortidsmindebeskyttelseslinjen i § 18 **indeholder** ligesom § 15 om strandbeskyttelseslinjen (som ikke er indeholdt i denne vejledning) et forbud mod tilstandsændringer, mens de øvrige bestemmelser indeholder forbud mod placering af bebyggelse⁷ for de flestes vedkommende, og § 16 (sø- og åbeskyttelseslinjen) herudover forbud mod beplantning og terrænændringer.

Uanset den fælles mellemoverskrift "beskyttelseslinjer" i lovens kapitel 2 omfatter bestemmelserne i §§ 16 - 19 forskellig regulering med forbud med forskellig intensitet og indhold.

Med disse forskelle mellem forbuddenes intensitet og indhold, benævnes bestemmelserne almindeligvis som sø- og åbeskyttelseslinjen og fortidsmindebeskyttelseslinjen, og de øvrige som skovbyggelinjen og kirkebyggelinjen.

³ Sandflugt vedrører klitfredning og beskrives ikke særskilt i denne vejledning.

⁴ Indsat som § 25, stk. 2, i naturfredningsloven fra 1937, jf. lov nr. 140 af 7. maj 1937 om naturfredning.

⁵ (klitfredning medregnes ikke her, da den ikke var en "linje").

⁶ 100 m beskyttelseslinjen om fortidsminder (før da var en særlig hjemmel til fredning) og sø- og åbeskyttelseslinjen er kommet til ved 1961-loven, lov nr. 192 af 16. juni 1961, og kirkebyggelinjen ved 1983-loven, jf. lov nr. 208 af 5. maj 1983.

⁷ Herunder campingvogne mv.

2.2 Generelt om reglerne administration

Forbud mod byggeri mv. inden for bygge- og beskyttelseslinjer, jf. § 16, stk. 1, § 17, stk. 1, § 18, stk. 1, og § 19, stk. 1, kan fraviges ved dispensation, jf. § 65, stk. 1, inden for rammerne af formålsbestemmelsen og de hensyn, som lovligt kan og skal tages ved administrationen af loven. Forbuddet i § 18 om fortidsmindebeskyttelseslinjen (§ 18, stk. 1) kan dog kun fraviges i særlige tilfælde, jf. § 65, stk. 2.

Kommunalbestyrelsen har kompetencen til at træffe afgørelse om dispensation. Kommunalbestyrelsens afgørelser kan påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. § 78. Tilsynsafgørelser efter § 73, stk. 5, kan dog ikke påklages, jf. dog nærmere kapitel 9 og 10 i denne vejledning om tilsyn og om klage.

Efter § 69 kan miljøministeren bestemme, at reglerne om bygge- og beskyttelseslinjer, bortset fra kirkebyggelinjen, ikke skal gælde for nærmere angivne områder, dvs. den pågældende bygge- eller beskyttelseslinje kan reduceres, således at den forløber tættere på f.eks. en sø end 150 m. Dette sker som hovedregel i forbindelse med en kommunes lokalplanlægning til byudvikling, hvor en række sager om dispensation erstattes af én samlet afgørelse, en reduktion, jf. afsnit 7.7.

§ 16 indeholder en generel undtagelse for områder, der har været undtaget efter tidligere lovgivning. For § 17 er undtagelsen efter gældende lovgivning formuleret sådan, at forbuddet mod bebyggelse kun gælder mellem bebyggelsen og skoven på strækninger, hvor der allerede findes væsentlig lovlig bebyggelse nærmere skoven end 300 m.

Dette betyder, at disse bygge- og beskyttelseslinjer er generelt reduceret på sådanne strækninger, dvs. forløber tættere på søen/vandløbet eller skoven i alle tilfælde, hvor bebyggelsesforholdene er som beskrevet i bestemmelsen og ikke på grundlag af en konkret afgørelse efter § 69. Se nærmere herom og betydningen heraf i afsnit 3.3.7 og 4.2.1.1 og i afsnit 7.2 og 7.5.

Beføjelsen er delegeret til Miljøstyrelsen⁸. Afgørelsen kan ikke påklages.

Kommunalbestyrelsen er tilsynsmyndighed og påser, jf. § 73, overholdelsen af loven og af de regler, der er udstedt efter loven. Naturstyrelsen varetager tilsynet med overholdelse af reglerne på styrelsens ejendom, jf. § 3 i bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn⁹. Det kan f.eks. være relevant i forhold til en forpagter eller lejer af styrelsens ejendom. Naturstyrelsen er ikke dispensationsmyndighed.

Administrationen af reglerne er nærmere beskrevet i kapitel 7-10 i denne vejledning.

⁸ Bekendtgørelse nr. 1514 af 25. juni 2021 om delegation af opgaver og beføjelser til Miljøstyrelsen, jf. § 22, nr. 35.

⁹ Miljø- og Fødevareministeriets bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

2.3 Oversigtsskema over bestemmelserne i §§ 16-19

Naturbeskyttelseslovens §§ 16 -19 om bygge- og beskyttelseslinjer	
§ 16 søer og åer	
Forbud i stk. 1 mod	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bebyggelse ▪ campingvogne og lignende ▪ beplantning ▪ ændringer i terrænet
Forbudszonen 0 til 150 m fra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ søer med en vandflade på mindst 3 ha ▪ vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinje i henhold til den tidligere lovgivning (jf. tekst i afsnit 3)
Udmåling	<ul style="list-style-type: none"> ▪ søer: søbredden ved normal vandstand ▪ vandløb: Fra brinken og vinkelret på vandløbet ▪ udgangspunkt i grænsen mellem landvegetation og limnisk rørsump
Undtagelser fra forbuddet i stk. 1	<p>Undtagelserne fra forbuddet omfatter nærmere aktiviteter samt arealer/områder og anlæg:</p> <p><u>Bebyggelse:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ driftsbygninger, der er erhvervsmæssigt nødvendige for jordbrugs- og fiskerierhvervene på den pågældende ejendom (stk. 2, nr. 6) ▪ visse mindre bygninger, anlæg og installationer i lovligt etablerede haver i tilknytning til boligen og højst 15 m fra denne på nærmere betingelser (stk. 3) <p><u>Beplantning:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ gentilplantning af skovarealer (stk. 2, nr. 2) ▪ beplantning i eksisterende haver (stk. 2, nr. 2) ▪ plantning af flerårige energiafgrøder udenfor internationale naturbeskyttelsesområder efter reglerne i stk. 4 og 5 (stk. 2, nr. 3) ▪ plantning af flerårige energiafgrøder nærmere end 300 m fra et internationalt naturbeskyttelsesområde med kommunalbestyrelsens godkendelse (stk. 4 og byggelinjebekendtgørelsen¹⁰) <p><u>Ændringer i terrænet mv.:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ visse foranstaltninger tilknyttet vandløb (stk. 2, nr. 1) <p><u>Undtagne arealer og anlæg:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ bestående forsvarsanlæg, (stk. 2, nr. 4) ▪ havneanlæg og landarealer, der er lokalplanlagt til havneformål (stk. 2, nr. 5) ▪ andre områder, der efter den hidtidige lovgivning har været undtaget, dvs. områder, hvor der før 1. september 1972 var påbegyndt en væsentlig, lovlig bebyggelse inden for beskyttelseszonen (stk. 2, nr. 7) <p><u>Kystbeskyttelse</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ § 16, stk. 6, i loven (hjemmel til regler) og § 1 byggelinjebekendtgørelsen
Byggelinjebekendtgørelsen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Særlige regler om flerårige energiafgrøder, jf. bekendtgørelsens kapitel 2 - §§ 3-4

¹⁰ Miljø- og Fødevarerministeriets bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer (byggelinjebekendtgørelsen).

§ 17 skove	
Forbud i stk. 1 mod	<ul style="list-style-type: none"> ▪ bebyggelse ▪ campingvogne og lignende
Forbudszonen 0 til 300 m fra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skove ▪ privatejede skove kun, hvis arealet udgør mindst 20 ha sammenhængende skov (se herom vejledningens kapitel 4)
Udmåling	<ul style="list-style-type: none"> ▪ måles fra bevoksningsgrænsen
Undtagelser fra forbuddet i stk. 1	<p>Undtagelserne fra forbuddet omfatter nærmere aktiviteter, arealer/områder og anlæg:</p> <p><u>Bebyggelse:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ byggeri, der er erhvervsmæssigt nødvendige for jordbrugs- og fiskerierhvervene på den pågældende ejendom, og som opføres i <u>tilknytning</u> til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer (stk. 2, nr. 4) <p><u>Særligt i byzone</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Visse mindre bebyggelser (ikke til beboelse) mv. på højst 50 m², der opføres i tilknytning til beboelseshuse (stk. 2, nr. 7) <p><u>Særligt i byzone og sommerhusområde</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Visse bygningsændringer på beboelseshuse (stk. 2, nr. 8) <p><u>Særligt i landzone (harmonisering med landzoneregler):</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Bebyggelse, campingvogne og lignende, hvortil der er meddelt landzonetilladelse efter planlovens § 35, stk. 1, eller som efter planlovens § 36, stk. 1, er undtaget fra krav om landzonetilladelse, (dvs. samme undtagelser efter de to love med nedenstående undtagelser) (stk. 2, nr. 6): <p>Undtagelserne oven for gælder ikke for følgende bebyggelser, selvom de er undtaget fra krav om landzonetilladelse (stk. 4):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ byggeri til jordbrugs- og fiskerierhvervet, der er nævnt i planlovens § 36, stk. 1, nr. 3, (undtagen det byggeri, der er nævnt i nbl § 17, stk. 2, nr. 4, hvor der bl.a. er tilknytningskrav), (stk. 4, nr. 1) ▪ mindre byggeri, der er erhvervsmæssigt nødvendigt for driften af eksisterende dambrug på en landbrugsejendom, (stk. 4, nr. 2) ▪ aftægts- eller medhjælperboliger på landbrugsejendomme større end 30 ha (stk. 4, nr. 3) ▪ tilbygning til en mindre butik etableret i en overflødiggjort bygning, når butikkens samlede bruttoetageareal efter udvidelsen ikke overstiger 250 m² (stk. 4, nr. 4). <p><u>Undtagne arealer og anlæg:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ bestående forsvarsanlæg (stk. 2, nr. 1), ▪ havneanlæg og landarealer, der er lokalplanlagt til havneformål (stk. 2, nr. 2), ▪ forbuddet i stk. 1 gælder kun mellem bebyggelsen og skoven på strækninger, hvor der allerede findes væsentlig lovlig bebyggelse nærmere skoven end 300 med eksisterende lovlig bebyggelse, "husrække", (stk. 3) - (byggelinjen forløber i den kortere afstand fra skoven, hvor bebyggelsen ligger) <p><u>Særligt for frikommuner</u></p>

	<ul style="list-style-type: none"> Områder, der som led i frikommuneforsøg bliver omfattet af en lokalplan og efter § 24 a i lov om frikommuner friholdes for efterfølgende at blive omfattet af forbuddet i stk. 1, så længe lokalplanen er gældende (stk. 2, nr. 3). <p><u>Kystbeskyttelse</u> § 17, stk. 5, i loven (hjemmel til regler) og § 1 byggelinjebekendtgørelsen</p>
Bekendtgørelsen	<ul style="list-style-type: none"> Krav om høring af skovejer i sager om dispensation (§ 2 i bekendtgørelsen)
§ 18 fortidsminder	
Forbud i stk. 1 mod	<ul style="list-style-type: none"> ændring i tilstanden af det beskyttede areal, dvs. både bebyggelse, terrænændringer, beplantning mv. hegning campingvogne og lignende
Forbudszonen 0 til 100 m fra	<ul style="list-style-type: none"> fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven¹¹
Udmåling	<ul style="list-style-type: none"> fra fortidsmindernes yderste grænse (gravhøje fra højfoden og voldsteder, se tinglysning)
Undtagelser fra forbuddet	<ul style="list-style-type: none"> visse mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger (stk. 2, nr. 1) almindelig landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning (stk. 2, nr. 2) gentilplantning af skovarealer (uden for det areal, der er beskyttet efter museumsloven, dvs. fortidsmindet og 2-meter bræmmen) (stk. 2, nr. 3) beplantning i eksisterende haver (stk. 2, nr. 3) sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme (stk. 2, nr. 4) forbuddet gælder ikke for fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, eller der er nævnt i bilag 1 til loven. (stk. 3) <p><u>Kystbeskyttelse</u> § 18, stk. 4, i loven (hjemmel til regler)</p>
§ 19 kirker	
Forbud i stk. 1 mod	<ul style="list-style-type: none"> bebyggelse med en højde over 8,5 m
Forbudszonen 0 til 300 m fra	<ul style="list-style-type: none"> kirker i byen og det åbne land kun kirker, der ikke er omgivet af bymæssig bebyggelse i hele beskyttelseszonen
Udmåling	<ul style="list-style-type: none"> fra kirkebygningen
Undtagelser fra forbuddet	<ul style="list-style-type: none"> Kirker med bymæssig bebyggelse i hele beskyttelseszonen (stk. 1)
	<p><u>Kystbeskyttelse</u> § 19, stk. 2, i loven (hjemmel til regler) og § 1 byggelinjebekendtgørelsen</p>

¹¹ Museumslovens § 29 e, jf. lov nr. 358 af 8. april 2014, som senest ændret ved lov nr. 900 af 21. juni 2022. Der må ikke foretages ændring i tilstanden af fortidsminder. Der må heller ikke foretages udstykning, matrikulering eller arealoverførsel, der fastlægger skel gennem fortidsminder. § 29 f indeholder forbud mod jordbehandling, gødning og plantering i en 2-meter bræmme om fortidsmindet.

3. Sø- og åbeskyttelseslinjen – naturbeskyttelseslovens § 16

3.1 Bestemmelsen om sø- og åbeskyttelseslinjen - baggrund og formål

Efter naturbeskyttelseslovens § 16, stk. 1, må der ikke placeres bebyggelse, campingvogne eller lignende eller foretages beplantning eller ændringer i terrænet inden for en afstand af 150 m fra registrerede vandløb¹² (åbeskyttelseslinjen) og inden for en afstand af 150 m fra søer på 3 ha og derover (søbeskyttelseslinjen).

Hovedformålet med beskyttelseslinjen er at sikre åer og søer som værdifulde landskabselementer og som levesteder og spredningskorridorer for plante- og dyreliv. Bestemmelsen skal dels medvirke til beskyttelse af landskabet og det åbne land og de landskabelige interesser ved søer og vandløb, og dels varetage naturbeskyttelseshensyn ved beskyttelse af arealerne som levested og spredningskorridor for plante- og dyrelivet.

§ 16 er placeret i lovens kapitel 2 om "Generelle beskyttelsesbestemmelser"¹³. Under overskriften "Beskyttelseslinjer" udgør § 16 sammen med de øvrige bestemmelser i §§ 17-19 om bygge- og beskyttelseslinjer (skovbyggelinje, fortidsmindebeskyttelseslinje og kirkebyggelinje) lovens regler om beskyttelse af en række særlige landskabselementer.

Bestemmelsen har siden naturfredningsloven fra 1961¹⁴ været en vigtig del af lovgivningens beskyttelse af de ferske vandes omgivelser. Med senere lovgivning¹⁵ i 1969 og 1972 blev bestemmelsen justeret og anvendelsesområdet udvidet og ændret fra at være bebyggelseskontrol til en egentlig beskyttelseslinje, hvor også terrænændringer og tilplantning blev omfattet.

I 1992¹⁶ blev bestemmelsen en del af naturbeskyttelsesloven. Ændringer i bl.a. 2011¹⁷ og 2017 har lempet forbuddet, således at det blev muligt under nærmere betingelser at tilplante arealer inden for sø- og åbeskyttelseslinjen med flerårige energiafgrøder og endvidere at opføre mindre bygninger som skure og drivhuse og installationer i haver inden for 15 meter fra beboelsesbygningen.

¹² Med vandløb forstås de offentlige vandløb, der pr. 1. september 1983 havde en bundbredde efter vandløbsregulativet på mindst 2 meter.

¹³ Kapitel 2 indeholder også bestemmelserne i § 3 om beskyttede naturtyper, § 8 og § 15 om klitfredning og strandbeskyttelseslinjen og §§ 19 a mfl. om internationale naturbeskyttelsesområder.

¹⁴ Lov nr. 162 af 16. juni 1961 om naturfredning.

¹⁵ Med 1969-loven, lov nr. 314 af 18. juni 1969, og 1972-loven, lov nr. 284 af 7. juni 1972, blev bestemmelsen justeret og anvendelsesområdet udvidet, da også vandløb ned til en regulativmæssig bundbredde på 2 meter (tidligere 4 meter) blev omfattet.

¹⁶ Lov nr. 9 af 3. januar 1992 om naturbeskyttelse.

¹⁷ Lov nr. 553 af 1. juni 2011 og lov nr. 681 af 8. juni 2017.

3.2 Forbud mod bebyggelse og anlæg mv. inden for sø- og åbeskyttelseslinjen (stk. 1)

3.2.1 Indledning

Hovedreglen i bestemmelsen er at friholde landskabet ved søer og åer med et forbud mod at placere bebyggelse, campingvogne og lignende, foretage beplantning eller ændringer i terrænet inden for beskyttelseszonen.

Efter § 16, stk. 1, gælder forbuddet inden for en afstand af 150 m fra **søer** med en vandflade på mindst **3 ha** og for vandløb, der er **registreret** med en beskyttelseslinje i henhold til tidligere lovgivning. Bestemmelsen gælder både i byzone, landzone og sommerhusområde.

I forhold til **søer** er det ikke afgørende for, om et område kan betegnes som en sø, at det er karakteriseret ved en åben ubevokset overflade, men at der herudover må tages hensyn til typen af en eventuelt forekommende vegetation. I det omfang, vegetationen består af vandplanter, der fordrer i hvert fald en del af året at have rødderne i vand, vil området være en sø¹⁸.

Beskyttelsen er uafhængig af, hvornår og hvordan beskyttelsen er opnået. Nævnet har truffet en del afgørelser¹⁹, hvoraf fremgår, at beskyttelsen af naturtyper (der nævnes § 3 og § 16) m.v. efter naturbeskyttelsesloven er uafhængig af, hvornår og hvordan beskyttelsen er opnået, ligesom gældende planlægning for området ikke har betydning for, hvorvidt en beskyttelse er opstået, herunder om søen er en naturlig sø eller er opstået f.eks. ved et naturprojekt, naturpleje eller gravning (råstofgrave, regnvandsbassiner). Det har ikke betydning, om søen er offentlig eller privat²⁰.

Det er søens størrelse, dvs. at den har en vandflade på mindst 3 ha, der er afgørende for, om der er en beskyttelseslinje.

Beskyttelseslinjen regnes ved søer fra søbredden ved normal vandstand med udgangspunkt i grænsen mellem landvegetation og limnisk rørsump, dvs. vandplanter, der fordrer i hvert fald en del af året at have rødderne i vand²¹. Med dette botaniske kriterium for udmålingen vil linjen ikke være fuldstændig statisk men kan ændre sig over tid.

¹⁸ Jf. lovforslag nr. L 144 (FT 1968-69) om ændring af lov om naturfredning og Kulturministeriets cirkulære nr. 245 af 22. november 1969, hvorefter det ikke er afgørende for, om et givet område kan betegnes som en sø, at det er karakteriseret ved en åben ubevokset overflade, men at der herudover må tages hensyn til typen af en eventuelt forekommende vegetation. Dersom søen f.eks. er under omdannelse til rørsump, mose og lignende, vil den fortsat være en sø af den i naturfredningsloven omhandlede art, så længe den er bevokset med såkaldt, limnisk rørsump, d. v. s. vandplanter, herunder rør, der fordrer i hvert fald en del af året, at have rødderne i vand. Først når rørsumpen overgår til egentlig eng, må søtilstanden være ophørt.

¹⁹ Naturklagenævnets afgørelse af 29. oktober 1998 (sag j. nr. 97-132/150-0010) refereret i Naturklagenævnet Orienter nr. 178 fra januar 1999 er et eksempel på, at det kan ændre sig over tid, om en sø afkaster beskyttelseslinje f.eks. fra tidspunktet for planlægning, og til en planlagt bebyggelse skal realiseres. Kommunen havde meddelt dispensation fra § 16 til opførelse af en institution i et område, der siden 1981 havde været planlagt til en boinstitution for 32 beboere. På tidspunktet for lokalplanlægningen var ejendommen ikke omfattet af § 16, men som følge af naturpleje fik søen i et nærtliggende fredet område imidlertid et vandspejl på over 3 ha og afkastede herefter 150 m beskyttelseslinje.

²⁰ Ved naturlige søer forstås, jf. bemærkningerne til 72-loven, de søer, der traditionelt indgår i det pågældende landskab eller miljø – såsom søer, damme, vandhuller, dvs. vandområder, der ikke er midlertidige, og hvor der har udviklet sig et karakteristisk plante- og dyreliv i tilknytning til søen.

²¹ I flg. nævnets afgørelse af 5 maj 2015 i en om fastlæggelse af søbeskyttelseslinjen for et boligområde i Skanderborg Kommune fremgik, at søbeskyttelseslinjen på 150 m gælder for søer med en vandflade på

For **vandløbs** vedkommende er det alene afgørende for, om § 16 er gældende, at der er tale om et registreret vandløb²². Den faktiske bundbredde er uden betydning. Det er endvidere uden betydning, om der er tale om et naturligt vandløb, eller om vandløbet oprindeligt er kunstigt anlagt²³.

Nye vandløb omfattes ikke af beskyttelseslinje, dvs. hvis der etableres en helt ny forlægning af et vandløb, er det hidtil antaget, at der ikke vil være en beskyttelseslinje, selvom der er tale om et større vandløb. Beskyttelseslinjerne og den generelle regulering følger dog vandløbet, hvis forløbet af dette flytter sig, uanset om dette skyldes naturlige årsager eller menneskelig indgriben. Det har betydning for, om en ejendom er omfattet eller ej²⁴.

Åbeskyttelseslinjen regnes fra brinken og måles vinkelret på åen, og for søers vedkommende regnes søbeskyttelseslinjen fra søbredden ved normal vandstand. Naturbeskyttelsesloven eller bemærkningerne hertil indeholder ikke særlige udmålingskriterier i øvrigt.

§ 16 indeholder en række undtagelser fra forbuddet i stk. 2 og 3, jf. nedenfor afsnit 3.3.

Kommunalbestyrelsen kan dispensere fra forbuddet, jf. § 65, og miljøministeren (Miljøstyrelsen) kan bestemme, at forbuddet ikke skal gælde for nærmere angivne områder, dvs. at beskyttelseslinjen fastlægges (reduceres) i et forløb tættere på den sø eller det vandløb, der afkaster den, jf. § 69, se afsnit 7.6.

Efter vandløbslovens § 69, stk. 1, er der er *beskyttelsesbræmmer på 2 m* langs alle åbne naturlige vandløb og søer i landzone og langs visse kunstige vandløb og søer i landzone, dog ikke for isolerede søer under 100 m². Bestemmelsen indeholder bl.a. forbud mod dyrkning, jordbehandling, plantning, terrænændring, anbringelse af hegn (medmindre det sker for at beskytte vandløbet mod græssende husdyr) og anbringelse af bygværker m.v. inden for beskyttelsesbræmmerne.

3.2.2 Forbuddets indhold

Hovedformålet med bestemmelsen om sø- og åbeskyttelseslinjen er at friholde landskabet ved søer og åer ved et forbud mod at placere **bebyggelse, campingvogne og lignende**, foretage **beplantning** eller **ændringer i terrænet** inden for beskyttelseszonen.

mindst 3 ha. Beskyttelseslinjen regnes ved søer fra søbredden ved normal vandstand, med udgangspunkt i grænsen mellem landvegetation og limnisk rørsump, dvs. vandplanter, der fordrer i hvert fald en del af året at have rødderne i vand.

²² Bestemmelsen omfatter jf. lovforslagets bemærkninger til 1992 loven (L 70/FT 1991-1992), fortsat de offentlige vandløb, der den 1. september 1983 havde en bundbredde efter det dagældende vandløbsregulativ på mindst 2 m. Baggrunden for formuleringen af § 16 er, at der med vandløbsloven af 1983 blev hjemmel til at forlade kravet om fastlæggelse af en regulativmæssig bundbredde i vandløbsregulativerne. Om vandløbet efter den 1. september 1983 har skiftet status fra offentligt til privat vandløb er således uden betydning. Visse tidligere statslige vandløb har ikke været registreret, men f.eks. er Vestvoldkanalen (kanalen der gennemløber forsvarsanlægget Vestvolden i København) betragtet som et vandløb, der afkastede beskyttelseslinje, jf. Overfredningsnævnets skrivelse af 21. september 1982. Tilsvarende har været antaget for visse strækninger af Gudenåsystemet, som har været reguleret af tilsvarende regulativer, som senere er forudsat ændret.

²³ Rørlagte vandløb er ikke omfattet.

²⁴ Denne forståelse af bestemmelsen er der redegjort for i "NYT om naturbeskyttelsesloven" fra oktober 2000, nr. 274, se Miljøstyrelsens hjemmeside, mst.dk.

3.2.2.1 Bebyggelse, campingvogne og lignende

Forbuddet er et generelt forbud mod at placere bebyggelse. Med *bebyggelse* forstås ikke kun bygninger men også andre faste konstruktioner og anlæg, som f.eks. master²⁵ og solcelleanlæg²⁶ samt drivhuse, terrasser og større legeredskaber som klatretårne mv. Endvidere er campingvogne "og lignende" som f.eks. skurvogne, containere og andre mobile anlæg omfattet. Belysning er i udgangspunktet ikke omfattet²⁷, men er der tale om *lysmaster*, vil de være omfattet.

Bebyggelse omfatter ikke kun *nyopførelse* men også *om-* og *tilbygning*. Bygningsmæssige ændringer og/eller udvidelser er omfattet af forbuddet og kræver dermed dispensation, medmindre der er tale om bagateller.

Genopførelse er ligeledes omfattet af forbuddet²⁸, se nærmere herom i afsnit 7 i denne vejledning om dispensation, herunder at der almindeligvis meddeles dispensation fra sø- og åbesskyttelseslinjen under nærmere betingelser til at genopføre bebyggelse efter nedrivning eller til genopførelse af boliger, der er gået til grunde.

Bebyggelsen skal have en vis *permanent karakter*. Dette vil der også være tilfældet, hvis der er tale om en f.eks. årligt tilbagevendende begivenhed²⁹.

Almindelig vedligeholdelse som maling, udskiftning af tagplader, døre og vinduer m.v. er ikke omfattet af forbuddet, da der ikke er tale om bebyggelse. Derimod vil opsætning af altaner og karnapper eller ombygning af terrasser til havestuer og lignende være omfattet af § 16, stk. 1. Muligheden for at udføre vedligeholdelsesarbejder med eller uden tilladelse er ikke helt ens i de enkelte bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer i § 8 og §§ 16-18³⁰.

Ændret anvendelse er ikke i sig selv omfattet af forbuddet i § 16, da der ikke er tale om bebyggelse, men hvis den ændrede anvendelse forudsætter f.eks. gravearbejde mv vandforsyning, kloakering eller ydre ændringer kan det konkret være omfattet af forbuddet mod terrænændringer³¹.

²⁵ NMK- afgørelse af 11. maj 2016 om opførelse af 4 lysmaster på Helsingør Stadion (NMK-502-00139). Jf. også U 1999 1485 H: 6 lysmaster (lysstandere) til belysning af ridebane, der ansås »at ligge inden for bebyggelsesbegrebet, således som dette er fastsat i byggeloven« (skovbyggelinjen, men begrebet er det samme). Se MAD 1999 254, hvor et lysanlæg bestående af en række ca. 1 m høje pæle påmonteret skotlamper ikke blev anset som bebyggelse. MFK- afgørelse af 6. oktober 2021 (sag 21/03998) om bebyggelsesbegrebet om afslag på lovliggende dispensation til opførelse af en stensætning og et legehuse.

²⁶ Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 23. juni 2021.

²⁷ MFK- afgørelse af 6. oktober 2021 (sag 21/03998) om ophævelse af afslag på lovliggende dispensation til belysning inden for åbesskyttelseslinjen.

²⁸ Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 14. juni 2021 (sag 20/05170) om genopførelse af seniorboliger inden for åbesskyttelseslinjen, hvor nævnet fandt, at der ikke var tale om genopførelse.

²⁹ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 3. maj 2013 (sag 501-00097- MAD 2013 1224).

³⁰ Bestemmelserne i §§ 8 a, 15 a og 18, indeholder undtagelser for almindelige vedligeholdelsesarbejder, hvilket skyldes, at disse bestemmelser indeholder forbud mod tilstandsændringer og ikke kun byggeri. Bestemmelsen i § 17, stk. 2, nr. 8, om skovbyggelinjen indeholder en videregående undtagelse for bygningsændringer på beboelseshuse i byzone og sommerhusområde.

³¹ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 29. marts 2011 i sag (NMK-503-00015) om omdannelse af bebyggelse til boligformål.

3.2.2.2 Beplantning

Forbuddet i § 16, stk. 1, er et generelt forbud mod beplantning inden for 150 m fra søer og åer. Forbuddet omfatter tilplantning, dvs. plantning af træer og buske mv., men omfatter ikke almindelig landbrugsdrift med dyrkning af f.eks. etårige afgrøder korn, raps og majs³².

Beplantning eller tilplantning kan f.eks. være læplantning³³ eller anden plantning af træer og buske eller etablering af have på arealer, der ikke tidligere har været have. Forbuddet omfatter også mindre planter, hvis der er tale om en samlet beplantning, som på væsentlig måde ændrer det naturlige dyre- og planteliv på stedet.

Beplantning i **eksisterende haver**, dvs. haver etableret før den 1. september 1972, eller efterfølgende på grundlag af en dispensation, er undtaget fra forbuddet, jf. neden for om § 16, stk. 2, nr. 2.

Med haver forstås, jf. § 16, stk. 3, jf. § 8 a, stk. 2, og § 15 a, stk. 4, bygningsnære arealer i forbindelse med boliger og tilsvarende bebyggelse til beboelse, der er undergivet en vis kultivering eller vedligeholdelse og ikke længere dyrkes eller anvendes landbrugsmæssigt.

Bestemmelsen har betydning i forhold til etablering af haver som følge af forbuddet mod beplantning og ændringer i terrænet. Såning af græs³⁴ vil ikke i sig selv være omfattet af forbuddet i § 16, men etablering af en ny have ved en helårsbolig vil typisk indebære, at der beplanteres med træer eller buske eller sker større eller mindre ændringer i terrænet. Etablering af en have må derfor som udgangspunkt anses som omfattet af forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 16, stk. 1, medmindre der konkret er tale om en have uden beplantning og terrænregulering.

Forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 16 mod beplantning omfatter plantning af træer og buske. Forbuddet omfatter også mindre planter, hvis der er tale om en samlet beplantning, som på væsentlig måde ændrer det naturlige dyre- og planteliv på stedet³⁵.

Almindelig landbrugsdrift er ikke omfattet af forbuddet og kræver således ikke dispensation. Landbrugsdrift kan være dyrkning af sædvanlige landbrugsafgrøder, men også etårige energifgrøder som f.eks. majs og raps.

Dyrkning af flerårige energifgrøder som f.eks. energipil og -poppe, der efter landbrugslovgivningen betragtes som en landbrugsmæssig afgrøde, f.eks. juletræer, pyntegrønt³⁶, betragtes derimod efter naturbeskyttelsesloven som tilplantning og er derfor omfattet af lovens forbud, og dyrkning heraf kan kun ske med forudgående dispensation. Der gælder undtagelser fsva.

³² Bestemmelsen er ikke formuleret som forbud mod tilstandsændringer, hvorfor der heller ikke er behov for at nævne i lovtæksten, at almindelig landbrugsdrift med korn og roer mv. ikke er omfattet. Kun tilplantning med træer og buske mv. er omfattet.

³³ Jf. Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 23. november 2017 (NMK-501-00215) om påbud om at fjerne et hegn og en hæk inden for åbeskyttelseslinjen, idet etablering af levende hegn som følge af beplantningsforbuddet som udgangspunkt omfattet af § 16, stk. 1, selvom hegning som udgangspunkt ikke omfattet af forbuddet. Hegn og lignende konstruktioner kan dog, afhængig af blandt andet udseende, omfang og lignende, være omfattet af forbuddet mod "bebyggelse, campingvogne eller lignende".

³⁴ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 9. december 2014 (NMK-501-00148) om dispensation fra åbeskyttelseslinjen til etablering af have.

³⁵ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 9. december 2014 (NMK-501-00148) om dispensation fra åbeskyttelseslinjen til etablering af have.

³⁶ Natur- og Miljøklagenævnet Orienterer nr. 4/2011 om tilplantning med energipil omkring en gravhøj i Varde Kommune (vedrører beskyttelseslinjen om fortidsminder, jf. § 18).

flerårige energiafgrøder, se herom undtagelsen neden for i afsnit 3.3.3 om undtagelsen i stk. 2, nr. 3³⁷. Etårige energiafgrøder betragtes ikke som tilplantning³⁸, f.eks. majs og elefantgræs³⁹.

3.2.2.3 Hegning

Hegning, f.eks. et trådhegn, er som udgangspunkt ikke omfattet af forbuddet i stk. 1, der ikke, som f.eks. § 18, nævner hegning. Hegn og lignende konstruktioner kan dog afhængig af blandt andet udseende, omfang og lignende være omfattet af forbuddet mod "bebyggelse, campingvogne eller lignende". Etablering af levende hegn er som følge af beplantningsforbuddet som udgangspunkt omfattet af § 16, stk. 1, se Natur- og Miljøklagenævnets afgørelser⁴⁰.

3.2.2.4 Terrænændringer

Terrænændringer kan være på- eller opfyldning, planering eller afgravning. Det kan være etablering af jordvolde, terrasseanlæg og vandhuller. Anbringelse af affald i større mængder anses som en terrænregulering.

Det har hidtil været antaget, at midlertidige terrænændringer som nedgravning af ledninger ikke kræver dispensation fra § 16⁴¹, såfremt terrænet efter nedgravningen straks retableres til det oprindelige udseende. Dette gælder dog ikke, hvis arealet f.eks. er omfattet af regler, hvor dette ikke er tilladt, f.eks. § 3 om beskyttede naturtyper, § 18 om fortidsmindebeskyttelseslinjen, en fredning efter naturbeskyttelseslovens kapitel 6, der indeholder bestemmelser herom.

3.3 Undtagelserne fra forbuddet i § 16, stk. 1

Undtagelserne fra forbuddet i § 16, stk. 1, jf. § 16, stk. 2, nr. 1-7, og stk. 3 og 4.

Der gælder en række undtagelser fra forbuddet mod bebyggelse og tilplantning mv. for havneanlæg og lokalplanlagte havnearealer, forsvarsanlæg m.v. Det kræver eksempelvis heller ikke dispensation at opføre erhvervsmæssigt nødvendige driftsbygninger i jordbruget, ligesom genplantning af skovarealer og beplantning i eksisterende haver også kan ske uden dispensation.

³⁷ Med L 165 FT 2010-11 om ændring af naturbeskyttelsesloven blev det muligt at tilplante med visse flerårige energiafgrøder, se nærmere denne vejledning under beskrivelsen af § 16, stk. 2, nr. 3, jf. stk. 4.

³⁸ Se MAD 2002.326 (NKN-afgørelse af 22. marts (sag 2002 97-132/700-0078), hvor det fremgår, at "Dyrkning af elefantgræs, der er en flerårig energiafgrøde, betragtes efter Naturklagenævnets praksis ikke som tilplantning, da den visner helt ned om vinteren og skyder fra nye skud om foråret."

³⁹ Lovbemærkningerne til § 1, nr. 3, i L 165 (FT 2010-11): "Forslaget indebærer, at arealerne indenfor sø- og åbeskyttelseslinjen vil kunne dyrkes med flerårige energiafgrøder, som f.eks. energipil og -poppe på lige fod med etårige energiafgrøder som majs og raps, og på lige fod med elefantgræs."

⁴⁰ Miljø og Fødevareklagenævnets afgørelse på 23. november 2017 i sag om påbud om at fjerne et hegn og en hæk inden for åbeskyttelseslinjen på ejendom, NMK-501-00215, og Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 24. april 2015, NMK-501-00159, hvor nævnet ophævede en kommunes påbud om at fjerne et "trådhegn med tilhørende fremgroet vækstbærende skelmarkering", der var opsat på en ejendom inden for søbeskyttelseslinjen, idet nævnet fandt, at forholdet ikke var omfattet af forbuddet i § 16, stk. 1. Det fremgår af sagen, at det pågældende hegn havde en højde på ca. 35 cm og bestod af trådnet opsat på runde pæle, samt at der langs hegnet var en smal bræmme af uslået græs samt nogle lave planter. Nævnet fandt i den konkrete sag, at opsætningen af hegn i form af rionet ikke er omfattet af forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 16, stk. 1, og at nævnet derved havde lagt vægt på, at hegnet efter sin beskaffenhed ikke kan anses som bebyggelse eller lignende.

⁴¹ Se dog afsnit 5 om § 18 om fortidsmindebeskyttelseslinjen, idet bestemmelsen også beskytter de arkæologiske lag omkring fortidsmindet.

Der gælder særlige regler om tilplantning med flerårige energiafgrøder uden for internationale naturbeskyttelsesområder⁴².

3.3.1 Foranstaltninger, der efter lov om vandløb er meddelt påbud om eller tilladelse til er undtaget fra forbuddet

Foranstaltninger, der efter lov om vandløb er meddelt påbud om eller tilladelse til er undtaget fra forbuddet, § 16, stk. 2, nr. 1.

Bestemmelsen skal sikre overensstemmelse mellem reguleringerne i vandløbs- og naturbeskyttelseslovgivningen. Det kan f.eks. være oplægning af afskåret grøde og fyld i forbindelse med vedligeholdelse af vandløb.

3.3.2 Gentilplantning af skovarealer og beplantning i eksisterende haver

Gentilplantning af skovarealer og beplantning i eksisterende haver, jf. § 16, stk. 2, nr. 2.

Gentilplantning af skovarealer og beplantning i eksisterende haver er undtaget fra forbuddet. Tilsvarende bestemmelser findes i flere af de øvrige bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer, jf. §§ 8 a, 15 a og 18.

Skovarealer omfatter ikke kun arealer med fredskov men ethvert skovbevokset areal, herunder plantager, der efter skovlov er dækket af begrebet skov, se nærmere nedenfor om skovbygge- linjen og skovbegrebet. I forhold til genplantning forudsættes det, at der ikke sker unødvendige kontinuitetsbrud, se herom afsnit 5.3.3.

Beplantning i eksisterende haver omfatter haver, der er etableret før den 1. september 1972, eller efterfølgende på grundlag af en dispensation, er undtaget fra forbuddet, jf. nedenfor om § 16, stk. 2, nr. 2.

Med haver forstås, jf. § 16, stk. 3, jf. § 8 a, stk. 2, og § 15 a, stk. 4, bygningsnære arealer i forbindelse med boliger og tilsvarende bebyggelse til beboelse, der er undergivet en vis kultivering eller vedligeholdelse og ikke længere dyrkes eller anvendes landbrugsmæssigt.

Det er ikke i sig selv i strid med bestemmelsen at anvende et areal som have, f.eks. til ophold m.v., da bestemmelsen ikke indeholder et generelt forbud mod tilstandsændringer eller ændret anvendelse af et areal⁴³.

Afgrænsningen af en have eller en skov er ikke nødvendigvis sammenfaldende med matrikelgrænsen.

3.3.3 Plantning af flerårige energiafgrøder

Plantning af flerårige energiafgrøder, bortset fra plantning på arealer, der er beliggende i internationale naturbeskyttelsesområder, jf. § 16, stk. 2, nr. 3 samt stk. 4 og 5.

⁴² Reglerne findes i bekendtgørelse nr. 1066 af 21/8 2018 om bygge og beskyttelseslinjer.

⁴³ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 9. december 2014 (sag NMK-501-00148) i sag om dispensation fra åbeskyttelseslinjen til etablering af have. I den konkrete sag udtalte nævnet også, at såning af græs ikke i sig selv er omfattet af forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 16.

Bestemmelsen ligestiller tilplantning med flerårige energiafgrøder inden for sø- og åbeskyttelseslinjen med dyrkning af de etårige og flerårige landbrugsafgrøder, som kan dyrkes uden forudgående tilladelse. Undtagelsen omfatter ikke anden tilplantning som f.eks. juletræer, buske, herunder bærbuske, læhegn eller skovtilplantning, hvor dyrkning forudsætter forudgående dispensation.

Undtagelsen gælder ikke for tilplantning på arealer omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 om beskyttede naturtyper, § 8 om klitfredning, beskyttelseslinjer ved strande og fortidsminder eller f.eks. i vandløbslovens § 69 om forbud mod plantning inden for 2 m bræmmen og vandløbsregulativets bestemmelser om arbejdsbælter til udførelse af vedligeholdelsesarbejder på vandløbet. Det samme gælder reglerne om beskyttede arters levesteder, jf. naturbeskyttelseslovens § 29 a, og fredninger efter lovens kapitel 6.

Arealer, der ligger nærmere end 300 m fra et internationalt naturbeskyttelsesområde, kan tilplantes med flerårige energiafgrøder⁴⁴, hvis kommunalbestyrelsen har godkendt, at plantningen ikke vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, jf. lovens § 16, stk. 4.

Miljøministeren har fastsat de nærmere regler herom, herunder om, at tilplantning kun kan afslås, hvis kommunen vurderer, at tilplantning vil være i strid med direktivet. Endvidere er fastsat nærmere regler, der præciserer, hvilke flerårige energiafgrøder, der undtages fra tilplantningsforbuddet.

Ved ansøgninger om dispensation til tilplantning *indenfor* internationale naturbeskyttelsesområder, jf. dog § 16, stk. 4 og 5, gælder de almindelige regler i reglerne om administration af internationale naturbeskyttelsesområder⁴⁵, hvor kommunalbestyrelsen skal varetage de hensyn til landskabet og beskyttelseslinjens betydning som levested og spredningskorridor for plante- og dyreliv, som beskyttelseslinjen har til formål at varetage, ligesom det skal sikres, at tilplantningen ikke skader det internationale beskyttelsesområde efter reglerne om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

De nærmere regler om de flerårige energiafgrøder, der er undtaget fra forbuddet i stk. 1, fremgår af bekendtgørelse om bygge- og beskyttelseslinjer⁴⁶. Det er bl.a. arter som ask, el, hassel, pile- og poppelarter, når disse plantes i ren eller blandet bestand, og som høstes mindst hvert tiende år. I områder, hvor skovplantning er uønsket ifølge en endeligt vedtaget kommuneplan eller kommuneplantillæg, må der ikke høstes med længere mellemrum end hvert femte år.

Flerårige energiafgrøder, som ikke høstes som nævnt i stk. 2, betragtes som skovtilplantning, dvs. tilplantning, der ikke kan ske uden kommunalbestyrelsens forudgående dispensation efter lovens § 65, stk. 1⁴⁷.

Bekendtgørelsen indeholder også de nærmere regler om godkendelsesordningen for tilplantning nærmere end 300 m fra et internationalt naturbeskyttelsesområde. Disse arealer kan efter bekendtgørelsen tilplantes med de flerårige energiafgrøder, som fremgår af bekendtgørelsen,

⁴⁴ Dvs. de energiafgrøder, der fremgår af kapitel 2 i bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer

⁴⁵ Bekendtgørelse nr. 1595 af 06. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

⁴⁶ Den gældende bekendtgørelse er nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer. Ministeren har hjemmel til at ændre bekendtgørelse.

⁴⁷ Reglerne om, hvilke arter, der omfattes af undtagelsen fra lovens forbud mod tilplantning, koordineres med Skatteministeriets regler om skattemæssigt fradrag for plantning af flerårige energiafgrøder.

hvis kommunalbestyrelsen har godkendt, at plantningen ikke vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, jf. lovens § 16, stk. 4.

Kommunalbestyrelsen skal ved sin afgørelse efter lovens § 16, stk. 4, vurdere, om tilplantningen kan påvirke det internationale naturbeskyttelsesområde væsentligt. Hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at tilplantningen kan påvirke området væsentligt, skal der foretages en nærmere konsekvensvurdering af tilplantningens virkninger på området under hensyn til bevaringsmålsætningen for det pågældende område. Det kan f.eks. være af hensyn til rastende svaner og gæs, som foretrækker åbent landskab uden skjul for rovdyr m.v.

Tilplantning kan kun afslås, hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at en sådan skadevirkning ikke kan afvises, og tilplantningen i øvrigt ikke strider mod andre regler. Viser vurderingen, at tilplantningen vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, kan der ikke meddeles godkendelse til det ansøgte.

Dyrkning af elefantgræs, der er en flerårig energiafgrøde, betragtes efter Naturklagenævnets praksis ikke som tilplantning, da den visner helt ned om vinteren og skyder fra nye skud om foråret.

3.3.4 Bestående forsvarsanlæg

Bestående forsvarsanlæg, jf. § 16, stk. 2, nr. 4.

Ændringer i bestående forsvarsanlæg, kan ske uden dispensation. Det forudsættes, at ændringen har sammenhæng med anlæggets formål, således at der ikke er tale om ændringer til andre formål.

3.3.5 Havneanlæg og de landarealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål

Havneanlæg og de landarealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål, jf. § 16, stk. 2, nr. 5.

Spørgsmålet om undtagelse for havneanlæg mv. har primært været aktuelt i relation til strandbeskyttelseslinjen, jf. § 15, men gælder også for fortidsmindebeskyttelseslinjen. Havneanlæg forstås her i overensstemmelse med hidtidig praksis som moler og kajer og de funktioner, der nødvendiggøres af anlæggets funktion som havn. Begrebet dækker både over trafikhavne, fiskerihavne og lystbådehavne, og det har i praksis været antaget, at der er tale om havne optaget i Den Danske Havnelods.

Lokalplanlagte arealer til havneformål vil typisk være f.eks. arealer til oplag, kraner, havnetilknyttede virksomheder, stejlepladser m.v. Byggeri og anvendelse til andre formål end havneformål er generelt ikke omfattet af undtagelsen, f.eks. hotelbyggeri, ferie- og fritidsbebyggelse og boligbebyggelse.

Det vil være op til kommunalbestyrelsen at afgøre, om et byggeri er i overensstemmelse med kommunens lokalplan.

Om der i det enkelte tilfælde er tale om et havneformål beror på en konkret vurdering og vil efter gældende praksis variere efter havnens karakter og kan derfor ud over havnetilknyttet industri og håndværk omfatte f.eks. klubhuse, kiosker, caféer og mindre butikker. Det betyder, at det har været en konkret fortolkning i det enkelte tilfælde, om en café, virksomhed eller andet

kan betragtes som havneformål det pågældende sted, og det vil variere efter havnens karakter. En restaurant kan efter omstændighederne anses som havneformål i en større havn, men ikke i en lille naturhavn.

3.3.6 Driftsbygninger, der er nødvendige for jordbrugs- og fiskerierhvervene

Driftsbygninger, der er nødvendige for jordbrugs- og fiskerierhvervene, jf. § 16, stk. 2, nr. 6.

Opførelse eller ændringer af driftsbygninger, der er nødvendige for jordbrugs- og fiskerierhvervene, er undtaget fra forbuddet. Der gælder ikke krav om, at driftsbygninger skal opføres i tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, som det f.eks. er tilfældet i § 17 om skovbyggelinjen⁴⁸. Da der gælder et tilknytningskrav i planlovens landzoneregler, vil det normalt ikke få selvstændig betydning i sager om sø- og åbeskyttelseslinjen.

Bestemmelsen vedrører bygninger som f.eks. en lade, en maskinhal eller en staldbygning, men det er en forudsætning for at blive undtaget fra kravet om dispensation, at disse bygninger er erhvervsmæssigt nødvendige for den konkrete ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom eller for fiskerierhvervet, vurderet i forhold til bl.a. ejendommens størrelse og drift⁴⁹. Et stuehus til en landbrugsejendom har efter hidtidige regler kun kunne opføres inden for sø- og åbeskyttelseslinjen efter forudgående dispensation, og har ikke som efter planlovens landzoneregler været betragtet som erhvervsmæssigt nødvendigt og er dermed ikke underlagt krav om landzonetilladelse.

Derimod vil f.eks. en ridehal efter en konkret vurdering ikke nødvendigvis kunne anses for at være erhvervsmæssigt nødvendig på en landbrugs- eller skovbrugsejendom.

3.3.7 Andre områder, der efter den hidtidige lovgivning har været undtaget

Andre områder, der efter den hidtidige lovgivning har været undtaget, jf. § 16, stk. 2, nr. 7.

Bestemmelsen undtager de områder, der efter den hidtidige lovgivning har været undtaget, dvs. områder, hvor der før 1. september 1972 var påbegyndt en væsentlig lovlig bebyggelse⁵⁰.

⁴⁸ Tilknytningskravet blev for så vidt angår § 17 indsat ved lovændringen i 2013, lov nr. 1630 af 26. december 2013 om ændring af lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning.

⁴⁹ Stuehuse til landbrugsejendomme har efter hidtidig praksis kun kunne opføres inden for sø- og åbeskyttelseslinjen efter forudgående dispensation. Dette følger af tidligere regler, hvor det om stuehuse fremgik af loven, at undtagelsen for erhvervsmæssigt nødvendige bygninger for bl.a. jordbruget, som ikke anvendes til beboelse. Bestemmelsen er videreført i 1992 uden teksten om beboelsesbygninger, men hvor det fremgik af lovbemærkningerne, at der ikke var tilsigtet nogen ændring. Anderledes efter planlovens landzoneregler, jf. § 36, hvorefter en beboelsesbygning på en landbrugsejendom, forudsat der er passende forhold til bl.a. ejendommens størrelse og drift, kan betragtes som en erhvervsnødvendig driftsbygning og dermed undtaget fra krav om landzonetilladelse. En tilsvarende praksis som for § 16 har været gældende for opførelse af stuehuse inden for skovbyggelinjen, jf. § 17, men med harmoniseringen af § 17 med planlovens landzoneregler, vil også stuehuse opført inden for skovbyggelinjen være omfattet af undtagelsen. I forhold til opførelse af stuehuse på skovbrugsejendomme og til fiskerierhvervet antages stuehuse at forudsætte dispensation. Efter skovloven er det dog antaget, jf. Miljøstyrelsens vejledning om skovloven, at "for at en beboelsesbygning kan være nødvendig skal den bebos af en person, der ejer skoven eller har sin hovedbeskæftigelse i skoven. På grund af skovenes forskelligartethed kan der ikke angives en bestemt arealstørrelse, der gør et beboelseshus nødvendigt."

⁵⁰ Se herom Overfredningsnævnet Orienterer nr. 143/marts 1981 og 238/januar 1984 på klagenævnets hjemmeside.

Denne undtagelse fremgik direkte af naturfredningslovens § 47 a, stk. 2, nr. 4, men blev ved 1992-loven erstattet af den nugældende formulering, men ifølge bemærkningerne til lovforslaget uden indholdsmæssige ændringer⁵¹.

Bestemmelsens anvendelsesområde vil normalt være steder, hvor der er en eksisterende sammenhængende bebyggelse, hvor der ønskes opført bygninger bag eller på linje med den eksisterende bebyggelse. Efter praksis er et enkelt eller to huse ikke tilstrækkeligt til at udgøre en væsentlig bebyggelse, se neden for afsnit 4.2.1.1 om skovbyggelinjen.

En generel reduktion af linjen, som følger den eksisterende lovlige bebyggelse, kan også udspringe af en afgørelse, som er truffet af Miljøstyrelsen efter § 69, stk. 1, men der kan også være tale om en såkaldt 'berigtiget' linje som følge af § 16, stk. 2, nr. 7, hvor der ikke er truffet en afgørelse om reduktion.

Bestemmelsen betyder ikke beskyttelseslinjens fuldstændige bortfald langs den pågældende strækning, men kun at "beskyttelsesbæltet" har en smallere bredde det på gældende sted, dvs. at beskyttelseslinjen er tættere på søen end 150 m. Undtagelsen i lovens § 16, stk. 2, nr. 7, finder anvendelse, hvis der ønskes opført bebyggelse bag eller på linje med en eksisterende sammenhængende bebyggelse.

Den generelle lovbestemte undtagelse kræver således i princippet ikke en afgørelse fra kommunen, da den fremgår direkte af loven. Det præcise forløb af beskyttelseslinjen beror på en nærmere vurdering, som må foretages af kommunen i forbindelse med en konkret sag om dispensation eller påbud, hvor det har aktuel betydning om et areal er omfattet af linjen eller ej. En sådan afgørelse vil kunne påklages til Natur- og Miljøklagenævnet efter reglerne i naturbeskyttelsesloven⁵². Hvis der er tale om en berigtiget linje, hvor beskyttelseslinjen har et forløb, som overvejende følger den eksisterende⁵³ lovlige bebyggelse, vurderes den enkelte sag efter almindelig dispensationspraksis, dvs. som om beskyttelseslinjen ikke var reduceret.⁵⁴

3.3.8 Bestemmelsen i stk. 3 om anlæg i lovligt etablerede haver

Bestemmelsen i stk. 3 om anlæg i lovligt etablerede haver, jf. § 16, stk. 3.

⁵¹ OFO 1981/143, hvor Overfredningsnævnet med en supplerende skitse fastlagde, hvordan beskyttelseslinjen skulle fastlægges i sådanne områder – en praksis der har været fulgt siden. Det fremgår af opslaget, at bestemmelsen ikke betyder beskyttelseslinjens fuldstændige bortfald langs den pågældende strækning, men kun at "beskyttelsesbæltet" har en smallere bredde det på gældende sted. Ved lov nr. 1630 af 26. december 2013 om ændring af lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning blev en tilsvarende bestemmelse om § 17 om skovbyggelinjen ændret, således at undtagelsen ikke længere var knyttet til et bestemt tidspunkt for den eksisterende bebyggelse, men derimod til en konkret bebyggelse, se neden for afsnittet om skovbyggelinjen."

⁵² Se herom NNMK afgørelse af 5. maj 2015 (sag NMK-501-00145) om fastlæggelse af søbeskyttelseslinjen for et boligområde mod Skanderborg sø. Kommunens registrering af søbeskyttelseslinjen i den foreliggende sag var ikke aktualiseret af en konkret dispensationssag, og Natur- og Miljøklagenævnet fandt på den baggrund ikke, at der var tale om en afgørelse efter naturbeskyttelsesloven, jf. lovens § 78, stk. 1, som kan påklages til Natur- og Miljøklagenævnet. Det forhold, at brevet af 20. februar 2014 er forsynet med klagevejledning ændrer ikke herved. Det fremgik, at såfremt kommunen efterfølgende træffer afgørelse om, at garagebygningen m.v. er i uoverensstemmelse med naturbeskyttelseslovens § 16 og skal lovliggøres, vil en sådan afgørelse kunne påklages til nævnet af klageberettigede.

⁵³ Bestemmelsen om eksisterende lovlig bebyggelse gælder kun hvor der forsat er eksisterende byggeri fra før 1. september 1972, jf. NMK-501-00255 fra 27-06-2018.

⁵⁴ Se Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse i sag nr. 20/10422 af 25. april 2022.

Efter bestemmelsen undtages en række mindre anlæg og småbygninger m.v., som etableres i haver, for krav om dispensation.

Bestemmelsen blev indsat i loven i 2017⁵⁵ og skulle give ejere af ejendomme, der er omfattet af sø- og åbeskyttelseslinjen, de samme muligheder for at kunne indrette deres haver med sådanne mindre anlæg, bygninger og installationer, som der med loven samtidig blev muligt inden for strandbeskyttelseslinjen.

Bestemmelsen gælder for lovligt etablerede haver, jf. beskrivelsen heraf i § 8 a, stk. 2, og § 15 a, stk. 4, hvor der uanset forbuddet i § 16, stk. 1, kan placeres mindre bygninger, anlæg og installationer i tilknytning til boligen og højst 15 m⁵⁶ fra denne, som en mindre terrasse⁵⁷, etableret i niveau med og i sammenhæng med beboelsen, et gyngestativ, højbede, sandkasse og andre legeredskaber samt et mindre skur på op til 10 m², medmindre der allerede lovligt er opført et skur i haven. På tilsvarende måde kan opføres et mindre drivhus på op til 10 m² i forbindelse med helårsboliger uden forudgående dispensation. For helårshuse gælder dette også opførelse af et mindre drivhus eller f.eks. en carport på op til 10 m². Det forudsættes, at der ikke tidligere er lovligt opført et skur eller et drivhus.

Tilknytningskravet er mere restriktivt end i anden lovgivning, der indeholder tilknytningskrav, f.eks. planlovens landzoneregler, hvilket skyldes hensyn til landskabet og de særlige beskyttelsesinteresser, der gør sig gældende langs vandløb og ved søer og i f.eks. åbne ådale. Bestemmelsen gælder i haver og ikke på andre arealer, naturarealer eller marker.

3.3.9 Kystbeskyttelse

Kystbeskyttelse, jf. § 16, stk. 6. Miljø- og fødevarerministeren kan fastsætte regler om, at stk. 1 ikke skal gælde for nærmere angivne former for kystbeskyttelsesforanstaltninger, som kræver tilladelse i henhold til lov om kystbeskyttelse m.v.

Sådanne regler er fastsat i bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer og betyder, at forbuddet i § 16, stk. 1, mod opførelse af bebyggelse, tilstandsændringer, terrænændringer og tilplantning mv. ikke gælder for diger, høfder, bølgebrydere, øvrige kystbeskyttelsesforanstaltninger og andre anlæg, hvortil der er meddelt tilladelse efter lov om kystbeskyttelse m.v.

Der skal således kun træffes én afgørelse, dvs. afgørelse efter kystbeskyttelsesloven, og afgørelseskompetencen er samlet hos den myndighed, der skal meddele kystbeskyttelsestilladelsen.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med kystbeskyttelsesloven, hvorefter en tilladelse efter kystbeskyttelsesloven erstatter afgørelser efter bl.a. naturbeskyttelsesloven og en række andre love.

⁵⁵ Lov nr. 681 af 8. juni 2017.

⁵⁶ Afstandskrav administreres generelt restriktivt, jf. nævnets af 30. marts 2012 i sag NMK-501-00049 om en udestue, der overskred beskyttelseslinjen med 0,5 m, hvor dispensation blev afslået.

⁵⁷ Bestemmelsen giver mulighed for at opføre en række mindre bygninger og anlæg i tilknytning til boligen og højst 15 m fra denne uden forudgående dispensation. Særligt for terrasser skal det ske i niveau med og i sammenhæng med beboelsen og må som følge af forbuddet mod terrænændringer ikke kræve en større terrænændring. En mindre nivellering er dog tilladt. Bestemmelsen giver ikke mulighed for at bygge en terrasse ud fra 1. sal. Det vil fortsat kræve dispensation.

4. Skovbyggelinjen – naturbeskyttelseslovens § 17

4.1 Bestemmelsen om skovbyggelinjen - baggrund og formål

Efter naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 1, må der ikke placeres bebyggelse, campingvogne og lignende inden for en afstand af 300 m fra skove. For privatejede skove gælder dette kun, hvis arealet udgør mindst 20 ha sammenhængende skov (skovbyggelinjen), eller hvis den privatejede skov er sammenhængende med offentlig skov, uanset om skovens samlede areal er under 20 ha eller ej.

Hovedformålet med beskyttelseslinjen er at sikre skovenes værdi som landskabselementer og at opretholde skovbrynene som levesteder for plante- og dyrelivet.

§ 17 er placeret i lovens kapitel 2 om "Generelle beskyttelsesbestemmelser". Under overskriften "Beskyttelseslinjer" udgør § 17 sammen med de øvrige bestemmelser i § 16 og §§ 18-19 om bygge- og beskyttelseslinjer (sø- og åbeskyttelseslinje, fortidsmindebeskyttelseslinje og kirkebyggelinje) lovens regler om beskyttelse af en række særlige landskabselementer.

Bestemmelsen om skovbyggelinjen har siden naturfredningsloven fra 1937 været en vigtig del af lovgivningens beskyttelse af skovenes omgivelser og skovene som særligt landskabselement. Med senere lovgivning i 1969 blev bestemmelsen justeret og ændret fra at være en tilladelsesordning til en forbudsbestemmelse med mulighed for dispensation som de øvrige bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer.

Bestemmelsen, der modsat sø- og åbeskyttelseslinjen og fortidsmindebeskyttelseslinjen alene vedrører bebyggelse, er navnlig de senere år ændret og harmoniseret med planlovens landzoneregler⁵⁸ som led i regelforenkling.

4.2 Forbud mod placering af bebyggelse, campingvogne og lignende (stk. 1)

4.2.1 Indledning

Hovedformålet med skovbyggelinjen er at sikre skovenes værdi som værdifuldt landskabselement ved et forbud mod at placere bebyggelse, campingvogne og lignende inden for beskyttelseszonen samt at opretholde skovbrynene som værdifulde levesteder for plante- og dyreliv.

Efter § 17, stk. 1, gælder forbuddet inden for en afstand af 300 m fra skove. For privatejede skove gælder forbuddet kun, hvis skovarealet udgør mindst 20 ha sammenhængende skov⁵⁹.

⁵⁸ Dette er sket gennem flere lovændringer, 2013-loven ved § 2 i lov nr. 1630 af 26. december 2013, 2017-loven (1) ved § 1 i lov nr. 681 af 8. juni 2017, hvor der skete en tilpasning af bestemmelsen med planlovens landzoneregler, som følge af den samtidige ændring af planlovens § 36, og ved en lovændring i december 2017 ved § 2 i lov nr. 1553 af 19. december 2017, hvor der skete en yderligere tilpasning af bestemmelsen med planlovens landzoneregler. Tilpasningen er ikke fuldstændig.

⁵⁹ Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 6. marts 2020 i sag (19/08157) om ophævelse af dispensation til opførelse af fire enfamiliehuse inden for skovbyggelinjen, hvor nævnet fandt, at der ikke var tale om et sammenhængende skovareal.

Bestemmelsen gælder både i byzone, landzone og sommerhusområde, men reglerne er ikke ens i de enkelte områder, se nærmere neden for.

§ 17, stk. 1, gælder for alle **offentlige skove**, dvs. skove, der tilhører staten, kommuner, kirker, præsteembeder og offentlige stiftelser, samt for **private skove**, hvis det **sammenhængende areal** udgør 20 ha eller derover. Hvis en ejendom med privat skov er sammenhængende med en offentlig skov, afkaster den som følge heraf en skovbyggelinje⁶⁰, uanset om skovenes samlede areal er under 20 ha eller ej.

Byggelinjen omfatter såvel **eksisterende skove**, som **nye skove**, der plantes f.eks. som skovrejsningsprojekter. Såfremt en privat skov på under 20 ha ved erhvervelse overgår til offentlig skov, opstår der skovbyggelinje. Det samme gælder, hvis den private skov ved nyttilplantning får et areal på over 20 ha.

Ved **skove** forstås arealer, der er bevoksede med træer, med mindre der er tale om deciduede landbrugsafgrøder, såsom juletræer og pyntegrønt eller parker. Skovbegræbet i § 17 omfatter således også de skove, der ikke er pålagt fredsskovpligt.

Det afgørende for skovbegræbet er, om et areal er domineret af træbevoksning og dermed har skovkarakter, uanset om træerne er højstammede eller unge. Dette beror på et konkret skøn, hvor det som udgangspunkt er synsindtrykket eller oplevelsen af skoven, der er afgørende for, om der er tale om skov. Lysninger mellem træerne er ikke til hinder for, at et område som helhed betragtes som et skovområde.

Om der findes en skovbyggelinje på en konkret strækning er uafhængigt af, hvornår og hvordan den er opnået. Byggelinjer kan opstå i forbindelse med træplantning herunder såvel i form af ny skov som udvidelse af bestående skov etableret efter byggelinjens indførelse, uanset om der er flere ejere, mens rydning af bevoksning omvendt kan medføre bortfald af linjen.

Gældende planlægning for området har ikke betydning for, om der opstår skovbyggelinje f.eks. som følge af nyplantning af skov. En undtagelse herfra er dog § 17, stk. 2, nr. 3⁶¹, hvorefter områder, der som led i frikommuneforsøg bliver omfattet af en lokalplan i forsøgsperioden, efter § 24 a i lov om frikommuner kan friholdes for efterfølgende at blive omfattet af forbuddet i stk. 1, så længe lokalplanen er gældende⁶².

⁶⁰ Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 7. maj 2021 om (sag 20/09943) om ophævelse og hjemvisning af afslag på dispensation til opførelse af et enfamiliehus inden for skovbyggelinjen. I en ældre NMK-afgørelse af 23. november 2011 (NMK-502-00023) fremgik det om § 17, stk. 1 og skovbyggelinjen: "For privatejede skove gælder det kun, hvis arealet udgør mindst 20 ha sammenhængende skov. I den foreliggende sag grænser ejendommen op til en privat skov på under 20 ha. Den private skov er imidlertid en del af en skov, som delvist er offentlig skov og afkaster som følge heraf en skovbyggelinje". Skovarealerne var samlet set under 20 ha.

⁶¹ Indsat ved lov 1289 af 19. december 2012 som konsekvens af indsættelsen af en ny § 24 a i frikommuneloven.

⁶² Bestemmelsen gav mulighed, at områder, der som led i godkendte frikommuneforsøg friholdes for på et senere tidspunkt at blive omfattet af skovbyggelinjen efter § 17, opretholder status, også efter at forsøgsperioden er afsluttet, så længe lokalplanen er gældende. Hvis lokalplanen efterfølgende ophæves og erstattes af en ny lokalplan, efter at forsøgshjemmelen i frikommuneloven er ophævet, må kommunalbestyrelsen efter normale regler anmode ministeren om at ophæve linjen inden for lokalplanområdet. Ministeren kan i den situation normalt ophæve skovbyggelinjen helt eller delvis inden for lokalplanområdet.

Basislinjen eller udmålingslinjen for skovbyggelinjen regnes fra den faktisk eksisterende skovbeplantning⁶³. Med dette kriterium for udmålingen vil linjen ikke være fuldstændig statisk men kan ændre sig over tid i takt med, at skovarealet udvides eller træer fældes.

4.2.1.1 "Husrækkereglen"

"Husrækkereglen", jf. § 17, stk. 3.

På strækninger, hvor der allerede findes væsentlig lovlig bebyggelse nærmere skoven end 300 meter, gælder forbuddet kun mellem bebyggelsen og skoven, jf. stk. 3. Bestemmelsen er indført ved en lovændring fra 2013⁶⁴.

Bestemmelsen betyder, at forbuddet kun gælder mellem bebyggelsen og skoven, når der er en sammenhængende (lovlig) bebyggelse, "husrække", nærmere skoven end 300 meter, uanset hvornår bebyggelsen er opført. Det betyder, at forbuddet i stk. 1, ikke gælder på arealerne på den anden side af husrækken mellem husrækken og f.eks. en vej.

Det vil sige, at byggelinjen reelt vil forløbe i den kortere afstand fra skoven, hvor bebyggelsen ligger, og forbuddet i lovens § 17, stk. 1, vil kun gælde på arealer mellem husrækken og skoven.

Bebyggelse, der er opført i byzone inden for skovbyggelinjen, er normalt opført på grundlag af en lokalplan eller en ældre byplanvedtægt og med dispensation fra skovbyggelinjen. Nogle steder vil skovbyggelinjen allerede være konkret reduceret, hvis en kommune har anmodet Miljøministeriet om i medfør af naturbeskyttelseslovens § 69 at reducere skovbyggelinjen inden for lokalplanområdet. I disse afgørelser vil reduktionen normalt ikke være sket helt ind til skoven, men er sket efter en konkret vurdering i forhold til området og bebyggelsesplanen.

Når der er tale om et område med væsentlig bebyggelse, vil negative konsekvenser for natur og landskab være begrænsede på de arealer, der ikke ligger mellem skov og husrækken⁶⁵. Det fremgik af den pågældende afgørelse, at bestemmelsens anvendelsesområde efter næv-

⁶³ Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 6. marts 2020 i sag (19/08157) om ophævelse af dispensation til opførelse af fire enfamiliehuse inden for skovbyggelinjen. Dette vil normalt være sammenfaldende med skovbrynet. Dette ses i en ældre afgørelse fra Overfredningsnævnet (OFNK 26. marts 1969) at der forelå skovbyggelinje "da skovområdet synsmæssigt udgør et sådant sammenhængende skovstykke, at afstanden bør beregnes fra skovbrynet".

⁶⁴ Indsat ved lov nr. 1630 af 26. december 2013. Bestemmelsen var en udvidelse af anvendelsesområdet for en tidligere gældende undtagelse i § 17, stk. 2, nr. 4, for »andre områder, der efter den hidtidige lovgivning har været undtaget«, dvs. områder, hvor der inden 1. januar 1968 var påbegyndt en væsentlig, lovlig bebyggelse inden for skovbyggelinjen, til at gælde alle steder, hvor der på flere sammenhængende ejendomme ligger en væsentlig, lovlig bebyggelse inden for linjen, uanset hvornår bebyggelsen er opført.

⁶⁵ MFKN -afgørelse af 7. maj 2021 (sag 20/09943) om afslag på dispensation til opførelse af et enfamiliehuse, hvor det fremgik, at "Det er nævnets vurdering, at bestemmelsens anvendelsesområde normalt vil være steder, hvor der er tale om en eksisterende sammenhængende bebyggelse, hvor der ønskes opført bygninger bag eller på linje med den eksisterende bebyggelse". Tilsvarende fremgik af lovbemærkningerne til lov nr. 1630 af 26. december 2013. Tidligere klagenævnspraksis vil stadig have betydning for vurderingen af, om der er tale om væsentlig lovlig bebyggelse. Efter praksis udgør et enkelt eller to huse ikke en »væsentlig bebyggelse«. NMK-afgørelse af 24. januar 2014 (sag NMK-31-00083, NMK-502-00072) fandt nævnet ikke, at der var en væsentlig sammenhængende bebyggelse. Retningslinjer kan også findes i tidligere afgørelser fra Overfredningsnævnet, som blandt andet er gengivet i optagelse nr. 143 i »Overfredningsnævnet Orienterer« fra marts 1981 (som angik § 16 men princippet er det samme).

nets vurdering normalt vil være steder, hvor der er tale om en eksisterende sammenhængende bebyggelse, hvor der ønskes opført bygninger bag eller på linje med den eksisterende bebyggelse.

Den generelle undtagelse kræver ikke en afgørelse fra kommunen, da den fremgår direkte af loven. Det præcise forløb af byggelinjen beror derimod på en nærmere vurdering, som må foretages af kommunen i forbindelse med en konkret sag om dispensation eller påbud, hvor det har aktuel betydning om et areal er omfattet af linjen eller ej. En sådan afgørelse vil kunne påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet efter reglerne i naturbeskyttelsesloven.

4.2.2 Forbuddets indhold

Hovedformålet med skovbyggelinjen er at friholde landskabet omkring skove ved et forbud mod at **placere bebyggelse, campingvogne og lignende** inden for beskyttelseszonen.

4.2.2.1 Placering af bebyggelse, campingvogne og lignende

Særligt for § 17 om skovbyggelinjen er, at den - modsat sø- og åbeskyttelseslinjen og fortidsmindebeskyttelseslinjen⁶⁶ - alene vedrører opførelse af bebyggelse og ikke f.eks. terrænændringer og beplantning mv. Det er også grunden til, at bestemmelsen som led i regelforenkligning ved lovændringer i 2013 og 2017 blev harmoniseret med planlovens landzoneregler om bebyggelse mv.

Bebyggelse, campingvogne og lignende. Forbuddet er et generelt forbud mod at placere bebyggelse inden for skovbyggelinjen. Begreberne bebyggelse, campingvogne og lignende svarer indholdsmæssigt til de øvrige bestemmelser i lovens kapitel 2 om bygge- og beskyttelseslinjer, og der henvises derfor herom til beskrivelsen i afsnit 3.2.2.1 om § 16 om sø- og åbeskyttelseslinjen.

Som det fremgår af afsnit 3.2.2.1, forstås med *bebyggelse* ikke kun bygninger men også andre faste konstruktioner og anlæg, som f.eks. master, solcelleanlæg, drivhuse, terrasser og større legeredskaber som klatretårne mv. Endvidere er campingvogne "og lignende" som f.eks. skurvogne, containere og andre mobile anlæg omfattet.

Bebyggelse omfatter ikke kun *nyopførelse* men også *om- og tilbygning og genopførelse*. Forbuddet omfatter genopførelse, men ikke ændret anvendelse⁶⁷.

Forbuddet mod bebyggelse inden for skovbyggelinjen omfatter ikke bygninger i selve skoven, selvom bebyggelsen er synlig udefra⁶⁸.

⁶⁶ Gælder også §§ 8 og 15 om henholdsvis klitfredning og strandbeskyttelseslinjen, som ikke indgår i denne vejledning.

⁶⁷ Naturklagenævnets afgørelse af 2. april 1997, (j.nr. 97-31/500-0007).

⁶⁸ Naturklagenævnets afgørelse på 25. maj 1996 jf. Naturklagenævnet orienterer nr. 125 fra juni 1997, og Naturklagenævnets afgørelse af 14. april 2003, j.nr. (03-132/420-0013), Naturklagenævnet Orienterer nr. 301 fra december 2003, i en sag, hvor en bebyggelse var omgivet af et område med skovkarakter og derfor ikke var omfattet af skovbyggelinjen, selvom det ikke kunne udelukkes, at byggeriet ville være synligt udefra. Ikke afgørende, at et hegn/skovbryn ville kunne fjernes, da ejendommen ikke var undergivet fredskovspligt.

4.2.2.2 Særligt om bebyggelse i landzone

Forbuddet i § 17, stk. 1, mod at placere bebyggelse (bygninger, skure, campingvogne, master mv.) inden for en afstand af 300 m fra offentlige skove og privatejede skove over 20 ha gælder både i byzone, landzone og sommerhusområde.

Med lovændringer i 2013 og 2017⁶⁹ blev bestemmelsen § 17 harmoniseret eller tilpasset med planlovens landzoneregler om bebyggelse i *landzone*. Formålet var regelforenkling og gik ud på, at der ikke længere skulle træffes afgørelse efter begge regelsæt.

Det betyder, at opførelse af bebyggelse i landzone inden for skovbyggelinjen alene kræver landzonetilladelse og ikke samtidig konkret dispensation fra naturbeskyttelsesloven (§ 17, stk. 2, nr. 5). Bebyggelse, der er undtaget fra krav om landzonetilladelse (planlovens § 36), er med nogle undtagelser, jf. § 17, stk. 4, (bl.a. mindre driftsbygninger på dambrug og visse aftægtsboliger) også undtaget fra krav om dispensation fra skovbyggelinjen. Derfor træffes der ikke længere ret mange afgørelser om dispensation fra skovbyggelinjen i landzone. Se nærmere herom i afsnittet neden for om § 17, stk. 2 og 4, om undtagelser fra forbuddet i stk. 1.

Harmoniseringen gælder alene sager om konkret dispensation i landzone. Ved lokalplanlægning til f.eks. byudvikling inden for skovbyggelinjen i landzone, hvor der er tale om at opføre bebyggelse på en række ejendomme, vil Miljøstyrelsen normalt fortsat træffe afgørelse om reduktion af skovbyggelinjen efter § 69, se dog afsnit 4.3.6 om bonuslokalplaner og områder, der ikke overføres til byzone men ved planlægning skal forblive i landzone.

Ved lovændringen i 2013 blev endvidere indsat en række undtagelser for opførelse af småbygninger i byzone og for visse mindre bygningsudvidelser i byzone og sommerhusområde, se nærmere neden for om § 17, stk. 2, nr. 7 og 8.

Det er en konsekvens af harmoniseringen, at skovejere ikke underrettes om etablering af den bebyggelse, der er undtaget fra krav om dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 17, som ellers er påkrævet efter naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2, i forbindelse med meddelelse af dispensation. I de tilfælde, hvor et byggeri forudsætter en landzonetilladelse, gælder kravet om forudgående høring af naboer i planlovens § 35, stk. 4.

4.3 Undtagelser fra forbuddet i stk. 1

Undtagelser fra forbuddet i stk. 1, jf. § 17, stk. 2, nr. 1-8, og stk. 4.

Der gælder en række undtagelser fra forbuddet mod bebyggelse bl.a. for bestående forsvarsanlæg, havneanlæg og lokalplanlagte havnearealer, og for erhvervsmæssigt nødvendige driftsbygninger i jordbruget, ligesom det er tilfældet for § 16 om sø- og åbeskyttelseslinjen.

Der gælder endvidere undtagelser for visse mindre bygninger og de undtagelser, der følger af bestemmelsens tilpasning med planlovens landzoneregler, jf. ovenfor.

⁶⁹ § 2 i lov nr. 1630 af 26. december 2013 om ændring af lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning, hvor § 17 blev tilpasset planlovens landzoneregler, § 1 i lov nr. 681 af 8. juni 2017 om ændring af lov om naturbeskyttelse, hvor der skete en tilpasning af bestemmelsen om skovbyggelinjen med planlovens landzoneregler, som følge af den samtidige ændring af planlovens § 36, og § 2 i lov nr. 1553 af 19. december 2017 om ændring af lov om jagt og vildtforvaltning og lov om naturbeskyttelse med yderligere (men ikke fuldstændig) tilpasning.

4.3.1 Bestående forsvarsanlæg

Bestående forsvarsanlæg, § 17, stk. 2, nr. 1.

Ændringer i bestående forsvarsanlæg, kan ske uden dispensation. Det forudsættes, at ændringen har sammenhæng med anlæggets formål, således at der ikke er tale om ændringer til andre formål.

4.3.2 Havneanlæg og de landarealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål

Havneanlæg og de landarealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål, § 17, stk. 2, nr. 2.

Forbuddet i stk. 1, gælder ikke for havneanlæg og de arealer, der ved lokalplan er udlagt til havneformål, for så vidt angår placering og udvidelse af bebyggelse og anlæg og lign. til havneformål. Spørgsmålet om undtagelse for havneanlæg mv. har primært været aktuelt i relation til strandbeskyttelseslinjen, jf. § 15, men gælder også for § 16 om sø- og åbeskyttelseslinjen og § 18 om fortidsmindebeskyttelseslinjen.

Havneanlæg forstås her i overensstemmelse med hidtidig praksis som moler og kajer og de funktioner, der nødvendiggøres af anlæggets funktion som havn. Begrebet dækker både over trafikhavne, fiskerihavne og lystbådehavne, og det har i praksis været antaget, at der er tale om havne optaget i Den Danske Havnelods.

Lokalplanlagte arealer til havneformål vil typisk være f.eks. arealer til oplag, kraner, havnetilknyttede virksomheder, stejlepladser m.v. Byggeri og anvendelse til andre formål end havneformål er generelt ikke omfattet af undtagelsen, f.eks. hotelbyggeri, ferie- og fritidsbebyggelse og boligbebyggelse.

Det vil være op til kommunalbestyrelsen at afgøre, om et byggeri er i overensstemmelse med kommunens lokalplan. Se nærmere afsnit 3.3.5 om den tilsvarende bestemmelse i § 16.

4.3.3 Områder, der som led i frikommuneforsøg bliver omfattet af en lokalplan og efter § 24 a i lov om frikommuner

Områder, der som led i frikommuneforsøg bliver omfattet af en lokalplan og efter § 24 a i lov om frikommuner friholdes for efterfølgende at blive omfattet af forbuddet i stk. 1, så længe lokalplanen er gældende, jf. § 17, stk. 2, nr. 3.

Bestemmelsen er indsat som konsekvens af § 24 a i frikommuneloven i 2012⁷⁰, der gav mulighed for frikommuneforsøg med mulighed for at beslutte, at arealer, der bliver omfattet af en lokalplan i forsøgsperioden, ikke på et senere tidspunkt bliver omfattet af skovbyggelinjen.

Bestemmelsen betyder, at områder, der som led i godkendte frikommuneforsøg friholdes for på et senere tidspunkt at blive omfattet af skovbyggelinjen efter § 17, opretholder status, også efter at forsøgsperioden er afsluttet, så længe lokalplanen er gældende. Hvis lokalplanen efterfølgende ophæves og erstattes af en ny lokalplan, efter at forsøgshjemmelen i frikommuneloven er ophævet, må kommunalbestyrelsen efter normale regler anmode ministeren om at ophæve linjen inden for lokalplanområdet.

⁷⁰ Indsat ved lov nr. 1289 af 19. december 2012 om ændring af lov om frikommuner, jf. lovbekendtgørelse nr. 1027 af 20. august 2013 og efterfølgende lovændringer og af lov om naturbeskyttelse.

4.3.4 Byggeri, der er erhvervmæssigt nødvendigt for den pågældende ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom

Byggeri, der er erhvervmæssigt nødvendigt for den pågældende ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom eller for udøvelse af fiskerierhvervet, og som opføres i tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, § 17, stk. 2, nr. 4.

Opførelse eller ændringer af driftsbygninger, der er nødvendige for den pågældende ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom eller for udøvelse af fiskerierhvervet, er undtaget fra forbuddet og kan opføres uden dispensation efter § 65. Ved ovennævnte lovændring fra 2013 blev bestemmelsen suppleret med et krav om tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer⁷¹.

Bestemmelsen svarede på dette punkt herefter til bestemmelsen i planlovens § 36, stk. 1, nr. 3, således at der i disse tilfælde hverken er krav om landzonetilladelse eller dispensation for skovbyggelinjen⁷². Dog er husdyranlæg ikke omfattet af denne undtagelse i planloven, men er omfattet af husdyrlovens tilladelses- og godkendelsessystem. I forhold til naturbeskyttelsesloven, der (modsat planloven) ikke nævner husdyranlæg i bestemmelsen i § 17, stk. 2, nr. 4, er erhvervmæssigt nødvendigt byggeri på landbrugsejendomme, herunder husdyranlæg, der opføres i tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer, undtaget fra krav om dispensation fra skovbyggelinjen.

Bestemmelsen vedrører bygninger som f.eks. en lade, en maskinhal eller en staldbygning, men det er en forudsætning for at blive undtaget fra kravet om dispensation, at disse bygninger er erhvervmæssigt nødvendige for den konkrete ejendoms drift som landbrugs- eller skovbrugsejendom eller for fiskerierhvervet, vurderet i forhold til bl.a. ejendommens størrelse og drift. I forhold til landbrugsejendomme, kan undtagelsen også omfatte et stuehus til en eksisterende landbrugsejendom, som følge af bestemmelsens harmonisering med planlovens landzoneregler⁷³. Derimod vil f.eks. en ridehal efter en konkret vurdering ikke nødvendigvis kunne anses for at være erhvervmæssigt nødvendig på en landbrugs- eller skovbrugsejendom. Det afhænger af, om de kan anses for at være erhvervmæssigt nødvendige i forbindelse med hestestutterier.

I forhold til opførelse af stuehuse på skovbrugsejendomme antages stuehuse at forudsætte dispensation, medmindre ejendommen er noteret som landbrugsejendom. Efter skovloven er det dog antaget, jf. Miljøstyrelsens vejledning om skovloven, at "for at en beboelsesbygning kan være nødvendig skal den bebos af en person, der ejer skoven eller har sin hovedbeskæftigelse i skoven. På grund af skovens forskelligartethed kan der ikke angives en bestemt arealstørrelse, der gør et beboelseshus nødvendigt."

⁷¹ Se afsnit oven for om § 16, hvor der ikke gælder et tilknytningskrav. Forskellen må antages at skyldes historiske grunde. For skovbyggelinjen blev dette indført i 2013, lov nr. 1630 af 26. december 2013 og gælder også efter planlovens § 36.

⁷² Den driftsmæssige nødvendighed er dog – modsat planloven – knyttet til den pågældende ejendom, hvorimod planloven kræver erhvervmæssig nødvendighed på bedriftsniveau. Se om planloven Erhvervsstyrelsens vejledning om landzoneadministration fra 2018 (opdateret november 2019): "Efter planlovens § 36, stk. 1, nr. 3, kræves der ikke landzonetilladelse til: Byggeri, der er erhvervmæssigt nødvendigt for driften af den pågældende landbrugsejendom, landbrugsbedrift, bortset fra husdyranlæg, eller skovbrugsejendom eller for udøvelse af fiskerierhvervet, jf. dog stk. 2".

⁷³ Modsat § 16 om sø- og åbeskyttelseslinjen, se nærmere afsnit 3.3.7.

4.3.5 Bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, hvortil der er meddelt tilladelse efter § 35, stk. 1, i lov om planlægning

Bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, hvortil der er meddelt tilladelse efter § 35, stk. 1, i lov om planlægning, § 17, stk. 2, nr. 5.

Bestemmelsen betyder, at der ikke er krav om dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 17 til bebyggelse, campingvogne og lignende inden for skovbyggelinjen, når byggeri mv. sker i landzone, og kommunalbestyrelsen har meddelt landzonetilladelse.

Bestemmelsen er indsat ved lovændringen i 2013⁷⁴, hvor § 17 om skovbyggelinjen på en række punkter med henblik på regelforenkling blev harmoniseret med planlovens landzoneregler, jf. planlovens § 35, stk. 1, og § 36, stk. 1, jf. stk. 2, om tilladelse til at opføre bebyggelse i landzone.

Ved administrationen af planloven skal kommunalbestyrelsen bl.a. varetage hensyn til natur og landskab, herunder til skoven som landskabselement og til arealer langs skoven som levested for planter og dyr. Lovændringen indebar, at der alene træffes afgørelse efter landzonereglerne.

4.3.6 Bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, der er undtaget fra krav om landzonetilladelse

Bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, der er undtaget fra krav om landzonetilladelse, efter § 36, stk. 1 og 2, i lov om planlægning, naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 6⁷⁵, jf. dog stk. 4.

Harmoniseringen af § 17 om skovbyggelinjen med planlovens landzoneregler omfattede både opførelse af bebyggelse, hvor der er krav i planloven om landzonetilladelse, se ovenfor afsnit 4.3.5, men også de bebyggelser, der er undtaget fra krav om landzonetilladelse efter planlovens §§ 36 - 38.

Bestemmelsen i § 17, stk. 2, nr. 6, indebærer, at den bebyggelse, der kan opføres uden forudgående landzonetilladelse, også kan opføres uden dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 17, dog med de begrænsninger, der fremgår af § 17, stk. 4. Henvielsen til planlovens § 36, stk. 2, om krav om placeringstilladelse efter planloven, når tilknytningskravet ikke er opfyldt, indebærer, at der ikke også skal meddeles dispensation efter naturbeskyttelsesloven.

Undtagelsen fra krav om dispensation efter naturbeskyttelsesloven (og krav om landzonetilladelse) gælder f.eks. opførelse af småbygninger, visse antenner og f.eks. udvidelse af helårshuse i landzone op til 500 m², samt opførelse af tilbygning til virksomheder med op til 500 m², for så vidt angår mindre virksomheder, der er etableret i tidligere landbrugsbygninger.

⁷⁴ § 2 i lov nr. 1630 af 26. december 2013 om ændring af lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning.

⁷⁵ Indsat ved lov nr. 1630 af 26. december 2013, og ændret ved § 1 i lov nr. 681 af 8. juni 2017 om ændring af lov om naturbeskyttelse, og den dækker de fleste undtagelser for landzonetilladelse i planlovens § 36, stk. 2, se dog naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 4.

Inden for klitfrednings- og strandbeskyttelseslinjen og i kystnærhedszonen uden for udviklingsområder, kræver tilbygning til virksomheder og mindre butikker landzonetilladelse⁷⁶, jf. planlovens § 36, stk. 5.

Hvis der er meddelt landzonetilladelse, vil det ikke forudsætte dispensation fra skovbyggelinjen, jf. § 17, stk. 2, nr. 5.

Indretning i eksisterende bygninger kræver ikke dispensation fra skovbyggelinjen.

Med bestemmelsen gælder derfor ikke noget krav om dispensation og kommunalbestyrelsens sagsbehandling for en række byggerier i landzone.

Nævnte bestemmelser i § 17, stk. 2, vedrører alene spørgsmålet om dispensation. Hvor byggeri, f.eks. realiseringen af en lokalplan til byudvikling eller større anlæg som vindmølleparker og store virksomhedsbyggerier mv. forudsætter virkeliggørelse af lokalplanen, som det ofte er tilfældet for byudvikling, ansøgning hos Miljøstyrelsen om at reducere skovbyggelinjen inden for lokalplanområdet.

Særligt om lokalplanlægning. Det følger af § 17, stk. 2, nr. 6, at forbuddet i stk. 1, ikke gælder for bebyggelse mv. i landzone, der er omfattet af undtagelserne fra kravet om landzonetilladelse efter planlovens § 36, stk. 1, jf. § 36, stk. 2.

Efter planlovens § 36, stk. 1, nr. 6, kan bl.a. byggeri, der udtrykkeligt er tilladt i en lokalplan, der er tilvejebragt efter reglerne i planloven, jf. planlovens § 15, stk. 4, opføres uden forudgående landzonetilladelse. Bestemmelsen i planloven omhandler muligheden for at tillægge en lokalplan »bonusvirkning« mht. landzonebestemmelserne.

De tilladte byggerier mv. skal være beskrevet i lokalplanen på en sådan måde, at det opfylder kravene til en landzonetilladelse. Det skal således fremgå udtrykkeligt, at det pågældende forhold kan gennemføres uden landzonetilladelse, og det pågældende forhold skal være præcist angivet, jf. Erhvervsministeriets (nu Indenrigs- og Boligministeriets) landzonevejledning fra 2018, s. 27.

Det er således bl.a. en forudsætning, at lokalplanens beskrivelse, f.eks. om opførelse af vindmøller, indeholder en lige så præcis beskrivelse af byggeriet, som det der ville kræves i en landzonetilladelse til samme projekt, for at det vil være omfattet af undtagelsen i naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 6,

Er foranstaltningen ikke udtrykkeligt reguleret i lokalplanens bestemmelser, kræves tilladelse efter planlovens § 35, og er dermed – fsva. skovbyggelinjen – omfattet af naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 5.

Miljøstyrelsen har hidtil vurderet, at har en lokalplan den krævede detaljeringsgrad for at være omfattet af planlovens § 36, stk. 1, nr. 6, vil byggeriet også være omfattet af undtagelsen i § 17, stk. 2, nr. 6, og dermed krav om dispensation. Dette var underbygget af en afgørelse fra Miljø- og Fødevarerklagenævnet fra 2015, men en senere afgørelse har udfordret denne opfattelse. Se noten neden for⁷⁷.

⁷⁶ § 36, stk. 1, nr. 15 og 20): nr. 15) Tilbygning med indtil 500 m² på en ejendom, jf. stk. 4 og § 37, stk. 1, til udvidelse af en mindre erhvervsvirksomhed i det åbne land, som lovligt er etableret i en tidligere landbrugsbygning, og nr. 20) Tilbygning med indtil 500 m² på en ejendom til udvidelse af en erhvervsvirksomhed i landzone, som lovligt er etableret i en overflødiggjort bygning, jf. dog stk. 5 og § 37, stk. 2.

⁷⁷ Miljø – og Fødevarerklagenævnet har truffet to afgørelser, hvor dette var aktuelt. I afgørelse (sag 21/02911) af 30. juni 2021 fandt nævnet ikke, at den pågældende vindmøllelokalplan var omfattet af undtagelsen for krav om dispensation. Nævnet henviste til lovbemærkningerne til lovændringen fra 2013,

I enkelte tilfælde gælder dog krav om dispensation fra § 17, stk. 1, uanset at disse bebyggelser er undtaget fra krav om landzonetilladelse. Dette fremgår af § 17, stk. 4, og gælder bl.a. mindre driftsbygninger på dambrug og visse aftægtsboliger, se nedenfor afsnit 4.4.

4.3.7 Placering af garager, carporte, udhuse, drivhuse

Placering af garager, carporte, udhuse, drivhuse og lignende bygninger på højst 50 m² i byzone, når disse opføres i tilknytning til beboelseshuse, og byggeriet ikke medfører oprettelse af en ny bolig, § 17, stk. 2, nr. 7.

Det følger af bestemmelsen, at forbuddet i § 17, stk. 1 ikke gælder i **byzone** ved opførelse af garager, carporte, udhuse, drivhuse og lignende mindre bygninger på højst 50 m², når disse opføres **i tilknytning til beboelseshuse** og ikke medfører oprettelse af en ny bolig. Det betyder, at disse bebyggelser kan opføres uden kommunalbestyrelsens forudgående dispensation.

Bestemmelsen giver mulighed for at opføre carporte, garager og udhuse mv. på enkeltvis eller tilsammen op til 50 m². Ved beregningen af det samlede maksimale bebyggelsesareal på 50 m² medregnes ikke lovligt eksisterende småbygninger, hvortil der allerede er meddelt dispensation efter naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 2, jf. § 17, stk. 1, eller som er lovlige i henhold til tidligere lovgivning om skovbyggelinjen⁷⁸.

hvorefter skovbyggelinjen i landzone vil "fortsat gælde for byggeri der forudsætter lokalplanlægning, f.eks. byudvikling eller større anlæg som vindmølleparker og store virksomhedsbyggeri mv. I disse tilfælde vil virkeliggørelse af lokalplanen forudsætte enten kommunalbestyrelsens afgørelse om dispensation eller som det ofte er tilfældet for byudvikling, ansøgning hos Naturstyrelsen om at ophæve skovbyggelinjen inden for lokalplanområdet". Dvs. en bonuslokalplan var ikke omfattet af naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 5.

Omvendt henviste nævnet i en afgørelse af 17. december 2015 (Sag NMK-31-01533, NMK-501-00177) til naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 6, og fandt, at "det projekt, der er søgt om i den aktuelle sag, er omfattet af denne undtagelsesbestemmelse, og der skal derfor ikke meddeles dispensation fra skovbyggelinjen.

Det ansøgte projekt kan således gennemføres uden landzonetilladelse og dispensation fra skovbyggelinjen, men forudsætter dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 (beskyttede naturtyper) og § 16 (åbeskyttelseslinje)."

Miljøstyrelsen har hidtil vejledt kommunerne i overensstemmelse med nævnets afgørelse fra 2015 og på den baggrund vurderet, at såfremt en lokalplan har bonusvirkning (og lever op til de detaljeringskrav, der er til en lokalplan med bonuslokalplane), gælder forbuddet efter naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 1, ikke, jf. lovens § 17, stk. 2, nr. 6.

Med hensyn til lovbemærkningen "Skovbyggelinjen ophæves ikke. I landzone vil skovbyggelinjen fortsat gælde for byggeri, der forudsætter lokalplanlægning, f.eks. byudvikling eller større anlæg som vindmølleparker og store virksomhedsbyggerier mv.", har Miljøstyrelsen tolket dette som byggeri og anlæg, som ikke kan have den detaljeringsgrad, som er påkrævet af en lokalplan med bonusvirkning, ikke er omfattet af undtagelsen i § 17, stk. 2, nr. 6, og derfor gælder reglen ikke for den type lokalplaner. Det gælder f.eks. boligområder og større anlæg, hvor der løbende må forventes at skulle ske opførelse af bygninger og udvidelse af anlæg. Endvidere at sådanne lokalplaner oftest vil udlægge området til byzone, hvorfor § 17, stk. 2, nr. 6, ikke bliver aktuel.

⁷⁸ Dette følger af lovbemærkningerne til § 2, nr. 1, til lov nr. 1630 af 26. december 2013 (lovforslag L 30 FT 2013). Bestemmelsen er inspireret af planlovens § 36, stk. 1, nr. 7 (nu nr. 8), der undtager mindre bygninger op til 50 m² som carporte, drivhuse og udhuse mv. fra kravet om landzonetilladelse efter lovens § 35, stk. 1, når disse bygninger opføres i tilknytning til enfamiliehuse, og byggeriet ikke medfører oprettelse af en ny selvstændig bolig. Det byggeri, der er omfattet af bestemmelsen, svarer som udgangspunkt til den kategori af småbyggeri, der efter bygningsreglementet ikke kræver byggetilladelse. Undtagelsen er dog uafhængig af bygningsreglementet. Ifølge vejledning om planlovens landzoneadministration kan bestemmelsen ikke fortolkes udvidende til også at omfatte shelters.

Kravet om *tilknytning* svarer til formuleringen i planlovens § 36, stk. 1, nr. 8, (som vedrører landzone) og betyder, at den nye bebyggelse sammen med ejendommens bebyggelses- og færdselsarealer skal udgøre en hensigtsmæssig enhed, og kravet om tilknytning vil som udgangspunkt være opfyldt, hvis afstanden er ca. 20 m⁷⁹.

Det er endvidere ikke alene afstanden, der afgør, om en bygning kan siges at ligge i tilknytning til den eksisterende bebyggelse. Det vil være en samlet konkret vurdering af, om byggeriet naturligt opleves som at have tilknytning til den eksisterende bebyggelse, bl.a. i forhold til terrænforhold og landskabet i øvrigt⁸⁰.

Bestemmelsen i stk. 2, nr. 7, om opførelse af småbygninger gælder i **byzone**. I landzone vil gælde en tilsvarende undtagelse som følge af forslaget om harmonisering med planlovens §§ 35 og 36 i landzone, jf. oven for afsnit 4.3.6. om naturbeskyttelseslovens § 17, stk. 2, nr. 6.

4.3.8 Bygningsændringer på beboelseshuse i byzone og sommerhusområde

Bygningsændringer på beboelseshuse i byzone og sommerhusområde, såfremt boligarealet ikke udvides, § 17, stk. 2, nr. 8⁸¹.

Efter bestemmelsen kan der foretages bygningsændringer uden dispensation inden for skovbyggelinjen, f.eks. etablering af karnapper og altaner, når dette ikke indebærer en udvidelse af boligarealet.

Ændringen har primært betydning i sommerhusområder, idet mange sammenhængende bebyggelser (husrækker) i byzone som konsekvens af § 17, stk. 3, ligger uden for beskyttelses-zonen, dvs. for de arealer, hvor forbuddet er gældende.

Bestemmelsen omfatter kun bygningsændringer, der ikke medfører en udvidelse af beboelsesarealet. Den omfatter f.eks. ikke etablering lukkede altaner, der således fortsat kræver dispensation.

4.3.9 Kystbeskyttelse

Kystbeskyttelse, § 17, stk. 3.

Miljø- og fødevareministeren kan fastsætte regler om, at stk. 1 ikke skal gælde for nærmere angivne former for kystbeskyttelsesforanstaltninger, som kræver tilladelse i henhold til lov om kystbeskyttelse m.v.

Sådanne regler er fastsat i bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer og betyder, at forbuddet i § 17, stk. 1, mod opførelse af bebyggelse inden for skovbyggelinjen ikke gælder for diger, høfder, bølgebrydere, øvrige kystbeskyttelsesforanstaltninger og andre anlæg, hvortil der er meddelt tilladelse efter lov om kystbeskyttelse m.v.

Der skal således kun træffes én afgørelse, dvs. afgørelse efter kystbeskyttelsesloven, og afgørelseskompetencen er samlet hos den myndighed, der skal meddele kystbeskyttelsestilladelse.

⁷⁹ Ifølge bemærkningerne til lovforslag om ændring af planloven 2009 (LF 135 – FT 2008/2009) fremgår, at »ved opførelse af bygninger «i tilknytning til« forstås i overensstemmelse med planlovens mangeårige administrationspraksis opførelse inden for en afstand af indtil ca. 20 m fra bebyggelsen.

⁸⁰ Se vejledning om planlovens landzoneadministration, Erhvervsstyrelsen 2018 (rev 2019).

⁸¹ Indsat ved § 2, nr. 1, i lov nr. 1630 af 26. december 2013.

sen. Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med kystbeskyttelsesloven, hvorefter en tilladelse efter kystbeskyttelsesloven erstatter afgørelser efter bl.a. naturbeskyttelsesloven og en række andre love.

4.4 Særlige undtagelser

Særlige undtagelser fra forbuddet for visse bebyggelser i landzone, § 17, stk. 4.⁸²

Harmoniseringen af bestemmelsen om skovbyggelinjen i § 17 er ikke fuldstændig. Bestemmelsen i § 17, stk. 4, fastsætter samlet set, at fritagelsen fra kravet om dispensation fra skovbyggelinjen ikke omfatter alle tilfælde, hvor bebyggelse er fritaget for landzonetilladelse efter planloven, men at der er enkelte bebyggelser der, uanset at de er undtaget fra krav om landzonetilladelse, forudsætter dispensation fra skovbyggelinjen.

Det fremgår af § 17, stk. 4, hvilke bebyggelser der, uanset at de er undtaget fra krav om landzonetilladelse, forudsætter dispensation fra skovbyggelinjen. Det gælder for:

Stk. 4, nr. 1) erhvervmæssigt nødvendigt byggeri til landbrugs- og skovbrugsejendomme og fiskerierhvervet, sådan som den er formuleret i planlovens § 36, stk. 1, nr. 3. Planlovens bestemmelse omfatter således både landbrugsejendomme og -bedrifter - for bedrifter dog ikke husdyranlæg som f.eks. gylletanke og stalde - og gælder f.eks. også byggeri på en del af bedriften, som kan være placeret et helt andet sted. Om undtagelse fra krav om dispensation for erhvervmæssigt nødvendige bygninger i disse erhverv gælder § 17, stk. 2, nr. 4, og er knyttet til den pågældende **ejendom**, som opføres i tilknytning til ejendommens hidtidige bebyggelsesarealer.

Stk. 4, nr. 2) opførelse af mindre driftsbygninger til eksisterende dambrug på en landbrugsejendom.

Stk. 4, nr. 3) opførelse eller indretning af en bolig i en eksisterende bebyggelse på en landbrugsejendom, hvis areal overstiger 30 ha, når den nye bolig skal benyttes i forbindelse med et generationsskifte (aftægtsbolig) eller til en medhjælper.

Stk. 4, nr. 4) tilbygning til en mindre butik i landzone, der er etableret i en overflødiggjort bygning, når butikkens samlede bruttoetageareal efter udvidelsen ikke overstiger 250 m².

⁸² Indsat ved § 1 i lov nr. 681 af 8. juni 2017 om ændring af lov om naturbeskyttelse.

5. Beskyttelseslinjen omkring fortidsminder – naturbeskyttelseslovens § 18

5.1 Bestemmelsen om fortidsmindebeskyttelseslinjen - baggrund og formål

Efter naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, må der ikke foretages ændring i tilstanden af arealer inden for 100 m fra de fortidsminder, der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven⁸³. Der må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende (fortidsmindebeskyttelseslinjen).

Hovedformålet med beskyttelseslinjen er at sikre fortidsmindernes værdi som landskabselementer. Både den generelle betydning af fortidsminderne i landskabsbilledet, indsyn til og udsyn fra fortidsminderne skal sikres med bestemmelsen. Samtidig skal bestemmelsen sikre de arkæologiske lag i området omkring fortidsminderne, idet der ofte er særlig mange kulturhistoriske levn i områderne tæt ved de fredede fortidsminder.

Fortidsminder som gravhøje, ruiner, voldsteder, forsvarsanlæg mv. er på anlægstidspunktet ofte placeret bevidste steder i landskabet af f.eks. militærstrategiske årsager eller for gravhøjenes vedkommende som sociale markører i landskabet. Fortidsminder har som udgangspunkt stærk tilknytning til- og sammenhæng med det omgivende landskab. Selvom en by eller et sommerhusområde omkring en gravhøj f.eks. ikke har noget eksplicit med fortidsmindet at gøre, er strukturen af den omkringliggende bebyggelse altid et resultat af fortidsmindets tilstedeværelse og/eller de landskabelige forhold, der i sin tid har defineret, hvor i landskabet fortidsmindet er placeret (udsigt, adgang, jordbund etc.).

§ 18 er placeret i lovens kapitel 2 om "Generelle beskyttelsesbestemmelser". Under overskriften "Beskyttelseslinjer" udgør § 16 sammen med de øvrige bestemmelser i §§ 16, 17 og 19 om bygge- og beskyttelseslinjer (sø- og åbeskyttelseslinje, skovbyggelinje og kirkebyggelinje) lovens regler om beskyttelse af en række særlige landskabselementer.

Der har været bestemmelser i fredningslovgivningen (naturfredningsloven og senere naturbeskyttelsesloven) siden den første naturfredningslov fra 1937, men en egentlig beskyttelseslinje har været gældende fra 1961⁸⁴, og der er kun sket mindre ændringer siden⁸⁵.

⁸³ Museumslovens § 29 e (lovbekendtgørelse nr. 358 af 8. april 2014), hvorefter der ikke må foretages ændring i tilstanden af fortidsminder. Der må heller ikke foretages udstykning, matrikulering eller arealoverførsel, der fastlægger skel gennem fortidsminder.

⁸⁴ Lov nr. 192 af 16. juni 1961.

⁸⁵ Det er bl.a. lov nr. 1630 af 26. december 2013, hvor en undtagelse for mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger blev indsat, lov nr. 1529 af 27. december 2014 (Forsøgsordning for kyst- og naturturisme), og lov nr. 720 af 8. juni 2018 (kystbeskyttelsesloven), hvor sager om kystbeskyttelse blev samlet hos kommunerne, og dispensationer inkluderet i kystbeskyttelsestilladelsen.

5.2 Forbud mod tilstandsændringer inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (stk. 1)

5.2.1 Indledning

Hovedreglen i § 18 er et forbud mod ændring af tilstanden af arealerne omkring fortidsminder inden for 100 m fra fortidsmindet. Bestemmelsen omfatter de fortidsminder, der er beskyttet af museumslovens § 29 e. Det fremgår af *bilag 1* til museumsloven, hvilke fortidsminder, der er omfattet, jf. dog nedenfor.

Bestemmelsen vedrører fortidsminder som f.eks. høje, dysser, jættestuer, voldsteder, forsvarsanlæg, runesten og bautasten.

Fortidsminder, der ikke er synlige i terrænet, er *ikke* omfattet af § 18, stk. 1, og afkaster ikke beskyttelseslinje. Det gælder også de ikke synlige fortidsminder, som ejeren jf. bilag 2 til museumsloven, har fået meddelelse om. Disse fortidsminder er alene beskyttet efter museumsloven.

Det følger af nævnets praksis, at er et fortidsminde, f.eks. en gravhøj, ikke umiddelbart synlig i landskabet på grund af f.eks. eksisterende beplantning, gør den ikke til et "ikke synligt fortidsminde", som er undtaget fra forbudsbestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, jf. stk. 3.⁸⁶

Bestemmelsen i § 18, stk. 1, gælder *heller ikke* for de fortidsminder, der er nævnt i bilag 1 til naturbeskyttelsesloven, selvom de er omfattet af museumsloven. Det er 1) kors, milepæle, vildtbanesten og lignende, 2) sten og træer, hvortil der er knyttet folketro, historisk overlevering eller kulturhistorisk tradition, 3) krigergrave, 4) mindesmærker, 5) sten- og jorddiger, 6) agerspor og 7) fangstgruber og gren og stenkast.

Fortidsminder kan have meget forskellig karakter og dermed fremtræde meget forskelligt i landskabet. Det kan være store stengrave fra stenalderen og bronzealderen beliggende enkeltvis eller i grupper i landskabet eller både små og store fortidsminder fra beskedne gravhøje til mere kendte fortidsminder som de store Jellinge-høje. Det kan også være borg- og forsvarsanlæg i det åbne land som Hammershus på Bornholm, skanserne ved Dybbøl og Søborg Slotsruin i Nordsjælland og Nyborg Slot og Voldterræn.

Fortidsminder kan være placeret både i byer og i det åbne land og i skove. I byer med ældre og væsentlig bymæssig bebyggelse er beskyttelseslinjen nogle steder reduceret i forhold til den eksisterende bebyggelse og forløber derfor tættere på fortidsmindet end 100 m, se nærmere om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer i kapitel 7.3 i denne vejledning.

Beskyttelseslinjen på 100 meter regnes fra fortidsmindernes yderste grænse. For gravhøje regnes beskyttelseslinjen fra højfoden. For voldsteder og andre fortidsminder med betydelig udstrækning er fredningens grænse normalt angivet i den tinglyste meddelelse om fortidsmindets tilstedeværelse. I tvivlstilfælde kan Slots- og Kulturstyrelsen afklare fredningens afgrænsning.

For fortidsminder, der er delvist synlige, gælder bestemmelsen om fortidsmindebeskyttelseslinjen fra den ydre grænse af fredningen. Da der i museumsloven kun skelnes mellem, om et

⁸⁶ Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse på 25. oktober 2019 i sag om råstofindvinding inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen i sag 19/04992.

fortidsminde er synligt eller ikke er synligt i terrænet, er 'delvist synlige' fortidsminder er at betragte som synlige.

Beskyttelsen omfatter også anlæg, der har sine grundlæggende bestanddele uden for beskyttelseslinjen, men som påvirker landskabsbilledet inden for linjen, f.eks. højspændingsledninger der går igennem beskyttelseszonen, men hvor masterne står uden for denne⁸⁷.

Det er antaget i en enkelt sag (dom), jf. U 2003.2309Ø, at bestemmelsen ikke gælder på søterritoriet. Der er ikke yderligere praksis herom.

5.2.2 Forbuddets indhold

Hovedformålet med forbuddet mod tilstandsændringer i stk. 1, er at friholde fortidsmindernes nærmeste omgivelser for bl.a. byggeri, terrænændringer og tilplantning, og hermed sikre fortidsmindernes værdi som landskabslementer. Både den generelle betydning af fortidsminderne i landskabsbilledet, indsyn til og udsyn fra fortidsminderne skal sikres med bestemmelsen. Samtidig skal bestemmelsen sikre de arkæologiske lag i området omkring fortidsminderne, idet der ofte er særlig mange kulturhistoriske levn i områderne tæt ved de fredede fortidsminder.

5.2.2.1 Tilstandsændringer

Forbuddet mod tilstandsændringer i § 18, stk. 1 omfatter fysiske tilstandsændringer⁸⁸. Selvom det forudsættes, at tilstandsændringen har en vis varig karakter, antages det i praksis, at forbuddet også omfatter midlertidige terrænændringer, fordi forbuddet mod terrænregulering også skal sikre de arkæologiske lag omkring fortidsmindet⁸⁹.

Matrikulær udstykning inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen anses ikke i sig selv for at indebære en ændring i tilstanden af arealet, hvorfor matrikulær udstykning ikke forudsætter dispensation fra bestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1⁹⁰.

Forbuddet mod tilstandsændringer er mere omfattende end forbuddet i § 16 mod bebyggelse, campingvogne og lignende, beplantning og terrænændringer men berører hyppigt disse emner, se herom afsnit 3 om sø- og åbeskyttelseslinjen.

⁸⁷ Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsens vejledning om naturbeskyttelsesloven, 1993.

⁸⁸ § 53 i naturfredningsloven, der blev afløst af § 18 i naturbeskyttelsesloven i 1992 (lov nr. 9 af 3. januar 1993) indeholdt et forbud "mod placering af bygninger, skure, campingvogne og lignende, opstilles master, foretages beplantninger og ændringer i terrænet eller iværksættes foranstaltninger, der i væsentlig grad kan virke skæmmende på fortidsmindet. I skove og plantager". Det fremgår bl.a. af bemærkningerne til lovforslaget til loven, at "Reglerne i stk. 1 og 2 svarer til de gældende regler i naturfredningslovens § 53 om fortidsmindebeskyttelseslinjen, idet der dog er foretaget visse redaktionelle ændringer."

⁸⁹ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 23. september 2015 i sag NMK-503-00107 om, hvorvidt anlægsarbejder krævede dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen. Det fremgik bl.a. af nævnets afgørelse, at "Forbuddet omfatter som udgangspunkt ikke midlertidige forhold, hvis det er muligt at retablere tilstanden, men det er i praksis antaget, at der kræves dispensation til et midlertidigt, men tilbagevendende forhold. Det må også antages, at et enkeltstående forhold kan kræve dispensation på grund af omfang, karakter og varighed og dermed den potentielle virkning i forhold til beskyttelsesinteresserne".

⁹⁰ Spørgsmålet om udstykning fremgår af Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 12. juli 2013 (i sag NMK-503-00057) om afslag på ansøgning om opførelse af nyt sommerhus indenfor fortidsmindebeskyttelseslinjen i Gribskov Kommune.

Bebyggelse. Placering af bebyggelse vil være i strid med forbuddet mod tilstandsændringer. Forbuddet omfatter enhver bebyggelse, f.eks. beboelsesbygninger, erhvervsmæssige bygninger, halvtage, skure og drivhuse men også andre faste konstruktioner og anlæg, som f.eks. master, solcelleanlæg, terrasser, højbede, større legeredskaber som klatretårne, trampoliner, flagstænger mv.⁹¹

Campingvogne er ligeledes omfattet, men fremgår også direkte af bestemmelsen. Campingvogne "og lignende" omfatter også f.eks. skurvogne, containere og andre mobile anlæg.

Ikke kun nyopførelse af bebyggelse men også *om- og tilbygning* er omfattet. Også *genopførelse* er omfattet af forbuddet, se nærmere herom i afsnit 3 i denne vejledning og afsnit 7 om dispensation. Bygningsmæssige ændringer og/eller udvidelser er omfattet af forbuddet og kræver dermed dispensation, medmindre der er tale om bagateller, jf. også § 18, stk. 2, nr. 1.

Ændret anvendelse kan være omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer⁹², men altid, når det f.eks. forudsætter f.eks. gravearbejde m.v. Natur- og Miljøklagenævnet fandt i en konkret sag om udstykning (som ikke i sig selv er omfattet af forbuddet), at uanset der var tale om en eksisterende bygning, der allerede påvirkede indsigten til og udsynet fra gravhøjen, at en ændring af garagen til beboelse bl.a. ville indebære gravearbejde til vandforsyning, kloakering, m.m. tæt på gravhøjen, hvilket ikke er foreneligt med lovens bestemmelse om at beskytte ikke synlige fortidsminder indenfor fortidsmindebeskyttelseslinjen.⁹³

Almindelig vedligeholdelse som maling mv. Forbuddet mod tilstandsændringer i § 18, stk. 1, indebærer i princippet, at enhver ændring af tilstanden kun kan ske efter forudgående dispensation. Efter gældende praksis har det dog været antaget, at almindelige vedligeholdelsesarbejder som maling mv. kan ske uden dispensation, mens andre bygningsarbejder, der medfører ændringer i tilstanden, f.eks. udskiftning af tag og bygningsdele, opsætning af altaner og karnapper eller ombygning af terrasser til havestuer og lignende normalt vil være omfattet af forbuddet og forudsætte dispensation, se dog nedenfor afsnit 5.3.1 om mindre vedligeholdelsesarbejder, jf. stk. 2, nr. 1⁹⁴.

⁹¹ se f.eks. NMK afgørelser af 30. januar 2013 i sag NMK-503-00039 om tilbygning til driftsbygning, af 20. august 2021 i sag MFKN 21/02596 om opførelse af garage, Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 15. februar 2013 i sag NMK-503-00054 om fritstående solcelleanlæg, Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 12. juli 2013 (i sag NMK-503-00057) om nyt sommerhus og Miljø og Fødevareklagenævnets afgørelse af 30. juni 2020 i sag 20/03266 om opførelse af bygninger til skolefritidsordning og cykelskur, Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 11. juli 2017 i sag NMK-503-00125 om trampolin, bålplads, flisebelægning og beplantning inkl. hegn. Flagstang: Naturklagenævnet Orienterer nr. 331, september 2004 – (sag 03-132/700-0020).

⁹² Nævnet antager, at ændret anvendelse kan være omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer i sager om strandbeskyttelseslinjen § 15 (som ligeledes indeholder forbud mod tilstandsændringer), se f.eks. Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 6. maj 2013 (NMK-500-00344), og Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse af 29. januar 2021 (Sagsnr.: 19/07323), hvor nævnet bl.a. udtaler at "En ændret anvendelse af en bebyggelse kan være en tilstandsændring og kan som sådan kræve dispensation efter strandbeskyttelseslinjen, selvom den ændrede anvendelse ikke medfører væsentlige ændringer i bygningsens ydre fremtræden. I overensstemmelse med praksis kan ændret anvendelse af eksisterende bebyggelse udgøre en tilstandsændring, når der er tale om en anden og for naturen mere belastende anvendelse. Ændret anvendelse af bygninger vil typisk være forbundet med visse ydre ændringer af bebyggelsen herunder nye døre, vinduer mv. Men også selv om der ikke sker sådanne ændringer, vil ændret anvendelse f.eks. fra udhusformål til beboelse kunne udgøre en tilstandsændring, der forudsætter dispensation. Afgørende er, om den ændrede anvendelse – på kortere eller længere sigt, evt. i forbindelse med udlejning eller ejerskifte – må antages at ville medføre en for naturen mere belastende anvendelse."

⁹³ NMK-afgørelse af 29. marts 2011 i sag (NMK-503-00015) om omdannelse af bebyggelse til boligformål.

⁹⁴ Indsat ved lov nr. 1630 af 26. december 2013.

Terrænændringer er omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer. Det kan være råstofindvinding⁹⁵, oplag eller deponering af jord eller affald. Det omfatter ligeledes fjernelse af jord. Opgravning af en voldgrav og deponering af materialet ved siden af voldanlægget er omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer⁹⁶ og f.eks. etablering af minivådområde⁹⁷.

Tilplantning er omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer, dvs. plantning af træer og buske mv., herunder tilplantning med juletræer, pyntegrønt, frugttræer og frugtbuske mv., da tilplantning ud over at true de kulturhistoriske levn omkring fortidsminderne kan medføre en stor påvirkning af indsigten til og udsynet fra fortidsminderne, hvoraf nogle har en markant placering i landskabet. Tilplantning kan endvidere medføre skade på de arkæologiske lag tæt på fortidsminderne.

Almindelig landbrugsdrift er undtaget herfra, jf. § 18, stk. 2, nr. 3, se neden for afsnit 5.3 om undtagelser fra forbuddet.

Beplantning eller tilplantning kan f.eks. være læplantning eller anden plantning af træer og buske eller etablering af have på arealer, der ikke tidligere har været have. Læhegn anses ikke for at være omfattet af undtagelsesbestemmelsen i stk. 2, om "sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme"⁹⁸. Forbuddet omfatter også mindre planter, hvis der er tale om en samlet beplantning, som på væsentlig måde ændrer det naturlige dyre- og planteliv på stedet. Se oven for afsnit 3 om tilplantning inden for sø- og åbeskyttelseslinjen.

Gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for det areal, der er beskyttet efter museumsloven, og beplantning i eksisterende haver er undtaget, jf. § 18, stk. 2.

Efter naturbeskyttelsesloven betragtes bl.a. juletræer, pyntegrønt og flerårige energiafgrøder som tilplantning, uanset at de efter landbrugslovgivningen betragtes som landbrugsafgrøder.

Efter naturbeskyttelsesloven er landbrugsdrift normalt muligt inden for bygge- og beskyttelseslinjer men ikke tilplantning.

Den landskabelige forskel på at tilplante med juletræer og at dyrke landbrugsafgrøder, f.eks. majs eller etårige energiafgrøder er, at de etårige afgrøder høstes/visner ned og kun er synlige en del af året, mens juletræer er synlige på arealet året rundt i en årrække og hele tiden vokser sig større og dermed får større indvirkning på landskabet eller omkring fortidsminder.

5.2.2.2 Hegn

Hegn er fremhævet i stk. 1 og omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer, selvom hegning i sig selv må betragtes som en ændring heraf. Hegning kan bl.a. være både hegn med tråd, træhegn og levende hegn og hæk. Hegningsforbuddet gælder også i f.eks. villahaver og har betydning for boliger i byerne med nærhed til fortidsminder, jf. afsnit 5.3.4.

⁹⁵ Miljø og Fødevarerklagenævnets afgørelse af 25. oktober 2019 i sag om råstofindvinding inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen i sag 19/04992.

⁹⁶ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse (NMK-510-00781) af 24. august 2015 se også MAD 2015 103.

⁹⁷ Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse (MFKN 19/07884) af 23. marts 2021 om minivådområde inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen.

⁹⁸ Efter Miljø- og Fødevarerklagenævnets praksis er hverken nyetablering eller gentilplantning af læhegn omfattet af undtagelsesbestemmelsen om "sædvanlig hegning", jf. MFKN-afgørelse af 8. marts 2019 om afslag på lovliggende dispensation i sag om etablering af beplantning inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (sag 18/09602).

5.3 Undtagelserne

Undtagelserne fra forbuddet i § 18, stk. 1, jf. § 18, stk. 2, nr. 1-4, og stk. 3.

Der gælder en række undtagelser fra forbuddet mod tilstandsændringer for visse mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger, landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning, genplantning og hegning på jordbrugsejendomme. Der gælder endvidere en undtagelse for visse kystsikringsarbejder i overensstemmelse med miljøministerens nærmere regler herom, jf. neden for.

5.3.1 Mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger

Mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger, idet bygningshøjden ved tagarbejder kun må forøges ubetydeligt, jf. § 18, stk. 2, nr. 1⁹⁹.

Forbuddet mod tilstandsændringer, dvs. tilstandsændringer af bygningens form eller udseende, omfatter, som det fremgår af afsnit 5.2.2.1, ikke nogle almindelige vedligeholdelsesarbejder, f.eks. maling, mens andre arbejder, der medfører ændringer i tilstanden, f.eks. udskiftning af tag og bygningsdele, opsætning af altaner og karnapper eller ombygning af terrasser til havestuer og lignende, normalt vil være omfattet af forbuddet og forudsætte dispensation.

Undtagelsen omfatter mindre vedligeholdelsesarbejder på bygninger, herunder udskiftning af tag og vinduer, idet bygningshøjden ved tagarbejder kun må forøges ubetydeligt.

Undtagelsen gælder alene mindre vedligeholdelsesarbejder, dvs. den omfatter ikke ombygninger som udskiftning af f.eks. små vinduer med panoramavinduer eller ombygning af terrasser til havestuer og lignende. Ligeledes kan ændringer af tagkonstruktion eller -beklædning være så omfattende eller markant, at det må anses for et større vedligeholdelsesarbejde, som forudsætter dispensation.

På grund af de særlige beskyttelseshensyn, der gælder for og omkring fortidsminder, er det præciseret, at bygningshøjden ikke må forøges mere end ubetydeligt. Konkrete vilkår om f.eks. placering og udformning af en bygning, der er knyttet til tidligere afgørelser om dispensation, skal fortsat overholdes.

5.3.2 Landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning

Landbrugsmæssig drift bortset fra tilplantning, jf. § 18, stk. 2, nr. 2.

Landbrugsmæssig drift er undtaget fra forbuddet. Det indebærer, at dyrkning af sædvanlige landbrugsafgrøder som korn og roer samt græsning ikke er omfattet af forbuddet mod tilstandsændringer. Det gælder også for afgrøder, der kan blive ret høje som f.eks. majs og raps.

⁹⁹ Bestemmelsen er indsat i naturbeskyttelsesloven ved § 2, nr. 3, i lov nr. 1630 af 26. december 2013 om lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning med henblik på at harmonisere bestemmelsen med de tilsvarende bestemmelser om undtagelser fra forbud mod tilstandsændringer inden for klitfredningslinjen og strandbeskyttelseslinjen.

Majs høstes årligt og anses således for en landbrugsafgrøde, der ikke er omfattet af forbuddet, mens **tilplantning** med f.eks. pyntegrønt¹⁰⁰ eller med juletræer¹⁰¹, der først fældes efter flere år, anses for omfattet af forbuddet. Ligeledes er f.eks. flerårige energiafgrøder som f.eks. energipil og dyrkning af frugttræer og buske omfattet.

Den landskabelige forskel på at plante landbrugsafgrøder som majs, korn og etårige energiafgrøder, som kan blive ganske højre, og juletræer er, at de etårige afgrøder høstes/visner ned og kun er synlige en del af året, mens juletræer er synlige på arealet året rundt i en årrække og løbende vokser sig større og dermed får større og større indvirkning på omgivelserne og landskabet omkring fortidsmindet, både på indsigten og udsynet fra fortidsminder.

Afgrøder som majs kan i en kort periode påvirke fortidsminders landskabelige betydning¹⁰². Dette forhold påberåbes ofte i dispensationssager som argument for, at det også skal være muligt at plante f.eks. juletræer, men praksis er restriktiv og Miljø- og Fødevarerådet accepterer ikke denne argumentation.

Selv om § 18 ikke forbyder almindelig landbrugsmæssig drift inden for fortidsmindebeskyttelsen, er der inden for de nærmeste 2 meter fra fortidsmindet forbud mod drift i museumslovens § 29 f.

5.3.3 Gentilplantning af skovarealer

Gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for det areal, der er beskyttet efter museumsloven, og beplantning i eksisterende haver, jf. § 18, stk. 2, nr. 3.

Gentilplantning af skovarealer, der ligger uden for det areal, der er beskyttet efter museumsloven, og beplantning i eksisterende haver er undtaget fra forbuddet. Tilsvarende bestemmelser findes i flere af de øvrige bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer, jf. §§ 8 a, 15 a og 16.

Skovarealer omfatter ikke kun arealer med fredskov men ethvert skovbevokset areal, herunder plantager, der er dækket af begrebet skov, se afsnit 4 i denne vejledning om skovbyggelinjen og begrebet skov¹⁰³. I forhold til genplantning forudsættes det, at der ikke sker unødvendige kontinuitetsbrud.

§ 66, stk. 2 indeholder kontinuitetskrav for udnyttelsen af meddelte tilladelser, hvorefter en meddelt tilladelse bortfalder, hvis den ikke er udnyttet inden 3 år efter, at den er meddelt, eller ikke har været udnyttet i tre på hinanden følgende år. Spørgsmålet om kontinuitetsbrud er ikke ganske klart, når der er tale om tilplantning, hvor der kan gå flere år mellem høst og genplantning.

¹⁰⁰ MFKN-afgørelse af 12. februar 2021 (Sagsnr.: 20/13643) om ændring af afgørelse om tidsbegrænset lovliggørende dispensation til bibeholdelse af pyntegrønt inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen.

¹⁰¹ Se f.eks. Miljø og Fødevarerådet's afgørelse på 14. august 2020 om fjernelse af juletræsbeplantning inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (sag 18/05009).

¹⁰² Natur- og Miljøklagenævnet beskriver dette spørgsmål i en afgørelse af 17. oktober 2012 i sag om tilplantning med juletræer inden for fortidsmindebeskyttelseslinje (sag NMK-503-00032).

¹⁰³ Se MFKN Miljø og Fødevarerådet's afgørelse af 6. marts 2020 (sag 19/08157) om ophævelse af dispensation til opførelse af fire enfamiliehuse inden for skovbyggelinjen, hvoraf det om skovbegrebet fremgår, at " Det afgørende for skovbegrebet er, om et areal er domineret af træbevoksning, og dermed har skovkarakter, uanset om træerne er højstammede eller unge. Dette beror på et konkret skøn, hvor det som udgangspunkt er synsindtrykket eller oplevelsen af skoven, der er afgørende for, om der er tale om skov. Lysninger mellem træerne er ikke til hinder for, at et område som helhed betragtes som et skovområde. Bestemmelsen omfatter også skove, der ikke er pålagt fredskovspligt."

Der er ved lovændringer i 1994 og 1999¹⁰⁴ taget stilling dette spørgsmål fsva dyrkning af juletræer og beplantning med frugttræer og frugtbuske inden for strandbeskyttelseslinjen (§ 15), hvorefter der vil være tale om lovlig genplantning selvom der går op til 6-7 år mellem afdrivningen af juletræsplantningen og til en ny plantes.

Beplantning i eksisterende haver forudsætter, at haven er lovligt eksisterende, dvs. skal være etableret på grundlag af en dispensation eller være etableret før 1961 og opretholdt herefter, hvor bestemmelsen om eksisterende haver blev indsat i loven. Se ovenfor i afsnit 3 om definition på haver i forhold til sø- og åbeskyttelseslinjen¹⁰⁵.

Ved meddelelse af beskyttelse efter museumsloven af et fortidsminde der ikke er automatisk beskyttet, gælder reglerne om fortidsmindebeskyttelseslinjen først fra det tidspunkt beskyttelsen er meddelt. Haver, bygninger mv. er ikke i strid med fortidsmindebeskyttelseslinjen og dermed forbuddet i § 18, stk. 1, hvis de allerede var etableret på tidspunktet for beskyttelsen.

Kirkegårde. Det antages ligeledes at for de kirkegårde, der er blevet anvendt som kirkegårde før fortidsmindebeskyttelseslinjen blev vedtaget i 1961, kan sædvanlig kirkegårdsdrift ikke antages at nødvendiggøre dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen. Med sædvanlig kirkegårdsdrift menes gravstedsbeplantning, kiste/urnenedsættelse, opsætning og nedtagning af almindelig gravsten, vedligeholdelse af stensætning, anlæg af stier og opstilling af bænke mv.

Opførelse af bygninger og etablering af større anlæg på en kirkegård samt mere omfattende tilstandsændringer vil kræve dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen.

5.3.4 Sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme

Sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme, jf. § 18, stk. 2, nr. 4.

Forbuddet mod tilstandsændringer gælder ikke for "sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme". Eksempelvis lette trådhegn mv. må betragtes som sædvanlige hegn, hvorimod hegn, som ved sit udseende ændrer væsentligt ved landskabsbilledet efter omstændighederne betragtes som usædvanlige. Det kan være særligt kraftige hegn eller høje hegn, som kun kan opsættes efter forudgående dispensation.¹⁰⁶

Efter Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis er hverken nyetablering eller gentilplantning af læhegn omfattet af undtagelsesbestemmelsen om "sædvanlig hegning"¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Særligt om genplantning er Miljø- og Planlægningsudvalgets betænkning af 21. april 1994 over L 122 (FT 1993-94) om forslag til ændring af naturbeskyttelsesloven (beskyttelse af kystområderne) fremgik det om genplantning af juletræer inden for strandbeskyttelseslinjen, at miljøministeren tilkendegav, at det ville blive præciseret i en kommende vejledning fremgå af en kommende vejledning, at der vil være tale om lovlig genplantning selvom der går op til 6-7 år mellem afdrivningen af juletræsplantningen og til en ny plantes.

¹⁰⁵ Muligheden for at etablere terrasser og legeredskaber gælder ikke i forhold til § 18.

¹⁰⁶ Eksempler fra nævnspraksis er NKO nr. 137, november 1997 - et 1,90 meter højt trådhegn kunne ikke betragtes som "sædvanlig hegning på jordbrugsejendomme" og MFK 18/08643 fra 22-01-2019 - hestehegn fandtes ikke at kunne betragtes som et sædvanligt hegn.

¹⁰⁷ NMK-afgørelse af 8. marts 2019: Stadfæstelse af afslag på lovliggørende dispensation i sag om etablering af beplantning inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (sag 18/09602).

5.3.5 Kystbeskyttelse

Kystbeskyttelse, jf. § 18, stk. 4.

Miljø- og fødevareministeren kan fastsætte regler om, at stk. 1 ikke skal gælde for nærmere angivne former for kystbeskyttelsesforanstaltninger, som kræver tilladelse i henhold til lov om kystbeskyttelse m.v.

Sådanne regler er fastsat i bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer og betyder, forbuddet i § 18, stk. 1, mod tilstandsændringer inden for beskyttelseslinjen omkring fortidsminder ikke gælder for diger, høfder, bølgebrydere, øvrige kystbeskyttelsesforanstaltninger og andre anlæg, hvortil der er meddelt tilladelse efter lov om kystbeskyttelse m.v.

Der skal således kun træffes én afgørelse, dvs. afgørelse efter kystbeskyttelsesloven, og afgørelseskompetencen er samlet hos den myndighed, der skal meddele kystbeskyttelsestilladelsen. Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med kystbeskyttelsesloven, hvorefter en tilladelse efter kystbeskyttelsesloven erstatter afgørelser efter bl.a. naturbeskyttelsesloven og en række andre love.

6. Beskyttelseslinjen omkring kirker – naturbeskyttelseslovens § 19

6.1 Bestemmelsen om kirkebyggelinjen – baggrund og formål (stk. 1)

Efter naturbeskyttelseslovens § 19, stk. 1, må der ikke opføres bebyggelse højere end 8,5 meter inden for en afstand af 300 m fra kirker (kirkebyggelinjen). Kirkebyggelinjen er en bygge- og beskyttelseslinje og omfatter alene den nævnte bebyggelsesbegrænsning i forhold til bygningshøjden og afstanden til kirken.

Hovedformålet med kirkebyggelinjen er at beskytte kirker, der ligger mere eller mindre åbent i landskabet mod, at der opføres bebyggelse over 8,5 m, idet høje bygninger kan virke skæmmende på kirker.

§ 19 er placeret i lovens kapitel 2 om "Generelle beskyttelsesbestemmelser". Under overskriften "Beskyttelseslinjer" udgør § 19 sammen med de øvrige bestemmelser i §§ 16-18 om bygge- og beskyttelseslinjer (sø- og åbeskyttelseslinje, skovbyggelinje og fortidsmindebeskyttelseslinje) lovens regler om beskyttelse af en række særlige landskabselementer.

En bestemmelse om beskyttelse af kirkernes omgivelser blev indsat i naturfredningsloven i 1983¹⁰⁸, hvorefter det krævede fredningsnævnets forudgående tilladelse at placere bygninger højere end 8,5 m inden for en afstand af 300 m fra kirker i det åbne land, som indtil da kun kunne beskyttes ved gennemførelse af egentlige fredninger¹⁰⁹.

Med naturbeskyttelsesloven fra 1992¹¹⁰ blev § 47 b om kirkebyggelinjen i den nuværende udformning i § 19 en del af naturbeskyttelsesloven¹¹¹.

2018-loven (kystbeskyttelse) indebar, at sager om kystbeskyttelse blev samlet hos kommunerne, og at en række dispensationer og tilladelser efter anden lovgivning, bl.a. dispensationer

¹⁰⁸ § 47 b i lov nr. 208 af 5. maj 1983) om naturfredning.

¹⁰⁹ Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget (L 167/1982-83 (FT spm 3425 til 3430)), "at blandt de kulturhistoriske interesser i det danske landskab hører kirkerne til de væsentligste, og at kirkerne i kraft af deres antal og størrelse – og tit også monumentale beliggenhed – præger landskabet i enestående grad. De første kirkeomgivelsesfredninger stammer fra begyndelsen af det 20. århundrede, og i årene efter 1950 gennemførtes cirka 4.500 fredninger af større eller mindre omfang af arealer i umiddelbar tilknytning til de fleste af landets 2.300 kirker. Årsagen til den foreslåede skærpelse af lovgivningen er, at man i de senere år i stigende grad har erkendt, at de gældende kirkeomgivelsesfredninger i mange tilfælde er for snævert afgrænsede, således at der er mulighed for, at skæmmende byggeri (siloer mv.) kan opføres ved kirkerne."

¹¹⁰ Lov nr. 9 af 3. januar 1992.

¹¹¹ I forhold til lovforslaget blev bestemmelsens udformning skærpet Folketingsbehandlingen. Dels skulle bestemmelsen gælde overalt og ikke kun i landzone, som det ellers fremgik af lovforslaget, og dels blev formuleringen "medmindre kirken er omgivet af bymæssig bebyggelse i hele beskyttelseszonen" indsat.

fra naturbeskyttelseslovens bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer, blev erstattet af og inkluderes i kystbeskyttelsestilladelsen.

6.2 Forbud mod bebyggelse over 8,5 meter inden for bygge- og beskyttelseslinjen (stk. 1)

6.2.1 Indledning

Hovedreglen i bestemmelsen i § 19 om kirkebygge- og beskyttelseslinjen er at friholde landskabet omkring kirker ved et forbud mod at placere bebyggelse højere end 8,5 meter inden for beskyttelseszonen. Om "bebyggelse" henvises til afsnittet om sø- og åbeskyttelseslinjen i denne vejledning, men forbuddet er i § 19 begrænset til bebyggelse over 8,5 meters højde.

Efter § 19, stk. 1, gælder forbuddet inden for en afstand af 300 meter fra en kirke. Bestemmelsen gælder ikke kun i landzone, men også i sommerhusområde og byzone, hvor hensynet til kirkernes omgivelser også her taler i mod en bebyggelse, der er højere end 8,5 meter¹¹². Det er de faktiske, fysiske omgivelser, der er afgørende for, om der er kirkebygge- og beskyttelseslinje omkring en kirke, og ikke de planlægningsmæssige forhold.

Forbuddet mod at opføre bebyggelse højere end 8,5 meter omfatter hele området i beskyttelseszonen, dvs. både arealer, der er ubebyggede og bebyggede, f.eks. en landsbybebyggelse. Forbuddet gælder dog ikke, hvis kirken er omgivet af **bymæssig bebyggelse i hele** beskyttelseszonen. Dette kan f.eks. være kirker, der ligger i byer med tæt bymæssig bebyggelse og er helt omfattet heraf, f.eks. kirker i den centrale del af større byer.

Hvis der er bebyggelse i en stor del af zonen, men f.eks. bebyggelsesfrit på i en del af beskyttelseszonen, f.eks. kirkegården, en sportsplads eller andet åbent areal indebærer det, at bestemmelsen gælder i hele 300 m zonen, dvs. også der, hvor der er bebyggelse, jf. nævnets afgørelse i en konkret sag¹¹³. En lav landsbybebyggelse kan derfor ikke uden videre erstattes af højere bebyggelse over 8,5 meter.

I modsætning til de øvrige bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer bortset fra fortidsmindebeskyttelseslinjen er erhvervsmæssigt nødvendigt byggeri til jordbrug- og fiskerierhvervet ikke undtaget fra forbuddet.

Begrebet "**bymæssig bebyggelse**" afgøres ud fra en konkret vurdering af arealernes bebyggelsesmæssige karakter. Det er i den forbindelse ikke afgørende, om området er omfattet af en lokalplanlægning og i givet fald, om en sådan bebyggelse findes i hele beskyttelseszonen.

¹¹² Jf. Betænkning over forslag til lov om naturbeskyttelse (LFB 1991-12-12 nr. 70) afgivet af Miljø- og Planlægningsudvalget.

¹¹³ Naturklagenævnet orienterer nr. 441, august 2008 (NKO 441 NKN-1321-00022) angik spørgsmålet om, hvorvidt der var kirkebygge- og beskyttelseslinje omkring en konkret kirke. Nævnet foretog en konkret vurdering af, om den bebyggelse, der fandtes inden for 300 meter fra kirken, kunne betegnes som bymæssig, og i givet fald om en sådan bebyggelse fandtes i hele beskyttelseszonen.

Det fremgik bl.a., at inden for en afstand af 300 meter fra kirken var der allerede i forskellige dele af zonen opført bymæssig bebyggelse af varierende karakter, men at nogle arealer inden for en afstand af ca. 100 meter fremtrådte som et grønt område uden bebyggelse. Nævnet fandt på den baggrund, at kirken ikke kunne anses for at være omgivet af bymæssig bebyggelse i hele beskyttelseszonen, og at betingelserne for at kirken ikke afkaster 300 meter beskyttelseslinje ikke var til stede.

Forbuddet mod at opføre bebyggelse kan ud over beboelsesbygninger og erhvervsbygninger, f.eks. omfatte master, vindmøller og siloer og svarer i øvrigt til bebyggelsesbegrebet i § 16 og § 17 om sø- og åbeskyttelseslinjen og skovbyggelinjen.

Beskyttelseslinjen regnes fra kirkebygningen og ikke fra kirkegårdsmuren.

Begrebet »kirke« er ikke defineret i loven og ikke beskrevet nærmere i lovens forarbejder. Det fremgår heller ikke, om bestemmelsen alene vedrører folkekirkens kirker eller også kirker for andre trosretninger¹¹⁴.

6.2.2 Forbuddets indhold

Forbuddet er et bebyggelsesforbud for høj bebyggelse, dvs. bebyggelse højere end 8,5 meter. Forbuddet gælder både egentlige bygninger, f.eks. beboelsejendomme og erhvervsbygninger, herunder jordbrugets bygninger, f.eks. siloer, men også antenner, master og vindmøller¹¹⁵ og ¹¹⁶ om **bebyggelse**, se afsnit 3.2.2.1 i denne vejledning.

6.3 Undtagelser fra forbuddet

Bestemmelsen indeholder ikke en række undtagelser fra bebyggelsesforbuddet som de øvrige bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer. Bestemmelsen fastsætter, hvor den er gældende og ikke er gældende, se oven for om bymæssig bebyggelse i beskyttelseszonen.

Dog indeholder bestemmelsen i stk. 2 en bemyndigelse for miljøministeren til at regler om, at stk. 1 ikke skal gælde for nærmere angivne former for kystbeskyttelsesforanstaltninger, som kræver tilladelse i henhold til lov om kystbeskyttelse m.v.

Sådanne regler er fastsat i bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer og betyder, at forbuddet i § 19, stk. 1, mod opførelse af bebyggelse over 8,5 meter inden for kirkebyggelinjen gælder for diger, høfder, bølgebrydere, øvrige kystbeskyttelsesforanstaltninger og andre anlæg, hvortil der er meddelt tilladelse efter lov om kystbeskyttelse m.v.

Der skal således kun træffes én afgørelse, dvs. afgørelse efter kystbeskyttelsesloven, og afgørelseskompetencen er samlet hos den myndighed, der skal meddele kystbeskyttelsestilladelsen. Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med kystbeskyttelsesloven, hvorefter en tilladelse efter kystbeskyttelsesloven erstatter afgørelser efter bl.a. naturbeskyttelsesloven og en række andre love.

¹¹⁴ Indførelsen af reglen og tidligere kirkeomgivelsesfredninger var især knyttet til de typiske landsbykirker, der ofte er markant placeret i landskabet.

¹¹⁵ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 30. juni 2011 (sag NMK-504-00001) i sag om en kommunes dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 19 til udskiftning af antennemast inden for kirkebyggelinjen.

¹¹⁶ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 26. september 2011 (Sag NMK-504-00002) om en kommunes afslag på etablering af en gittermast.

7. Dispensation og reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer, jf. naturbeskyttelseslovens §§ 65, 66 og 69

7.1 Generelt om dispensation, jf. §§ 65, 65 a og 66

Kommunalbestyrelsen kan gøre undtagelse, dvs. dispensere, fra bestemmelserne i §§ 16-19 om bygge- og beskyttelseslinjer, jf. § 65. For § 18 om fortidsmindebeskyttelseslinjen gælder dette kun i særlige tilfælde, dvs. der skal foreligge helt ekstraordinære forhold, der ikke kan forventes at foreligge i en række andre sager.

Formålsbestemmelsen i § 1 afgrænser rammerne for de hensyn, som lovligt kan og skal tages ved administrationen af loven.

I den enkelte sag om dispensation skal der foretages en *konkret vurdering* af, om formålet med det ansøgte er så væsentligt, at den lovfæstede generelle beskyttelsesinteresse bør vige, dvs. om der vurderes at være en tilstrækkelig tungtvejende grund til at dispensere fra forbudet.

Det følger af praksis, at den generelle beskyttelsesinteresse vejer tungt, uanset at den enkelte sag kan have begrænset betydning.

Efterpraksis har det væsentlig betydning, om en dispensation kan medføre *præcedens* i strid med formålet med forbuddet. I vurderingen af den enkelte sag indgår derfor overvejelser om, hvilken betydning en dispensation kan få for fremtidige sager. Hvis der meddeles dispensation, skal andre lignende sager som udgangspunkt behandles på samme måde. I praksis lægger klagenævnet stor vægt på lovens almene formål, uanset at den enkelte sags betydning er begrænset.

Andre mere generelle hensyn **kan** indgå i afvejningen. Den *samfundsmæssige nytteværdi* af et projekt kan indgå med vægt i afvejningen som et af de forskellige hensyn, der indgår i den konkrete vurdering. Dette var f.eks. tilfældet i en sag om opstilling af en vindmølle¹¹⁷ inden for beskyttelseslinjen om fortidsminder i udkanten af beskyttelseszonen. Modsat var tilfældet i en

¹¹⁷ MFKN-afgørelse af 1. februar 2021 (Sag 18/05070 (tidl. sagsnr.: NMK-503-00178)), hvor det fremgik, at nævnet "efter en samlet vurdering af projektets samfundsmæssige nytteværdi over for de hensyn, som fortidsmindebeskyttelseslinjen tilsigter at beskytte, fandt at der i den konkrete sag var tale om et sådant særligt tilfælde, der kan begrunde en dispensation. Nævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at det ansøgte placeres i udkanten af fortidsmindebeskyttelseslinjen, ca. 96 m fra fortidsmindet, og vil indebære en begrænset forstyrrelse og forringelse af oplevelsen af fortidsmindet som landskabelement, herunder i forhold til ind- og udsyn til og fra fortidsmindet."

sag¹¹⁸ om opsætning af mobilmast og nedgravning af kabler med henblik på at forbedre internetdækningen på en jernbanestrækning og etablering af adgangsvej inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen, hvor hensynet til en bedre internetdækning på den pågældende jernbanestrækning ikke kunne opveje de beskyttelseshensyn, der varetages med naturbeskyttelseslovens § 18, og som knytter sig til den konkrete placering af de ansøgte anlæg.

Andre *almene formål*, f.eks. rekreative hensyn og almene kulturelle hensyn mv. kan også indgå med en større eller mindre vægt. Opstilling af et kunstværk (en bænk), der skulle tjene et *alment kulturelt formål*, fandt nævnet ud fra en samlet vurdering af sagen, at de rekreative og kunstneriske interesser kunne bære en dispensation¹¹⁹. At give befolkningen adgang til at færdes og opholde sig i naturen samt forbedre mulighederne for friluftslivet er særligt fremhævet i lovens formålsbestemmelse i § 1.

Ansøgninger om *alternative energiforsyningsanlæg* som vindmøller og solcelleanlæg mv. kan efter nævnets praksis som udgangspunkt behandles lempeligere end andre typer af anlæg indenfor bygge- og beskyttelseslinjer, men at dette formål ikke ubetinget kan tilsidesætte de hensyn, der skal indgå i en konkret bedømmelse af det ansøgte påvirkning af det beskyttede landskabselement. Dette var tilfældet i en sag om et fritstående solcelleanlæg¹²⁰.

Formålet med bestemmelserne om bygge- og beskyttelseslinjer er at beskytte en række særlige landskabselementer. Beskyttelse af de *landskabelige værdier* gælder for alle bestemmelser og for nogle bestemmelser også beskyttelse af *plante og dyreliv* (som levesteder og spredningskorridorer) samt varetagelse af bl.a. kulturhistoriske hensyn.

Den konkrete afgørelse om dispensation fra forbud i de enkelte bestemmelser skal træffes på grundlag af den lovfæstede generelle beskyttelsesinteresse, herunder de landskabelige hensyn det pågældende sted, og de øvrige hensyn, som den pågældende bestemmelse skal varetage, og der skal ske en afvejning af disse hensyn i forhold til det konkrete projekt.

Disse hensyn skal varetages, uanset om der er tale om en uberørt ådal eller søbred, åbent skovbryn eller et landskab med fortidsminder, eller om der er bebyggelse, beplantning eller f.eks. tekniske anlæg i området. Omgivelsernes karakter, f.eks. et uberørt landskab eller nærhed til f.eks. et fortidsminde vil kunne betinge en restriktiv praksis, især i forhold til ny bebyggelse og beplantning.

I henhold til praksis kan det have betydning, om det er muligt at placere ansøgt bebyggelse uden for beskyttelseslinjen eller med en større afstand til f.eks. søen eller åen. Hvis der er mulighed for en *alternativ placering* af bebyggelsen sådan, at beskyttelseslinjen respekteres, kan der allerede af den grund meddeles afslag. Men selvom der ikke er mulighed for en alternativ

¹¹⁸ MFKN-afgørelse af 18. marts 2021 (sag 20/04211) om opsætning af mobilmast og etablering af adgangsvej inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen.

¹¹⁹ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse af 5. november 2014 om opsætning af et kunstværk [...] ved en sø (sag NMK-501-00146). Det fremgik også, at nævnet lagde vægt på, at bænkenes placering og udformning ikke var skæmmende for landskabet, der havde karakter af bynært, rekreativt område. I nævnets vurdering var indgået om bænken kunne tjene sit formål ved en anden placering uden for søbeskyttelseslinjen eller andetsteds inden for linjen (det må betyde, at dette ikke var tilfældet).

¹²⁰ Natur- og Miljøklagenævnets afgørelse på 15. februar 2013 (NMK-503-00054). Nævnet fandt ikke, at der var tale om et særligt tilfælde, de landskabelige forhold talte imod dispensation og der var alternative placeringsmuligheder.

placering, f.eks. fordi hele ejendommen er omfattet af beskyttelseslinjen, er det ikke ensbetydende med, at der gives dispensation¹²¹.

Før der træffes afgørelse om dispensation skal der, jf. § 6 og § 7, stk. 2, i *Habitatbekendtgørelsen*¹²² foretages en vurdering af, om projektet i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. De projekter, der omfattes af kravet om vurdering, er projekter som ikke direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning.

Hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at projektet kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt, skal der foretages en nærmere konsekvensvurdering af projektets virkninger på Natura 2000-området under hensyn til bevaringsmålsætningen for det pågældende område. Viser vurderingen, at projektet vil skade det internationale naturbeskyttelsesområdes integritet, kan der ikke meddeles tilladelse, dispensation eller godkendelse til det ansøgte.

Betydning af *fysisk planlægning*. Det forhold, at der er udarbejdet en lokalplan, kan ikke i sig selv begrunde, at der skal meddeles dispensation til et ansøgt byggeri eller andet, se note neden for om betydningen af, at der var tale om en såkaldt bonuslokalplan¹²³.

Kommunalbestyrelsen skal inddrage kommuneplanretningslinjerne i vurderingen af, om der skal gives dispensation, og retningslinjerne er retningsgivende for, om der kan gives dispensation. Det indgik blandt flere grunde i en afgørelse om afslag til opførelse af en saunabygning inden for søbeskyttelseslinjen, at området ifølge kommuneplanen var udpeget som naturbeskyttelsesområde, og at der ikke ville være adgang for offentligheden¹²⁴. I en sag om opførelse af et bosted for unge ved en sø fik det betydning, at der var tale om et byzoneareal, som mange år før beskyttelseslinjen var opstået (som følge af naturforvaltningsprojekt) havde været planlagt til byggeri til offentligt formål, og hvor såvel grundejeren som beboerne i området må antages at have *indrettet* sig herpå¹²⁵.

Efter praksis meddeles der almindeligvis dispensation til at *genopføre bebyggelse* efter nedrivning af ældre bebyggelse eller efter f.eks. brand, forudsat at det genopførte har nogenlunde samme størrelse, placering og udformning og anvendelse som den tidligere bebyggelse¹²⁶, at

¹²¹ MFKN-afgørelse af 1. juli 2021 (20/1099920/10999) om afslag på lovliggørende dispensation i sag om to drivhuse.

¹²² Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 2091 af 12. november 2021 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

¹²³ MFKN-afgørelse af 17. december 2015 (sag NMK-31-01533, NMK-501-00177) i sag om dispensation fra naturbeskyttelseslovens § 3 og § 16, hvor det fremgik, at det forhold, at der er udarbejdet en lokalplan kan ikke i sig selv begrunde, at der skal meddeles dispensation til det ansøgte. Det fremgik endvidere, at det var indgået i nævnets vurdering, at grundlaget for projektet var en lokalplan, der fastlægger rammerne for bygninger og aktiviteter bl.a. med henblik også at sikre, at naturværdierne og landskabet, der er knyttet til [...], ikke påvirkes væsentligt, og at lokalplanen har været undergivet offentlighed med deraf følgende mulighed for inddragelse af offentlighedens synspunkter. Endelig lagde nævnet vægt på, at der var tale om et projekt, der har visse almene rekreative aspekter og som understøtter befolkningens adgang til naturoplevelser. Det bemærkes i denne forbindelse, at placeringen af et rovfuglecenter, som det ansøgte, forudsætter naturlige omgivelser.

¹²⁴ MFKN-afgørelse af 6. august (sag 2020 18/05060) om opførelse af en saunabygning inden for søbeskyttelseslinjen.

¹²⁵ NATURKLAGENÆVNET ORIENTERER nr. 178, januar 1999.

¹²⁶ MFKN-afgørelse af 25. juni 2021 (sag 20/14143) om ændring af dispensation i sag om genopførelse af bolig inden for strandbeskyttelseslinjen. Se også NKNO nr. 332, oktober 2004 - Afslag til nyt hus inden

den eksisterende bebyggelse ikke er så forfalden, at den ikke repræsenterer nogen værdi af betydning, dvs. er en egentlig ruin, og endelig at der er tidsmæssig kontinuitet mellem nedrivning og genopførelse¹²⁷.

I sager om *lovliggørelse*, dvs. spørgsmålet om, hvorvidt der bør meddeles dispensation til forhold, der allerede er etableret, skal som udgangspunkt behandles, som hvis der på forhånd var søgt dispensation.

Dispensation kan ikke begrundes i hensyn til *privatøkonomiske interesser* eller en *driftsmæssig nødvendighed*, ikke er et hensyn, der kan varetages i forbindelse med vurderingen af, hvorvidt der kan meddeles dispensation fra f.eks. fortidsmindebeskyttelseslinjen¹²⁸.

Der kan knyttes betingelser til en tilladelse, jf. § 66. Begrebet »tilladelser« omfatter også dispensation. Det følger af bestemmelsen, at betingelser, der knyttes til en tilladelse eller dispensation, er bindende for ejere og indehavere af andre rettigheder over ejendommen uden hensyn til, hvornår retten er stiftet. Kommunalbestyrelsen kan på ansøgerens bekostning tinglyse betingelser af varig interesse på den pågældende ejendom, f.eks. vilkår om placering og udformning af en bygning, et hegn eller andet.

En tilladelse eller dispensation bortfalder, hvis den ikke er *udnyttet* inden 3 år efter, at den er meddelt, eller ikke har været udnyttet i tre på hinanden følgende år (*kontinuitetsbrud*), jf. § 66, stk. 2. Fristen i § 66, stk. 2, kan ikke forlænges.

Hvilke handlinger, der kræves, for at der er tale om udnyttelse af en tilladelse, afhænger af, hvad tilladelsen går ud på. Det kræver en eller anden form for relevant faktisk udnyttelse. En fortsættelse af udnyttelsen efter de 3 år kræver en ny tilladelse eller dispensation¹²⁹.

7.2 Dispensation ved reducerede bygge- og beskyttelseslinjer

Bestemmelserne i §§ 8, 15 og 18 om strandbeskyttelseslinjen, klitfredningslinjen og fortidsmindebeskyttelseslinjen med forbud mod tilstandsændringer er udtryk for en stærk beskyttelse – stærkere end f.eks. bestemmelsen om skovbyggelinjen, hvilket har fundet udtryk i dispensationsreglen i § 65 med krav om, at dispensation kun kan ske i særlige tilfælde, og i klagenævnets praksis.

Hvis byggeri sker inden for en beskyttelseslinje, som er *reduceret* ved Miljøstyrelsens afgørelse efter § 69, har det betydning for adgangen til dispensation, om reduktionen er sket på grundlag af en afgørelse i forbindelse med *lokalplanlægning*, eller om der er tale om en afgørelse om *generel reduktion* f.eks. for et byområde eller del af kommune, eller om reduktionen

for søbeskyttelses- og skovbyggelinjen (sag 332 03-31/700-0111 og 03-132/700-003 – hensyn til landskabet).

¹²⁷ Se MFKN-afgørelse af 3. september 2020 (sag 20/02561) om nbl § 15 om ændring og delvis ophævelse af afslag på lovliggørende dispensation til en række anlæg i lovligt etableret have inden for strandbeskyttelseslinjen, hvor det fremgik: "Derudover gælder der et krav om tidsmæssig kontinuitet mellem nedrivning og genopførelse, der som udgangspunkt fastsættes til tre år".

¹²⁸ NMK-afgørelse af 30. januar 2013 (sag NMK-503-00039) om dispensation til tilbygning til driftsbygning.

¹²⁹ I MAD 1999.465 Ø udtalte retten "Den omstændighed, at appellanten har indgivet ansøgning om byggetilladelse medfører ikke, at arealet kan anses for udnyttet".

en generel følge af loven, f.eks. § 16, stk. 2, nr. 7, eller § 17, stk. 3¹³⁰. Se afsnit 7.5 neden for i denne vejledning om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer.

Efter Miljø- og Fødevarerævnets praksis indebærer en konkret reduktion af beskyttelseslinjen, der udspringer af lokalplanlægning eller lignende, at der med reduktionen som udgangspunkt er gjort endeligt op med muligheden for bebyggelse mv. i forhold til beskyttelseslinjen, og det indebærer, at der kun i "ganske særlige tilfælde" meddeles dispensation¹³¹.

Er reduktionen gennemført som en *generel reduktion* af beskyttelseslinjen, hvor der ikke udarbejdes lokalplanlægning for området, f.eks. for et eksisterende, sammenhængende byområde, hvor der ikke er taget stilling til mulig bebyggelse, udstykning, mv., og hvor reduktionens eneste formål er at *forenkle administrationen* af beskyttelseslinjen, skærpes dispensationspraksis ikke, og ansøgninger vurderes på samme måde, som dispensationsansøgninger ved ikke-reducerede beskyttelseslinjer¹³².

Der vil heller ikke være en skærpet dispensationspraksis i tilfælde, hvor den generelle undtagelse, dvs. linjens reducerede forløb langs søer, åer eller skoven, fremgår direkte af loven, dvs. § 16, stk. 2, nr. 7, og § 17, stk. 3.

7.3 Dispensation fra de enkelte bestemmelser i §§ 16-19

7.3.1 Sø- og åbeskyttelseslinjen § 16

Hovedformålet med søbeskyttelseslinjen er at sikre søer som værdifulde landskabselementer og som levesteder og spredningskorridorer for plante- og dyreliv. Kommunalbestyrelsen kan dispensere fra forbuddet mod bebyggelse og terrænændringer mv. i § 16, stk. 1, jf. § 65.

I forhold til sø- og åbeskyttelseslinjen vil landskabet, dvs. omgivelsernes karakter, have væsentlig betydning ved vurderingen af, om der kan dispenseres. En uberørt ådal eller en søs uberørte omgivelser vil kunne betinge en forholdsvis restriktiv praksis, især i forhold til ny bebyggelse og beplantning. Modsat kan være tilfældet eksempelvis som i en sag om en begrænset terrænregulering¹³³ på et sted, hvor der var græsplæne eller anden ikke mosekarakteristisk natur.

¹³⁰ Hvis der er tale om en berigtiget linje, hvor beskyttelseslinjen er fastlagt i et forløb, som overvejende følger den eksisterende lovlige bebyggelse, vurderes den enkelte sag efter almindelig dispensationspraksis, dvs. som om beskyttelseslinjen ikke var reduceret, jf. naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 1.

¹³¹ NMK-afgørelse af 14. oktober 2013 (NMK-501-00050) om garage og træterrasse inden for åbeskyttelseslinjen (stadfæstet med dom fra Retten i Roskilde af 15. december 2015 – (MAD 2015.550)). Det fremgik: "Efter nævnets praksis forudsættes det principielt som udgangspunkt, at der er gjort endeligt op med muligheden for byggeri m.v. på det beskyttede areal. Dette indebærer, at der kun i ganske særlige tilfælde bør meddeles dispensation fra en allerede reduceret åbeskyttelseslinje. I tilfælde, hvor en dispensation kan få større betydning end for den enkelte sag, bør også dette hensyn indgå i vurderingen."

¹³² MFKN-afgørelse af 20. november 2020 (sag 20/10038) om afslag til gangbro inden for søbeskyttelseslinjen og om betydningen af konkret og generel reduktion af beskyttelseslinjer, af det konkrete projekt, det bevaringsværdige landskab og omgivelsernes karakter.

¹³³ NMK-afgørelse på 11. marts 2016 (NMK-501-00184) i sag om terrænregulering, hvor nævnet lagde vægt på det konkrete projekts begrænsede omfang og at terrænreguleringen var begrænset og alene skete på et sted, hvor der var græsplæne eller anden ikke mosekarakteristisk natur. Der var endvidere fastsat vilkår. Betydningen af den stigende vandstand i åen indgik også i vurderingen.

Efter det tidligere Naturklagenævns praksis gives der normalt tilladelse til at erstatte et beboelseshus i det åbne land med et nyt, hvis det nye hus har nogenlunde samme placering og størrelse som det gamle hus (*genopførelse*). Både hvor der er tale om opførelse af ny bebyggelse, og hvor ny bebyggelse skal opføres til *erstatning for ældre bebyggelse*, har bebyggelsens påvirkning af landskabet stor vægt¹³⁴. Hvis husets placering eller størrelse ændres væsentligt i forhold til det eksisterende, afhænger en tilladelse af et konkret skøn, hvor der navnlig lægges vægt på de landskabelige værdier i området¹³⁵.

Eksempelvis kan også *fortætning* af bebyggelsen efter en konkret vurdering medføre en væsentlig påvirkning af ejendommens karakter¹³⁶. I den konkrete sag om opførelse af to boliger frem for en fandt nævnet, at også indsynet til og udsynet fra søen kan blive påvirket af opførelse af bebyggelse, herunder at det ansøgte kan dermed sløre søen som landskabelement. Byggeriets afstand til søen har også betydning, hvilket også blev tillagt betydning i den konkrete sag, hvor bebyggelsen ønskedes opført i første række til søen.

Tilsvarende ses også i sager om byggeri, der er væsentligt højere end eksisterende byggeri, på om byggeriet kommer nærmere sø eller å.¹³⁷

Ved vurderingen af, om der kan meddeles dispensation, er det afgørende, om formålet med det ansøgte er så væsentligt, at den generelle beskyttelsesinteresse bør vige, dvs. om der er en tilstrækkelig tungtvejende grund til at dispensere fra forbuddet, ligesom det har væsentlig betydning, om en dispensation kan medføre præcedens i strid med formålet med forbuddet.

Et eksempel på, at der *forelå tilstrækkeligt tungtvejende* grunde til at fravige forbuddet er en afgørelse om etablering af adgangsveje til drikkevandsboringer¹³⁸, hvor de dispensationsmotiverende grunde var projektets samfundsmæssige interesse og nødvendighed, konkrete indpasning i landskabet og relativt beskedne indgreb i de landskabelige forhold, og manglende alternative placeringsmuligheder.

¹³⁴ NKN-afgørelse af 20. december 2002, (sag 97-132/800-0049) (MAD2002.1517) i sag om placering af et nyt stuehus uden for de eksisterende bebyggelsesarealer måtte der navnlig lægges vægt på landskabelige hensyn og på bebyggelsens udformning. Beliggenheden i et særligt beskyttet område og den markante placering i forhold til åbeskyttelsen tilsagde en højere grad af tilpasning til landskabet.

¹³⁵ NKNO nr. 332, oktober 2004 - Afslag til nyt hus inden for søbeskyttelses- og skovbyggelinjen (sag 332 03-31/700-0111 og 03-132/700-0035). Efter Naturklagenævnets praksis gives der normalt tilladelse til at erstatte et beboelseshus i det åbne land med et nyt, hvis det nye hus har nogenlunde samme placering og størrelse som det gamle hus. Hvis husets placering eller størrelse ændres væsentligt, afhænger en tilladelse af et konkret skøn, hvor der navnlig lægges vægt på de landskabelige værdier i området. Der vil således ofte i områder, der er i regionplanen er udlagt som områder af særlig landskabelig interesse samt i områder inden for naturbeskyttelseslovens beskyttelseslinjer være anledning til at stille krav om, at det nye hus får en udformning og størrelse, der i højere grad tilpasses omgivelserne.

¹³⁶ Se f.eks. nævnets afgørelse af 6. juli 2021/sag 21/00619 om opførelse af to boliger med tilhørende carporte inden for søbeskyttelseslinjen ved vurderingen lagt vægt på, at en dispensation til opførelse af to huse i stedet for et vil medføre en fortætning af bebyggelsen på ejendommen, samt at bebyggelsen vil blive placeret tættere på søen end den nuværende bebyggelse og tættere på søen end de nærmeste naboejendomme, hvilket efter nævnets vurdering vil medføre en væsentlig påvirkning af ejendommens karakter.

¹³⁷ Eksempler er sag NMK-501-00224 fra 19-01-2018, sag 20/11812 fra 20-11-2020 og 21/00619 fra 06-07-2021 og NMK-501-00225 fra 04-12-2017.

¹³⁸ MFKN-afgørelse af 26. marts 2021 (sag 18/05098) om etablering af adgangsveje til vandboringer, hvor projektets nødvendighed landskabelige indpasning i landskabet, som blev opvejet af den samfundsmæssige interesse, som det ansøgte skulle varetage, ligesom der var en funktionel begrundelse for placering af anlægget nær ådalen og ikke alternative placeringsmuligheder.

Et eksempel på, at formålet med det ansøgte ikke fandtes så væsentligt, at den generelle beskyttelsesinteresse burde vige er en sag om plantning af en hæk inden for søbeskyttelseslinjen¹³⁹, hvor nævnet vurderede, at formålet med en hæk i skel rundt om hele klagers matrikel ikke var så væsentlig, at den generelle beskyttelsesinteresse burde vige.

Hensyn til landskabet og forringelse af *indsynet til ådalen* fra den offentlige vej indsigt til ådalen begrundede ligeledes, at der ikke kunne dispenseres til etablering af en sø og en beplantning inden for sø- og åbeskyttelseslinjen¹⁴⁰, hvor nævnet bl.a. lagde vægt på, at det ansøgte vurderedes at ville medføre en negativ påvirkning af oplevelsen af åen som landskabselement og at beplantningens omfang og placering ville forringe indsynet til ådalen fra den offentlige vej.

Et projekt om opførelse af en lysalle med opsætning af 103 lysmaster mellem Skjern og Tarm¹⁴¹ fandtes at ville medføre en væsentlig negativ *påvirkning af landskabet* omkring åen, og de grunde, der kunne tale for en dispensation, kunne ikke opveje den vægt, der må tillægges beskyttelsen af landskabet samt flora og fauna.

Sociale som logistiske hensyn og gunstig placering i forhold til landskab og anden bebyggelse mv. kunne begrunde en dispensation fra søbeskyttelseslinjen¹⁴² til en tilbygning til en roklub under hensyn til, at tilbygningens *placering og udformning* ikke ville være skæmmende for landskabet, der havde karakter af bynært, rekreativt område, og ikke ville indebære en væsentlig negativ påvirkning af de landskabelige hensyn, som søbeskyttelseslinjen skal sikre.

7.3.2 Skovbyggelinjen, § 17

Kommunalbestyrelsen kan dispensere fra forbuddet mod bebyggelse i § 17, stk. 1, til opførelse af bebyggelse og placering af campingvogne og lign. inden for skovbyggelinjen, jf. § 65. Krav om dispensation til byggeri gælder primært i sommerhusområde og byzone samt i de tilfælde, der er nævnt i § 17, stk. 4.

Den pågældende skovejer skal underrettes, før der træffes afgørelse om undtagelse fra § 17, stk. 1, jf. § 65, stk. 1, 2. pkt. og § 2 i byggelinjebekendtgørelsen¹⁴³. Skovejeren kan udtale sig om skovens beskyttelse (forstmæssige interesser), herunder beskyttelse af skovbrynet, derimod ikke andre synspunkter om f.eks. nabogener eller varetagelse af landskabelige hensyn. Skovejeren opnår ikke klageret.

Skove, navnlig store sammenhængende skove, kan have mange ejere. Det fremgår ikke af loven, om underretningspligten gælder i forhold til alle ejerne af den skov, der afkaster bygge-

¹³⁹ MFKN-afgørelse af 24. september 2021 (sag 21/00510) om afslag på dispensation til plantning af hæk inden for søbeskyttelseslinjen.

¹⁴⁰ MFKN-afgørelse af 2. august 2019 om afslag til etablering af bl.a. beplantning indenfor åbeskyttelseslinjen under hensyn til negativ påvirkning af landskabet og risiko for præcedens.

¹⁴¹ NMK-afgørelse af 7. juli 2011 (NMK-501-00024) om opførelse af 103 lysmaster mellem Skjern og Tarm.

¹⁴² NMK-afgørelse af 27. juli 2016 (NMK-33-03135, NMK-501-00188, NMK-33-03114, NMK-501-00187) om opførelse af en tilbygning til en roklub ved Sorø Sø. Det indgik også, at tilbygningen skulle placeres i rækken af eksisterende bådhus, hvorved den samlede bebyggelses udstrækning langs søbredden ikke forlænges i forhold til yderpunkterne, og at bebyggelsen ville falde naturligt ind i den allerede eksisterende bebyggelse.

¹⁴³ Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer.

linje, eller om kun ejeren af den skovdel, der grænser op til ansøgers ejendom, skal underrettes. Det vurderes, at den nærmeste/tilgrænsende skovejer som udgangspunkt skal underrettes og gives lejlighed til at udtale sig om betydningen af byggeri for de forstmæssige interesser. Hvis det vurderes, at det ansøgte har betydning for ejerne af større dele af skoven, må orienteringen også omfatte disse. Efter Indenrigs- og Boligministeriets vejledning om landzoneadministrationen¹⁴⁴ omfatter den lignende bestemmelse i planlovens § 35, stk. 4, om nabo-høring i landzonesager, ejere og brugere af ejendomme, der grænser til den ejendom, hvor der søges tilladelse, men at også genboer efter omstændighederne kan være omfattet.

Ved afgørelsen af, om der kan meddeles dispensation, beror det på et konkret skøn, om der er tilstrækkeligt grundlag for at fravige hovedreglen. Ved afgørelsen kan der lægges vægt på, om der er tale om et nødvendigt formål, som bør gå forud for den generelle beskyttelsesinteresse. Ved afgørelsen kan der tages hensyn til afgørelsens betydning for andre lignende sager.

Hovedformålet med skovbyggelinjen er at sikre skovens værdi som landskabelement samt at opretholde skovbrynene som værdifulde levesteder for plante- og dyreliv. Den konkrete afgørelse om dispensation fra forbuddet skal træffes på grundlag af de *landskabelige hensyn* det pågældende sted og en afvejning af disse hensyn i forhold til det konkrete projekt. I vurderingen indgår tillige overvejelser om, hvilken betydning afgørelsen kan få for fremtidige lignende sager.

I forhold til skovbyggelinjen vil et landskab med et åbent skovbryn have væsentlig betydning ved vurderingen af, om der kan dispenseres.

Placering af bebyggelse i 1. række mod det beskyttede landskabelement, f.eks. en skov, har betydning for vurderingen af den *landskabelige påvirkning af landskabet og skovbrynet*¹⁴⁵.

Også hensynet til *skovens interesser* og en beskyttelse af selve skoven mod byggeri for tæt på kan indgå i vurderingen af, om der skal meddeles dispensation¹⁴⁶. *Bebyggelse* op ad *skovgrænsen* kan være problematisk i forhold til *skovens drift og forpligtelser*¹⁴⁷, ligesom opførelse af bebyggelse i skovgrænsen kan have konsekvenser for plante- og dyrelivet i skovbrynet, og bebyggelsen kan blive påvirket af *væltede træer, nedfaldne grene og blade*, som begrænser muligheden for at *arbejde* i skovkanten¹⁴⁸.

¹⁴⁴ Se Indenrigs- og Boligministeriets vejledning nr. 10076 af 05. juni 2018 om landzoneadministrationen.

¹⁴⁵ NMK-afgørelse af 3. marts 2015 (Sag NMK-502-00103) i en sag om opførelse af en tilbygning med galleri i 1. række mod skovbrynet med en facadelængde på 12 m og fire store udstillingsvinduer, som nævnet vurderede at ville medføre en negativ påvirkning af landskabet. At der var en vej mellem skovbrynet og den ansøgte bygning blev ikke tillagt vægt. Der ville endvidere være risiko for præcedens ikke kun på den pågældende skovstrækning men i hele kommunen.

¹⁴⁶ Se lovforslaget til 1992-loven, L 70 (FT 1991-92) hvor det fremgik af bemærkningerne, at det "bør sikres, at bebyggelse m.v. ikke placeres nærmere skoven end 30 m af hensyn til sikkerhed, lysforhold m.v." Bestemmelsen blev ændret under Folketingets behandling af lovforslaget, men det har ikke betydning for bemærkningen.

¹⁴⁷ NMK-afgørelse af 23. november 2011 (Sag NMK-502-00023) i sag om dispensation til boligbebyggelse inden for skovbyggelinjen. Sagen vedrørte opførelse af 37 enfamilieboliger, og der var meddelt afslag til reduktion af linjen. Nævnet fandt det uhensigtsmæssigt at behandle ansøgningen vedrørende 37 boligbebyggelser som en dispensationssag, fordi projektet indebar en massiv tilsidesættelse af skovbyggelinjen, og nævnet fandt derfor, at sagen burde behandles som en sag om ophævelse eller reduktion af skovbyggelinjen og henviste til, at søge om at få skovbyggelinjen reduceret eller ophævet i henhold til bestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 69, stk. 1.

¹⁴⁸ NMK-afgørelse af 21. september 2011 (NMK-502-00016) i sag om opførelse af et udhus i op ad skrænten i skovkanten.

Derimod kan et afslag på dispensation fra § 17 ikke sagligt begrundes i, at det ansøgte vil forringe udsigten til kysten og vandet, da skovbyggelinjen har til formål at sikre selve skoven som et værdifuldt landskabselement i¹⁴⁹.

Lovændringerne i 2013 og 2017¹⁵⁰, hvor § 17 om skovbyggelinjen blev harmoniseret med planlovens landzoneregler, og hvor placering af småbygninger i byzone og visse mindre bygningsudvidelser i byzone og sommerhusområde blev fritaget fra krav om dispensation, se afsnit 4.2.2. i denne vejledning, har begrænset behovet for at dispensere fra skovbyggelinjen.

Formålet var regelforenklning, hvorefter der med nogle undtagelser ikke længere skulle træffes afgørelse efter begge regelsæt, og antallet af afgørelser om dispensation fra § 17 er derfor væsentligt begrænset.

7.3.3 Fortidsmindebeskyttelseslinjen

Efter naturbeskyttelseslovens § 18, stk. 1, må der ikke foretages ændring i tilstanden af arealet inden for 100 meter fra fortidsminder (fortidsmindebeskyttelseslinjen), der er beskyttet efter bestemmelserne i museumsloven. Der må ikke etableres hegn, placeres campingvogne og lignende.¹⁵¹

Formålet med forbuddet mod tilstandsændringer er at sikre fortidsmindernes værdi som landskabselementer og samtidig sikre de arkæologiske lag i området omkring fortidsminderne, da der ofte er særlig mange kulturhistoriske levn i områderne omkring de fredede fortidsminder. Dette har betydning ved ansøgninger om bl.a. terrænændringer, tilplantning og bebyggelse.

Kommunalbestyrelsen kan efter loven dispensere i "særlige tilfælde", jf. § 65, stk. 2. Det er en konkret vurdering i det enkelte tilfælde, om der kan gives dispensation og på hvilke vilkår. I vurderingen af, om der i en konkret sag foreligger et sådant særligt tilfælde, at der kan meddeles dispensation, indgår en konkret bedømmelse af det ansøgte påvirkning af det beskyttede fortidsminde, herunder en vurdering af det berørte fortidsmindes oplevelsesmæssige kvaliteter og det pågældende anlægs indvirkning herpå.

Eksempler på *særlige tilfælde*, der kunne begrunde dispensation, ses i et par eksempler på afgørelser¹⁵², hvor fortidsmindernes værdi som landskabselement i det ene tilfælde ville blive

¹⁴⁹ MKN-afgørelse af 7. maj 2021 (20/09943) om ophævelse og hjemvisning af afslag på dispensation til opførelse af et enfamiliehus inden for skovbyggelinjen i en sag, der i øvrigt handlede om fastlæggelse af linjens forløb på en ejendom, når der er en sammenhængende bebyggelse (husrække).

¹⁵⁰ § 2 i lov nr. 1630 af 26. december 2013 om ændring af lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning, hvor § 17 blev tilpasset planlovens landzoneregler, § 1 i lov nr. 681 af 8. juni 2017 om ændring af lov om naturbeskyttelse, hvor der skete en tilpasning af bestemmelsen om skovbyggelinjen med planlovens landzoneregler, som følge af den samtidige ændring af planlovens § 36, og § 2 i lov nr. 1553 af 19. december 2017 om ændring af lov om jagt og vildtforvaltning og lov om naturbeskyttelse med yderligere (men ikke fuldstændig) tilpasning.

¹⁵¹ Selve fortidsmindet og en 2 m zone omkring fortidsmindet er beskyttet af regler i museumsloven.

¹⁵² MFKN-afgørelse af 31. januar 2021 (Sagsnr. 19/06459) i sag om afgravning af jord og blottægning af mineraljord inden for fortidsmindelinjen, der var påklaget af Slots- og Kulturstyrelsen, fandt nævnet, at fortidsmindernes værdi som landskabselementer ville blive forbedret med rydninger med henblik på at genskabe et hedeareal med lave buske og fremhæve de to gravhøje på arealet. Projektet var en af indsatserne for forbedring af naturen i de kommunale skove. Efter nævnets opfattelse var der tale om et sådant særligt tilfælde, som i denne sag kunne begrunde en dispensation, mod fastsættelse af et ekstra vilkår om, at der forud for afgravningen foretages en arkæologisk undersøgelse. Endvidere NMK-afgørelse af 30. januar 2013 (sag NMK-503-00039) om dispensation til tilbygning til driftsbygning.

forbedret, og i det andet tilfælde, at en driftsbygning ikke ville påvirke ind- og udsynet til og fra gravhøjen, og at der var eksisterende bebyggelse på ejendommen, der var tættere på gravhøjen end den ansøgte tilbygning.

Den *samfundsmæssige nytteværdi*¹⁵³ af et projekt afvejet sammen med en række andre hensyn og konkrete forhold kan falde ud til, at der foreligger et sådant særligt tilfælde, der kan begrunde en dispensation.

Risiko for *uønsket præcedens* tillægges efter praksis stor vægt, og det indgår i vurderingen af den enkelte sag, hvilken betydning en dispensation kan få for fremtidige sager. Hvis der meddeles dispensation, skal andre lignende sager som udgangspunkt behandles på samme måde. Efter praksis vejer den generelle beskyttelsesinteresse tungt, uanset at den enkelte sag kan have begrænset betydning.

Landskabet og omgivelserne i sager om fortidsminder

Ved afgørelsen af, om der kan dispenseres fra forbuddet i § 18, stk. 1, indgår en bedømmelse af fortidsmindets karakter, dets arkæologiske betydning og omgivelserne, herunder det landskab, hvor fortidsmindet eller fortidsminderne er beliggende, og herunder en vurdering af det berørte fortidsmindes oplevelsesmæssige kvaliteter. Både den generelle betydning af fortidsminderne i landskabsbilledet samt indsyn til og udsyn fra fortidsminderne sikres med bestemmelsen, og i overensstemmelse med bestemmelsens ordlyd er praksis restriktiv.

I *fuldt udbyggede byområder* skal bestemmelsen sikre en kontrol med byggeri op til de enkelte fortidsminder, således at den etablerede sammenhæng mellem bystrukturen og fortidsmindet - samt fortidsmindets synlighed og betydning i forhold til den omgivende bebyggelse - kan fastholdes¹⁵⁴.

For de fortidsminder, som strukturelt er en del af byen, f.eks. forsvarsværker, kirkeruiner, broer og lignende, vil bl.a. gadenet, skelforløb oftest være dele af de samme strukturer, og det er derfor vigtigt at fastholde sammenhængene mellem fortidsminderne og bystrukturen samt at sikre fortidsmindernes synlighed og betydningsindhold i forhold til den omkringliggende bebyggelse.

I nogle tilfælde er et bymæssigt beliggende fortidsminde et væsentlig element i bybilledet, fordi byen er opstået omkring fortidsmindet på grund af fortidsmindet¹⁵⁵.

¹⁵³ NMK-afgørelse af 1. februar 2021 (Sag 18/05070 (tidl. sagsnr.: NMK-503-00178)), hvor det fremgik, at nævnet "efter en samlet vurdering af projektets samfundsmæssige nytteværdi over for de hensyn, som fortidsmindebeskyttelseslinjen tilsigter at beskytte, fandt at der i den konkrete sag var tale om et sådant særligt tilfælde, der kan begrunde en dispensation. Nævnet har ved vurderingen lagt vægt på, at det ansøgte placeres i udkanten af fortidsmindebeskyttelseslinjen, ca. 96 m fra fortidsmindet, og vil indebære en begrænset forstyrrelse og forringelse af oplevelsen af fortidsmindet som landskabelement, herunder i forhold til ind- og udsyn til og fra fortidsmindet."

¹⁵⁴ Dette fremgik af NMK afgørelse af 6. maj 2014 (NMK-503-00082) i sag om dispensation til udvidelse af hotel indenfor fortidsmindebeskyttelseslinjen i Københavns Kommune inden for beskyttelseslinjen omkring Christianshavns Vold. Det var tale om en forhøjelse af hotellet med over 30 meter, men nævnet fandt, at den øgede skyggevirksomhed i forhold til den eksisterende bygning ville være begrænset, idet påvirkningen primært ville ske i vinterhalvåret, hvor aktiviteterne på Christianshavns Vold er få. Nævnet fandt heller ikke, at indsigten til fortidsmindet ville ændres, ligesom udsynet fra fortidsmindet ikke ville blive væsentligt forandret efter udvidelsen. Nævnet lagde endelig vægt på, at der mellem Christianshavns Vold og bygningen er en stærkt trafikeret vej.

¹⁵⁵ F.eks. når der i højmiddelalderen er opstået en klosterby omkring et kloster, eller når der i senmiddelalderen er sket byfortætning bag en bybefæstning.

Det bør medføre en særligt restriktiv dispensationspraksis, når der sker ændringer i en omkringliggende bebyggelse, som har direkte eller indirekte historisk relation til fortidsmindet.

Slots- og Kulturstyrelsen eller det lokale museum, der ofte høres i sager om dispensation, vil i disse sager lægge vægt på, at stedets bebyggelsesmæssige, kulturhistoriske eller arkitektoniske værdier og/eller funktion fastholdes i forhold til meddelelse af dispensation, dvs. begrænsninger for placering, højde, volumen, form og materialevalg, med henblik på, at sikre at den omkringliggende bebyggelse har et kulturhistorisk hjemmehørende arkitektonisk udtryk, der ikke kompromitterer fortidsmindet integritet.

Samme principper gør sig også gældende for at sikre de arkæologiske lag i området omkring fortidsminder, idet der ofte er særligt mange kulturhistoriske levn i områderne tæt ved de beskyttede fortidsminder. Der findes ofte grave i nærområdet omkring ødekirker, klosterruiner og gravhøje. Her bør det tillægges særlig betydning de steder, hvor der allerede er kendskab til arkæologiske lag under terræn med særlig tilknytning til det beskyttede fortidsminde. Det er f.eks. tilfældet ved voldsteder, hvor de arkæologiske spor efter ladegård, driftsbygninger, yderligere befæstninger mv. ofte er beliggende under terræn umiddelbart uden for det beskyttede fortidsminde.

I nogle tilfælde er fortidsmindet langt ældre end den omkringliggende bydannelse. Det er typisk tilfældet omkring gravhøje. Sådanne fortidsminder kan være svære at inkorporere naturligt i de nuværende omgivelser. I disse sager handler dispensationspraksis i højere grad om at tage hensyn til synligheden af fortidsmindet i bybilledet.”

Eksempler på, at bebyggelse i områder med væsentlig bymæssig bebyggelse ikke vil have betydning for opfattelsen af et fortidsminde kan være placering af småbygninger eller tilbygninger eller halvtage på bagsiden af bebyggelser, hvor der ikke er visuel forbindelse mellem det ansøgte og fortidsmindet, og vil i mange tilfælde kunne tillades.

Opførelse af et sommerhus¹⁵⁶ i et område, hvor fortidsminderne lå i et *tæt bebygget sommerhusområde* omkranset af sommerhusbebyggelse på næsten alle sider, fandtes at kunne ske uden at udsynet til og udsynet fra fortidsmindet ville blive forringet, idet dette allerede var væsentligt begrænset som følge af beliggenheden. Det var nævnets opfattelse, at den eksisterende bebyggelse medførte, at det ansøgte påvirkning af fortidsminderne isoleret set ikke ville være af væsentlig betydning.

Uanset at der er tale om et *relativt udbygget område* kan det ansøgte placering f.eks. i ”*første række*” mod fortidsmindet tale *imod dispensation*. Forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 18 gælder principielt overalt, dvs. også i byer og områder med bymæssig bebyggelse.

Beskyttelsesbestemmelsen forvaltes mest restriktivt, når det drejer sig om bebyggelse eller anlæg, der ønskes placeret ”i første række” til fortidsmindet, se til eksempel en sag¹⁵⁷, hvor byggeriet skulle placeres i ”første række” og tættere på gravhøjen end det eksisterende byggeri på ejendommen. Nævnet lagde endvidere vægt på, at bygningens anvendelse bl.a. som garage og værksted mv. ikke skulle tjene et væsentligt formål, hverken set i forhold til den generelle beskyttelsesinteresse bag naturbeskyttelseslovens § 18, eller den konkrete beskyttelsesinteresse i forhold til gravhøjen. En *fortætning* af bebyggelsen på ejendommen ville påvirke

¹⁵⁶ MFKN-afgørelse af 28. juni 2021 (sag 20/09144) om opførelse af et sommerhus.

¹⁵⁷ MFKN-afgørelse af 20. august 2021 (Sag 21/02596) om opførelse af garage inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen.

oplevelsen af gravhøjen som landskabelement, herunder indsynet til og udsynet fra gravhøjen i visse retninger, og indebære udgravning meget tæt på gravhøjen, og der var gjort konkrete fund i området.

At et fortidsminde er *skjult af beplantning*, f.eks. fortidsminder i skov og dermed begrænset indsyn til og udsyn fra fortidsmindet, er ikke et forhold, der kan tillægges afgørende betydning, da fredskovspligt ikke i sig selv kan medføre en dispensation fra fortidsmindebeskyttelseslinjen¹⁵⁸.

Eksisterende beplantning, der skjuler f.eks. byggeri, kan ikke i sig selv begrunde dispensation, idet beplantning altid kan fjernes, eller højden på beplantningen kan ændres¹⁵⁹.

I et *åbent og ubebygget* landskab tillades placering af bebyggelse eller beplantning mv. normalt ikke. Placering en ridebane blev afslået¹⁶⁰ i en sag, hvor Miljø- og Fødevareklagenævnet blandt andet lagde vægt på, at placering på et hidtil ubebygget og åbent areal vil medføre en forringelse af ind- og udsynet til fortidsmindet, samt indebære et indgreb i de arkæologiske lag omkring fortidsmindet.

Under hensyn til formålet med beskyttelseslinjen omkring fortidsminder, dvs. at friholde fortidsmindernes omgivelser for bebyggelse, beplantning mv. er det væsentligt at sikre, at også højgrupper og andre grupper af sammenhørende fortidsminder ikke bliver delt af bygninger, vejanlæg og læbeplantninger, og at den landskabelige monumentalvirkning af fortidsmindegrupper ikke forringes.

Forskellige emner i sager om fortidsminder

Praksis om *indvinding af råstoffer* og terrænreguleringer (f.eks. gravning og vejanlæg) er restriktiv, herunder mht. at fravige vilkår i tidligere meddelte dispensationer til terrænreguleringer¹⁶¹. Der fastsættes normalt vilkår om f.eks. afstand til fortidsmindet¹⁶².

Hensynet til forsyningsvirksomhed vejer generelt ikke tungere end de hensyn, der er grundlaget for bestemmelsen i naturbeskyttelseslovens § 18¹⁶³. Når der ikke vurderes at være en samfundsmæssig interesse i den konkrete indvinding, er der normalt ikke grundlag for at dispensere, hvis der f.eks. er tale om et beskedent indvindingsområde (i en konkret sag på 0,5

¹⁵⁸ MFKN-afgørelse (sag 21/04109) af 1. september 2021 om etablering af to shelters samt lovliggørelse af brændeskur inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen. MFKN vurderede, at de ansøgte shelters og brændeskuret ville forstyrre og forringe værdien og oplevelsen af fortidsminderne som landskabelementer, og opførelsen af de to shelters og brændeskuret ville kunne påvirke udsynet fra gravhøjen, og at området omkring ejendommen er præget af fortidsminder.

¹⁵⁹ MFKN-afgørelse af 28. april 2021 (sag 20/13917) om afslag på lovliggørende dispensation til etablering af ridebane inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen, hvor der bl.a. var en juletræsbeplantning inden for beskyttelseslinjen.

¹⁶⁰ MFKN-afgørelse af 28. april 2021 (20/13917) om afslag på lovliggørende dispensation til etablering af ridebane inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen.

¹⁶¹ Afslag i større graveområde, - NKO 234 - september 2001 - Indvinding af råstoffer på et fredskovspligtigt areal.

¹⁶² NoMo nr. 417 af juni 2007 om terrænregulering indenfor beskyttelseslinjen omkring fortidsminder (i sager NKN-1324-00005, NKN-1324-00006, NKN-1324-00008).

¹⁶³ MFKN-afgørelse af 15. november 2018 (sag NMK-503-00143) om terrænnændring i forbindelse med råstofindvinding inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (afslag) og MFKN-afgørelse af 25. oktober 2019 (MFKN 19/04992 (og verserende retssag).

ha), hvor den *samfundsmæssige interesse* i råstofindvinding fra et begrænset areal ikke vil kunne opveje de hensyn, der skal varetages med fortidsmindebeskyttelseslinjen, herunder hensynene til de landskabelige og kulturhistoriske interesser.

Hensynet til *rekreative interesser*, herunder ønsket om at forbedre forholdene for friluftslivet, kan indgå i den samlede vurdering af et ansøgt projekt, dvs. om hensynet til friluftslivet i det konkrete tilfælde er et så tilstrækkeligt tungtvejende hensyn, at den generelle beskyttelsesinteresse bør vige¹⁶⁴.

Der gives som udgangspunkt ikke dispensation til etablering af legepladser, legestativer, shelters, bordebænkesæt, skraldespande, fuglekiggertårne eller toiletskure indenfor fortidsmindebeskyttelseslinjen.

Nye vej- og stiføringer bør holdes uden for beskyttelseslinjen. Inden for beskyttelseslinjen kan der i nogle tilfælde etableres trampestier eller motionsspor, hvis det sker uden visuel påvirkning af fortidsmindet. Erfaringsmæssigt medfører friluftsliv omkring fortidsminder, især gravhøje, ofte øget slid på selve fortidsminderne, og det anbefales, at der ikke ansøres til for omfattende færdsel på fortidsminderne som f.eks. kørsel med mountainbike, som helt bør undgås på fortidsminderne.

Ansøgninger om etablering af *alternative energiforsyningsanlæg* kan i visse tilfælde behandles lempeligere end andre typer af anlæg inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen. Det – som nævnet normalt udtrykker det - anerkendelsesværdige formål kan dog ikke i alle tilfælde tilsidesætte de hensyn, der skal indgå i en konkret bedømmelse af det ansøgtes påvirkning af det beskyttede fortidsminde, hvor dispensationer blev afslået¹⁶⁵, men omvendt i en sag om opstilling af en vindmølle i udkanten af beskyttelsesområdet¹⁶⁶, hvor nævnet fandt, at der forelå et særligt tilfælde.

Juletræsbeplantning og læhegn og tilplantning vil normalt ikke blive tilladt inden for beskyttelseslinjen om fortidsminder, idet der kun sjældent¹⁶⁷ vil være tale om et særligt tilfælde. Normalt vil vurderingen falde ud til, at tilplantning vil påvirke indsigten til og udsigten fra fortidsmindet eller oplevelsen af fortidsmindet som landskabelement.

Dyrkning af juletrær er omfattet af *landbrugslovgivningen*, men betragtes i forhold til naturbeskyttelseslovens bestemmelser om bl.a. bygge- og beskyttelseslinjer som tilplantning og ikke

¹⁶⁴ Dette var ikke tilfældet i NNMK-afgørelse af 12. februar 2016 (sag NMK-503-00109) i sag om etablering af landmark (en trappe og en opholdsflade) på beskyttet overdrevsareal og inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen, MFKN-afgørelse af 1. september 2021 (sag 21/04109) om etablering af to shelters og MFKN-afgørelse på 2. november 2018 (sag NMK-503-00157) i sag om opførelse af en bygning bestående af et madpakkehus og en toiletbygning.

¹⁶⁵ NMK-afgørelse af 26. april 2016 i sag (sag NMK-503-00106) om afslag til solcelleanlæg og NMK-afgørelse af 19. oktober 2016 (sag NMK-503-00118, NMK-502-00133) om afslag til hustandsmølle og NMK-afgørelse af 13. oktober 2017 (sag NMK-503-00133) om afslag til solcelleanlæg.

¹⁶⁶ MFKN-afgørelse af 1. februar 2021 (Sagsnr.: 18/05070 (tidl. sagsnr.: NMK-503-00178)).

¹⁶⁷ Se eksempelvis herom NoMO nr. 136, NMK afgørelse af 30. juni 2015 (sag NMK-503-00098) om læhegn, MFKN afgørelse af 20. november 2019 (sag 19/03347) om udvidelse af læhegn, NMK afgørelse af 13. oktober 2014 (sag NMK-503-00077) om plantning af afslag til juletrær, MFKN afgørelse af 19. februar 2021 (sag 21/00219) afslag til af grusvej og læhegn... I flere tilfælde havde kommunerne fastsat vilkår om begrænsning af omdriftsperioden eller i træernes maksimale højde, men det ændrede ikke på nævnets afgørelser.

som almindelig landbrugsdrift. Juletræsplantning er ligesom tilplantning med frugttræer og flerårige energiafgrøder omfattet af forbuddet i § 18, stk. 1. Økonomiske og driftsmæssige hensyn kan normalt ikke begrunde en dispensation¹⁶⁸.

7.3.4 Kirkebyggelinjen, § 19

Hovedformålet med kirkebyggelinjen, jf. § 19, stk. 1, er at beskytte kirker, der ligger mere eller mindre åbent i landskabet mod, at der opføres bebyggelse over 8,5 m, idet høje bygninger kan virke skæmmende på kirker.

Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om dispensation til placering bebyggelse over 8,5 m inden for byggelinjen, § 19, stk. 1, jf. § 65, stk. 1, f.eks. til beboelsesbygninger, erhvervsbygninger, skorsten, master, vindmøller og siloer.

Der er ikke kirkebyggelinje om kirker, hvor der er bebyggelse i hele beskyttelseszonen. Hvis der er bebyggelse i en stor del af zonen, men f.eks. bebyggelsesfrit på et mindre areal, f.eks. kirkegården, en sportsplads eller andet åbent areal indebærer det, at bestemmelsen gælder i hele beskyttelseszonen, dvs. også der, hvor der er bebyggelse. Erstatning af en lav bebyggelse med en bebyggelse over 8,5 m kan derfor ikke ske uden dispensation.

Kommunalbestyrelsen skal som kompetent myndighed afgøre, om der er byggelinje om de enkelte kirker, dvs. en vurdering af, om der er bebyggelse i hele beskyttelseszonen. Dette er primært aktuelt i byzone.

Dispensation fra kirkebyggelinjen følger samme principper, som gælder for dispensation fra §§ 16, se afsnit herom oven for.

Praksis for meddelelse af dispensation fra bestemmelsen er restriktiv afhængigt af bl.a. kirkenes karakter og beliggenhed i forhold til omgivende bebyggelse mv. Hvis der i forvejen er tæt byggeri omkring kirken, og indsynet til og udsynet fra kirken ikke vil blive påvirket væsentligt af det ansøgte byggeri, vil der i udgangspunktet kunne dispenseres¹⁶⁹.

Der er ikke megen praksis i klagenævnet om kirkebyggelinjen. Mens placering af bebyggelse over 8,5 m i allerede eksisterende bymæssig bebyggelse i mange tilfælde vil være muligt, vil dette kun vanskeligt være tilfældet for opsætning af høje master, medmindre der er forhold, der særligt begrunder dette, f.eks. udskiftning af tidligere lovlig mast¹⁷⁰.

7.4 Forsøgsprojekter for kyst- og naturturisme tilladt efter §§ 4 a og 5 i planloven

¹⁶⁸ MFKN-afgørelse af 4. februar 2019 (Sag NMK-503-00181) afslag til juletræsbeplantning, hvor det også fremgik, at økonomiske og driftsmæssige hensyn kan normalt ikke begrunde en dispensation.

¹⁶⁹ Se eksempel i MFKN-afgørelse af 22. juni 2020 (sag 19/05456) om dispensation til byggeri inden for kirkebyggelinjer og NMK-afgørelse af 30. juli 2015 (NMK-504-00005) om gentagelse af dispensation fra kirkebyggelinje til etagebyggeri.

¹⁷⁰ NMK-afgørelse af 26. september 2011 (Sag NMK-504-00002) om afslag på etablering af en ny gittermast med påførte antenner til privat amatørradiokommunikation, som ville virke skæmmende bl.a. i forhold til omgivende landsbymiljø. Se heroverfor NMK afgørelse af 30. juni 2011 (sag NMK-504-00001) om dispensation til udskiftning af antennemast med henblik på bedre mobildækning delvist til erstatning for en eksisterende mast med omtrent samme højde som den tidligere mast (som var opsat før byggelinjen blev indført), og der var ikke alternative placeringsmuligheder, og kirken var omgivet af bymæssig bebyggelse, men ikke i hele beskyttelseszonen.

§ 65 a indeholder en særlig dispensationsordning for kyst- og naturturisme, der er tilladt efter planlovens § 4 a og 5, hvorefter kommunalbestyrelsen kan gøre undtagelse fra bestemmelserne i §§ 16-19, når det er nødvendigt for at realisere en tilladelse til gennemførelse af projekter, der er tilladt efter §§ 4 a og 5 i lov om planlægning. Dispensationen forældes, jf. stk. 3, 5 år efter at tilladelsen efter planloven er meddelt, hvis projektet ikke er påbegyndt på dette tidspunkt.

Tilsvarende kan, jf. stk. 5, kommunalbestyrelsen dispensere §§ 16-19, når det er nødvendigt for at realisere en tilladelse til gennemførelse af projekter, der er tilladt efter § 5 b, stk. 9, i lov om planlægning, dvs. om at hoteller, feriecentre, kroer og turismefaciliteter, der er gået til grunde f.eks. pga. brand.

7.5 Generelt om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer, jf. § 69

Miljøministeren kan bestemme, jf. § 69, at reglerne i §§ 16-18 om bygge- og beskyttelseslinjer ikke skal gælde for nærmere angivne områder. Det betyder, at den pågældende bygge- eller beskyttelseslinje kan reduceres, således at den forløber tættere på f.eks. en sø eller en skov end henholdsvis 150 m eller 300 meter. Kirkebyggelinjen kan ikke reduceres.

Særligt for fortidsmindebeskyttelseslinjen gælder, at miljøministeren kan ændre grænserne for beskyttelsen efter § 18, såfremt det beskyttede areal ikke derved forøges. Det betyder, at beskyttelseszonen kan tilpasses fortidsmindet og området. Beskyttelseszonen kan ikke udvides over grænsen til en anden ejendom uden samtykke fra ejeren af denne.

Beføjelsen er delegeret til Miljøstyrelsen, der efter ansøgning fra en kommune kan træffe afgørelse om at reducere bygge- og beskyttelseslinjer for **et bestemt område** - som hovedregel i forbindelse med en kommunes lokalplanlægning til byudvikling, hvor en række sager om dispensation erstattes af én samlet afgørelse, en reduktion/ophævelse.

En reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer inden for et konkret lokalplanområde kan kun ske, når reduktion ikke vil være i strid med de landskabelige interesser eller andre naturbeskyttelsesinteresser, som den eller de pågældende linjer har til formål at beskytte, og når der med afgørelsen vil være tale om en administrativ lettelse, dvs. at en række dispensationssager afløses af én afgørelse, en reduktion. Miljøstyrelsens afgørelser om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer kan ikke påklages til anden administrativ myndighed.

Miljøstyrelsen kan bestemme, at afgørelsen alene gælder for den konkrete lokalplan, § 69, stk. 4. Sådanne vilkår skal fremgå af afgørelsen.

I forhold til landskabet har det betydning, om der opføres massivt byggeri eller lavt og åbent byggeri, eller om der er tale om udlæg til en mere spredt bebyggelse. Det er baggrunden for, at det kan bestemmes ved afgørelsen, at en reduktion kun skal gælde for den pågældende lokalplan og for den udnyttelse, som lokalplanen giver mulighed for. Kravet om, at vilkåret skal fremgå af ophævelsesbrevet sikrer, at kommunen er orienteret om, at der kun er tale om en »betinget« ophævelse.

Ved afgørelser efter § 69 om reduktion påser Miljøstyrelsen, at naturbeskyttelsesmæssige og landskabelige hensyn så vidt muligt indpasses i en lokalplan om et foreslået byggeri eller projekt, der berører beskyttelseslinjer, og som beskyttelseslinjen ellers ville varetage, og at projektet kan indpasses heri.

Det vil fremgå af redegørelsen til lokalplanforslaget om lokalplanens virkeliggørelse er afhængig af tilladelser eller dispensationer fra andre myndigheder end kommunalbestyrelsen¹⁷¹.

Reduktionen kan også gennemføres som en **reduktion** af beskyttelseslinjen i en række områder, f.eks. for en hel eller del af en kommune, hvor der ikke udarbejdes lokalplanlægning for området. I de seneste mange år er der dog ikke truffet afgørelse om "generel" reduktion.

Det har betydning for muligheden for dispensation, om bygge- og beskyttelseslinjer er reduceret på et konkret eller et generelt grundlag. Hvis reduktionen er i forbindelse med en detaljeret lokalplanlægning, medfører det en *skærpet dispensationspraksis*, se oven for afsnit 7.2¹⁷².

Hvis der er tale om en generel reduktion af beskyttelseslinjen for et eksisterende, sammenhængende byområde, hvor der ikke er taget stilling til mulig bebyggelse, udstykning, mv., og hvor reduktionens eneste formål er at forenkle administrationen af beskyttelseslinjen, er der ikke tale om skærpet dispensationspraksis, og dispensationsansøgninger vil blive vurderet på samme måde, som dispensationsansøgninger ved ikke-reducerede beskyttelseslinjer, jf. § 65.

Der vil heller ikke være en skærpet dispensationspraksis i tilfælde, hvor den generelle undtagelse, dvs. linjens reducerede forløb langs søer, åer eller skoven, fremgår direkte af loven, dvs. § 16, stk. 2, nr. 7, og § 17, stk. 3.

Når Miljøstyrelsen har reduceret bygge- og beskyttelseslinjer på grundlag af en konkret lokalplan, dvs. fastlagt f.eks. en sø- eller åbeskyttelseslinje tættere på søen eller åen end 150 m, kan der opføres byggeri på det areal, der ikke længere er omfattet af bygge- eller beskyttelseslinjen. På det resterende areal mellem den reducerede beskyttelseslinje og vandløbet/søen kan kommunen kun dispensere i særlige tilfælde, idet det forudsættes, at der som udgangspunkt er gjort op med, hvad der skal kunne bygges det pågældende sted, når Miljøstyrelsen har reduceret linjen. Dette fremgår af Miljø- og Fødevareklagenævnets praksis.

Valget mellem at behandle spørgsmål om fravigelse af forbuddene i §§ 16-18 efter reglerne i § 65 om konkret dispensation eller § 69 om reduktion tog nævnet stilling til i en sag fra 2011¹⁷³ om opførelse af 37 boliger inden for skovbyggelinjen, hvor Natur- og Miljøklagenævnet afviste at behandle sagen som en dispensationssag efter § 65, under henvisning til, at projektet ville indebære en massiv tilsidesættelse af skovbyggelinjen, og en så massiv tilsidesættelse af skovbyggelinjen burde behandles efter § 69.

Dispensation eller reduktion: Hovedprincipper for fravigelse af forbuddene i §§ 16-18 er:

¹⁷¹ Se planlovens § 11e, stk. 1, nr. 4: § 11 e, stk. 1. Kommuneplanen skal ledsages af en redegørelse for planens forudsætninger, herunder om4) beskyttede områder efter anden lovgivning og eventuelle arealreservationer efter sektorlove eller projekterings- og anlægslove, og § 16. En lokalplan skal ledsages af en redegørelse for, hvorledes planen forholder sig til kommuneplanen og øvrig planlægning for området. Stk. 2. Redegørelsen skal angive, om lokalplanens virkeliggørelse er afhængig af tilladelser eller dispensationer fra andre myndigheder end kommunalbestyrelsen.

¹⁷² MFKN-afgørelse af 20. november 2020 (Sag 20/10038) om en gangbro inden for søbeskyttelseslinjen og betydningen af en generel reduktion af beskyttelseslinjen. NMK-afgørelse af 14. oktober 2013 (NMK-501-00050) om garage og træterrasse inden for åbeskyttelseslinjen (stadfæstet med dom fra Retten i Roskilde af 15. december 2015 – (MAD 2015.550)). Det fremgik således: "Efter nævnets praksis forudsættes det principielt som udgangspunkt, at der er gjort endeligt op med muligheden for byggeri m.v. på det beskyttede areal. Dette indebærer, at der kun i ganske særlige tilfælde bør meddeles dispensation fra en allerede reduceret åbeskyttelseslinje. I tilfælde, hvor en dispensation kan få større betydning end for den enkelte sag, bør også dette hensyn indgå i vurderingen."

¹⁷³ MKN-afgørelse af 23. november 2011 (i sag NMK-502-00023) om opførelse af 37 boliger inden for skovbyggelinjen. Se også generelt NoMo nr. 63 af 1. januar 1980 – "Dispensation eller ophævelse af åbeskyttelseslinjen og skovbyggelinjen".

- fravigelse skal som hovedregel ske ved en konkret dispensation efter § 65, stk. 1 og 2,
- at ved dispensation gælder bygge- eller beskyttelseslinjen fortsat i modsætning til, hvad der er tilfældet ved ophævelse,
- at reduktion kun kan ske, hvis det ikke er i strid med landskabelige eller andre naturbeskyttelsesmæssige interesser,
- at reduktionsbeføjelsen i denne henseende administreres efter tilsvarende principper som dispensationsbeføjelsen og
- forudsætningen for at fravige det administrative hovedprincip - dispensationskompetencen - er, at der gennem ophævelse opnås en administrativ forenkling, hvor man erstatter en række dispensationer med en administrativ sagsgang, en samlet ophævelse. Det vil sige at ophævelse kan komme på tale i forbindelse med f.eks. lokalplaner for parcelhusområder, men normalt ikke ved lokalplan for hoteller, kursuscentre eller anden **enkelt**bebyggelse i det åbne land eller ekstensiv anvendelse, som f.eks. campingpladser¹⁷⁴.

Efter praksis indebærer den snævre sammenhæng mellem dispensations- og reduktionsreglerne, bl.a. at hvis reduktion nægtes på grund af landskabelige eller andre naturbeskyttelsesmæssige hensyn, vil der normalt - uanset at afgørelsen ikke er bindende for klagenævnet - heller ikke blive meddelt dispensation (og omvendt).

7.6 Praksis om reduktion af bygge- og beskyttelseslinjer, jf. § 69

Kommunalbestyrelsen kan ansøge Miljøstyrelsen om ophævelse af bygge- og beskyttelseslinjer for søer, åer, skove og fortidsminder.

I forbindelse med en kommunalbestyrelses ansøgning om reduktion af sø- og åbeskyttelseslinjen, skovbyggelinjen, og fortidsmindebeskyttelseslinjen vil styrelsen bede om følgende oplysninger:

- Begrundelse for anmodning om reduktion af beskyttelseslinjen.
- Beskrivelse af den påtænkte anvendelse af området fx ved henvisning til lokalplan.
- Kortmateriale der angiver både den eksisterende beskyttelseslinje, og hvor kommunen ønsker, at linjen skal forløbe.
- Redegørelse for internationale beskyttelsesområder og bilag IV-arter iht. Habitatbekendtgørelsen.
- Redegørelse for skoven/åen/søen/fortidsmindets karakter og placering i landskabet.
- Redegørelse for påvirkning af levested for dyre - og planteliv (skov, sø og å).
- Evt. øvrige forhold som vurderes relevante.

I forbindelse med en anmodning om reduktion af beskyttelseslinjen vil Miljøstyrelsen vurdere, hvorvidt betingelserne for en hel eller delvis imødekomme af ansøgningen er til stede.

Miljøstyrelsen kan også reducere skovbyggelinjen f.eks. ved nytilplantning mv. af skov for bebyggede områder.

Kommunalbestyrelsen skal før ansøgning om reduktion af skovbyggelinjen foretage en høring af den pågældende skovejer. I sager, der omhandler udarbejdelse af en lokalplan, kan høring ske i forbindelse med offentliggørelse af lokalplanforslaget.

¹⁷⁴ Der er dog tilfælde, hvor linjen er reduceret for de faste bygninger, som toilet- og badebygninger mv.

Det er Miljøstyrelsens praksis, at skovbyggelinjen som hovedregel ikke reduceres til en afstand mindre end 30 meter fra skovbrynet. Dette er for at beskytte skoven og af hensyn til sikkerhed, lysforhold mv.

Miljøstyrelsen vil inden der foretages en reduktion af en fortidsmindebeskyttelseslinje altid foretage en høring af Slots- og Kulturstyrelsen.

Sindetskrivelse

Når der politisk er vedtaget et forslag til lokalplan, har kommunalbestyrelsen mulighed for at anmode styrelsen om at tilkendegive, hvorvidt styrelsen er sindet at reducere en konkret bygge- eller beskyttelseslinje. Først på dette tidspunkt er der tilstrækkelig klarhed over lokalplanens afgrænsning, bebyggelsesforhold mv.

8. Administrative regler – byggelinjebekendtgørelsen

8.1 Generelt om bekendtgørelsen

Byggelinjebekendtgørelsen¹⁷⁵ vedrører alle bestemmelser om bygge- og beskyttelseslinjer i §§ 16-19 (og § 15, som ikke er indeholdt i denne vejledning).

Særligt i forhold til § 16 om sø- og åbeskyttelseslinjen fastsætter bekendtgørelsen præcise-rede regler om tilplantning med flerårige energiafgrøder, herunder i og uden for internationale naturbeskyttelsesområder.

Endvidere fremgår i § 2 krav om underretning af skovejer, inden der træffes afgørelse om dispensation fra forbuddet i § 17, stk. 1, om skovbyggelinjen, jf. lovens § 65, stk. 1, 2. pkt.

Endelig indeholder bekendtgørelsens kapitel 3 administrative bestemmelser om underretning om afgørelser, jf. § 5, og offentliggørelse af afgørelser, jf. § 6.

8.2 Flerårige energiafgrøder

Forbuddet i lovens § 16, stk. 1 mod tilplantning gælder ikke for tilplantning med henblik på dyrkning af flerårige energiafgrøder, der plantes uden for områder, der er udpeget som internationale naturbeskyttelsesområder, jf. § 16, stk. 2, nr. 3.

For arealer, der ligger nærmere end 300 m fra et internationalt naturbeskyttelsesområde, gælder en godkendelsesordning. Disse arealer kan kun tilplantes med flerårige energiafgrøder, hvis kommunalbestyrelsen har godkendt, at plantningen ikke vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, jf. lovens § 16, stk. 4.

I bekendtgørelsens § 3, stk. 2, er fastsat de nærmere krav til de arter af flerårige energiafgrøder, der kan dyrkes uden tilladelse uden for internationale naturbeskyttelsesområder, jf. § 3, eller nærmere end 300 m herfra efter tilladelse efter § 4. For nogle arter er fastsat krav til høsthypighed.

Hvis flerårige energiafgrøder ikke høstes som nævnt i stk. 2, betragtes det som skovtilplantning, dvs. tilplantning, der ikke kan ske uden kommunalbestyrelsens forudgående dispensation efter lovens § 65, stk. 1.

Tilladelsesordningen for dyrkning af flerårige energiafgrøder på arealer, der ligger nærmere end 300 m fra et internationalt naturbeskyttelsesområde, fremgår af bekendtgørelsens § 4, hvorefter kommunalbestyrelsen skal godkende, at plantningen ikke vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde.

Kommunalbestyrelsen skal ved sin afgørelse efter lovens § 16, stk. 4, vurdere, om tilplantningen kan påvirke det internationale naturbeskyttelsesområde væsentligt. Hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at tilplantningen kan påvirke området væsentligt, skal der foretages en nær-

¹⁷⁵ Bekendtgørelse nr. 1066 af 21. august 2018 om bygge- og beskyttelseslinjer.

mere konsekvensvurdering af tilplantningens virkninger på området under hensyn til bevaringsmålsætningen for det pågældende område. Viser vurderingen, at tilplantningen vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, kan der ikke meddeles godkendelse til det ansøgte.

8.3 Kystbeskyttelse

Bestemmelserne i lovens §§ 16 - 19, om forbud mod bl.a. bebyggelse gælder ikke for diger, høfder, bølgebrydere, øvrige kystbeskyttelsesforanstaltninger og andre anlæg, hvortil der er meddelt tilladelse efter lov om kystbeskyttelse m.v.

Bestemmelsen skal ses i sammenhæng med kystbeskyttelsesloven, hvorefter en tilladelse efter kystbeskyttelsesloven erstatter afgørelser efter bl.a. naturbeskyttelsesloven og en række andre love.

Det betyder, at der ikke skal træffes afgørelse efter naturbeskyttelsesloven om etablering af kystbeskyttelsesforanstaltninger. Der skal kun træffes én afgørelse, dvs. afgørelse efter kystbeskyttelsesloven, og afgørelseskompetencen er samlet hos den myndighed, der skal meddele kystbeskyttelsestilladelsen.

8.4 Klagevejledning, underretning mv.

Underretning om afgørelser. Det følger af § 5 i bekendtgørelsen om bygge- og beskyttelseslinjer om underretning om afgørelser, at kommunalbestyrelsens underretning af bl.a. ejere, myndigheder og foreninger og organisationer, skal være skriftlig, som også gælder for e-mail, at underretning om dispensationer fra bestemmelserne i lovens §§ 15-19, skal indeholde oplysning om, at dispensationer ikke må udnyttes, før klagefristen er udløbet, og at rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, medmindre klagemyndigheden bestemmer andet, jf. lovens § 87, stk. 7.

Underretning om afgørelser efter lovens § 16, stk. 4, jf. § 5 i bekendtgørelsen, om at tilplantning ikke vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, skal indeholde oplysning om, at rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, medmindre klagemyndigheden bestemmer andet, jf. lovens § 87, stk. 7.

Kommunalbestyrelsen skal, jf. stk. 6, give den, som har fået en tilladelse, underretning om en indgivet klage og om klagens opsættende virkning.

Offentliggørelse af afgørelser. Kommunalbestyrelsen skal, jf. § 6 i bekendtgørelsen, offentliggøre dispensationer fra bestemmelserne i lovens §§ 15-19 og afgørelser efter lovens § 16, stk. 4, om at tilplantning ikke vil skade et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis afgørelserne anses for at være af større betydning eller af almindelig offentlig interesse.

Andre afgørelser skal offentliggøres, når de ikke er af underordnet betydning, og når de må anses for at have interesse for andre klageberettigede end de, som er underrettet efter reglerne i § 5, stk. 1 og 3. Kommunalbestyrelsen kan vælge at offentliggørelse sker på kommunens hjemmeside. Krav til indholdet af offentliggørelsen fremgår af stk. 3.

Kommunalbestyrelsen skal offentliggøre klagemyndighedens afgørelse i en klagesag efter klagemyndighedens nærmere bestemmelse, jf. stk. 4.

Kommunalbestyrelsen skal offentliggøre de afgørelser, som Miljøstyrelsen træffer i henhold til lovens § 69, stk. 1, vedrørende ændring eller ophævelse af bygge- og beskyttelseslinjer i lovens §§ 16-18, jf. § 7.

9. Tilsyn og håndhævelse

9.1 Tilsyn

Kommunalbestyrelsen fører tilsyn med overholdelsen af reglerne i naturbeskyttelseslovens §§ 16-19, jf. naturbeskyttelseslovens § 73, stk. 1 og af de regler, der er udstedt efter loven. Dog fører Naturstyrelsen tilsyn med arealer, der ejes af Miljøministeriet, jf. § 3, stk. 1, i bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn¹⁷⁶.

Lovens almindelige regler om tilsyn fremgår af § 73, stk. 1 og stk. 4 - 6.

Det fremgår ikke af loven, hvordan tilsynet skal føres. Det antages i praksis, at tilsynsmyndighederne ikke har pligt til at føre et systematisk opsøgende tilsyn – men pligt til at reagere ved seriøse anmeldelser samt pligt til at bringe konstaterede ulovlige forhold til ophør.

Efter § 73, stk. 4 og 5, påser tilsynsmyndigheden, at påbud og forbud efter loven efterkommes, og at vilkår i tilladelser overholdes, og tilsynsmyndigheden skal foranledige et ulovlig forhold lovliggjort, medmindre forholdet har underordnet betydning.

Tilsynsafgørelser efter § 73, stk. 5, kan ikke påklages til Miljø- og Fødevareklagenævnet, jf. lovens § 78, stk. 1. Efter nævnets praksis kan tilsynsafgørelser dog påklages for så vidt angår fortolkningen af lovgrundlaget, dvs. om et konkret forhold er ulovligt. Nævnet kan som følge af klageafskæringen ikke efterprøve indholdet af et påbud.

I en sag om nævnets prøvelseskompetence¹⁷⁷, fremgik det bl.a., at nævnet kan tage stilling til grundlaget for påbuddets udstedelse men ikke til spørgsmålet om forlængelse af fristen for efterkommelse af påbuddet, da dette vedrører rammerne for påbuddet. Nævnet konkluderede, at det ikke kan tage stilling til hvilke foranstaltninger, der kan påbydes iværksat i anledning af det ulovlige forhold og heller ikke tage stilling til rammerne for disse foranstaltninger.

Den nærmere udøvelse af kommunens tilsynspligt, herunder valg af lovliggørelsesmåde og fristen herfor, er ikke omfattet af nævnets kompetence, hvorfor Miljø- og Fødevareklagenævnet ikke kan realitetsbehandle denne del af klagen. Spørgsmål om udøvelse af tilsynspligten efter naturbeskyttelsesloven må rettes til Ankestyrelsen.

Nævnet tager i sin prøvelse ofte stilling til, om et forhold er ulovligt, idet klageren har været uenig i tilsynsmyndighedens vurdering heraf.

Det påhviler den til enhver tid værende ejer eller bruger af en ejendom at berigtige et ulovligt forhold, jf. § 74. Det anførte indebærer, at et påbud om lovliggørelse skal rettes til den nuværende ejer eller bruger, uanset om et ulovligt byggeri eller andet er udført af en tidligere ejer eller bruger. Hvis der er flere ejere, skal der sendes et påbud til samtlige ejere.

¹⁷⁶ § 3 i Bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

¹⁷⁷ MFKN-afgørelse af 14. august 2020 afslag på dispensation og påbud om fjernelse af juletræsbeplantning inden for fortidsmindebeskyttelseslinjen (sag 18/05009). Sagen angik samtidig spørgsmålet om nævnets prøvelseskompetence.

Den almindelige retningslinje for, om der kan meddeles dispensation, eller om der skal påbydes fysisk lovliggørelse er, at kommunen skal vurdere sagen på samme måde, som kommunen ville have vurderet en forudgående ansøgning. Hvis f.eks. en forudgående ansøgning ville være imødekømt, må en efterfølgende ansøgning resultere i retlig lovliggørelse, dvs. dispensation.

Tinglysning. Kommunalbestyrelsen skal sørge for, at betingelser af varig interesse tinglyses på den pågældende ejendom på ansøgerens bekostning, jf. ligeledes § 66. Det er ikke en gyldighedsbetingelse for betingelsen eller vilkåret, at denne tinglyses, men tinglysningen oplyser senere ejere og brugere om forholdet, og tinglysningen kan medvirke til at forebygge, at betingelserne ikke overholdes. Det kan være relevant at tinglyse vilkår om placering og udformning af bebyggelse eller en beplantnings maksimale højde.

Selvhjælpshandlinger. Tilsynsmyndighedens mulighed for at udføre selvhjælpshandlinger, dvs. foretage det fornødne på den ansvarliges vegne, gælder for hele naturbeskyttelsesloven. Efter § 74, stk. 3, kan tilsynsmyndigheden foretage det nødvendige til forholdets berigtigelse på den forpligtedes regning under nærmere betingelser, når et dom meddelt påbud om at berigtige et ulovligt forhold ikke efterkommes rettidigt.

For så vidt angår fremgangsmåden ved tilsyn og håndhævelse af bestemmelsen henvises i øvrigt til Vejledning om håndhævelse af Naturbeskyttelsesloven, Planloven og Byggeloven <https://naturstyrelsen.dk/publikationer/2008/dec/vejledning-om-haandhaevelse-af-naturbeskyttelsesloven-planloven-og-byggeloven/>.¹⁷⁸

9.2 Straf

Det kan medføre bødestraf at overtræde reglerne om forbud mod bebyggelse mv. inden for bygge- og beskyttelseslinjer efter §§ 16-19, undlade at efterkomme forbud eller påbud udstedt efter § 73, stk. 5, tilsidesætte vilkår, der er fastsat i en tilladelse efter loven eller efter regler udstedt efter loven. Straffen kan stige til fængsel i indtil 1 år, hvis overtrædelsen er begået forsætligt eller ved grov uagtsomhed, og hvis der ved overtrædelsen er 1) voldt skade på de interesser, som loven tilsigter at beskytte, jf. § 1 og § 2, eller fremkaldt fare derfor eller 2) opnået eller tilsigtet en økonomisk fordel for den pågældende selv eller andre, herunder ved besparelser.

¹⁷⁸ Vejledningen om håndhævelse af naturbeskyttelsesloven er planlagt revideret.

10. Klage

10.1 Klageadgang, klagemyndigheder og klagefrist, offentliggørelse, opsættende virkning for tilladelser

Kommunalbestyrelsens afgørelser om dispensation/afslag kan påklages til nævnet til fuld prøvelse af

1) adressaten for afgørelsen, 2) ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører, 3) offentlige myndigheder, 4) en berørt nationalparkfond oprettet efter lov om nationalparker, 5) lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen, 6) landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og 7) landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Det fremgår af naturbeskyttelseslovens § 78, stk. 1, at kommunalbestyrelsens afgørelser efter naturbeskyttelsesloven kan påklages til Miljø- og Fødevarerklagenævnet, dog således at afgørelser efter § 73, stk. 5, dvs. påbud om lovliggørelse ikke kan påklages, jf. afsnit 9 oven for om tilsyn, hvorefter nævnet i praksis behandler om forståelse af lovgrundlaget, jf. § 78, stk. 1, 2. pkt.

Det følger af § 5 i bekendtgørelsen om bygge- og beskyttelseslinjer, se oven for afsnit 8.4, at kommunalbestyrelsen skal give en nærmere angiven kreds af klageberettigede skriftlig underretning om afgørelser.

Det er

- 1) adressaten for afgørelsen,
- 2) ejeren af den ejendom, som afgørelsen vedrører,
- 3) Miljøstyrelsen og
- 4) offentlige myndigheder, der må antages at have en interesse i sagen.

Det er endvidere

- 1) lokale foreninger og organisationer, som har en væsentlig interesse i afgørelsen,
- 2) landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
- 3) landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen vedrører sådanne interesser, såfremt de har anmodet kommunalbestyrelsen herom.

Kommunalbestyrelsens underretning om dispensationer fra bestemmelserne i lovens §§ 16-19, skal indeholde oplysning om, at dispensationer ikke må udnyttes, før klagefristen er udløbet, og at rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, medmindre klagemyndigheden bestemmer andet, jf. lovens § 87, stk. 7.

Kommunalbestyrelsens underretning om afgørelser efter lovens § 16, stk. 4, jf. § 5, i bekendtgørelsen om bygge- og beskyttelseslinjer, om at tilplantning ikke vil skade det internationale naturbeskyttelsesområde, skal indeholde oplysning om, at rettidig klage har opsættende virkning for den påklagede afgørelse, medmindre klagemyndigheden bestemmer andet, jf. lovens § 87, stk. 7.

§ 78, stk. 3. Stk. 3. Ved klage efter stk. 1, nr. 6 og 7¹⁷⁹, jf. stk. 2, nr. 2, kan Miljø- og Fødevareklagenævnet kræve, at foreningerne eller organisationerne dokumenterer deres klageberettigelse ved indsendelse af vedtægter eller på anden måde.

Reglerne om *klagefristen* findes i naturbeskyttelseslovens § 87. Klagefristen er 4 uger fra den dag, hvor afgørelsen er meddelt den klageberettigede. Ifølge forvaltningslovens § 25 skal afgørelsen indeholde oplysning herom (klagevejledning).

Efter § 87, stk. 2, anses en klage for indgivet, når klagen er tilgængelig for myndigheden, dvs. fra det tidspunkt, hvor myndigheden har mulighed for at gøre sig bekendt med indholdet af klagen. Er en klage først tilgængelig efter kl. 24, anses den først modtaget den dag, meddelelsen er tilgængelig.

Kommunalbestyrelsen, jf. byggelinjebekendtgørelsens § 6, skal *offentliggøre* dispensationer fra bestemmelserne i lovens §§ 16-19 samt afgørelser efter lovens § 16, stk. 4, om at tilplantning ikke vil skade et internationalt naturbeskyttelsesområde, hvis afgørelserne anses for at være af større betydning eller af almindelig offentlig interesse. Endvidere offentliggøres andre sådanne afgørelser, når de ikke er af underordnet betydning, og når de må anses for at have interesse for andre klageberettigede end de, som er underrettet efter reglerne i § 5, stk. 1 og 3.

Offentliggørelse sker efter kommunalbestyrelsens nærmere bestemmelse og kan ske udelukkende på kommunens hjemmeside.

Offentliggørelsen efter § 6, stk. 2 skal indeholde oplysning om:

- 1) hovedindholdet af afgørelsen,
- 2) hvilke ejendomme eller dele af ejendomme, der er omfattet af afgørelsen,
- 3) det eller de steder, hvor afgørelsen eventuelt er fremlagt, og
- 4) klageadgangen.

Kommunalbestyrelsen skal offentliggøre klagemyndighedens afgørelse i en klagesag efter klagemyndighedens nærmere bestemmelse. Offentliggørelse kan ske udelukkende på kommunernes eller klagemyndighedens hjemmesider, jf. stk. 4.

Hvis afgørelsen er offentliggjort, regnes klagefristen altid fra datoen herfor, uanset tidspunktet for en eventuel individuel underretning, hvad enten denne finder sted før eller efter offentliggørelsen, jf. § 87.

Tilladelser må ikke udnyttes, før klagefristen er udløbet. Rettidig klage har *opsættende virkning* for den påklagede afgørelse, medmindre klagemyndigheden bestemmer andet.

10.2 Klagevejledning og indsendelse af klage

Klagefristen er 4 uger fra den dag, jf. § 87, hvor afgørelsen er meddelt den klageberettigede. Ifølge forvaltningslovens § 25 skal afgørelsen indeholde oplysning herom (klagevejledning).

Klage til Miljø- og Fødevareklagenævnet skal, jf. § 87, stk. 2, indgives skriftligt til den myndighed, der har truffet afgørelsen, ved anvendelse af digital selvbetjening. Dette betyder, at klager til Miljø- og Fødevareklagenævnet skal indgives via Klageportalen på nævnets hjemmeside.

¹⁷⁹ 6) landsdækkende foreninger og organisationer, hvis hovedformål er beskyttelse af natur og miljø, og
7) landsdækkende foreninger og organisationer, som efter deres formål varetager væsentlige rekreative interesser, når afgørelsen berører sådanne interesser.

Kommunalbestyrelsen skal, hvis den vil fastholde afgørelsen, snarest og som udgangspunkt ikke senere end 3 uger efter klagefristens udløb, videregende klagen til Miljø- og Fødevareklagenævnet sammen med sagens akter og en udtalelse med kommunens bemærkninger til sagen og de anførte klagepunkter.

Ved oprettelse af klage i Klageportalen vil Miljø- og Fødevareklagenævnet forud for behandlingen af klagen opkræve et klagegebyr. Der er et direkte link til Klageportalen på forsiden af nævnets hjemmeside. En klager kan i særlige tilfælde blive undtaget fra at anvende klageportalen. Mere information om dette findes på nævnets hjemmeside.

Den nærmere procedure findes i lovens § 87 og i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

10.3 Søgsmål

Efter naturbeskyttelseslovens § 88 skal sager om prøvelse af afgørelser efter loven eller regler udstedt efter loven, være anlagt ved domstolene inden 6 måneder efter, at afgørelsen er meddelt den pågældende. Er afgørelsen offentligt bekendtgjort, regnes fristen dog altid fra bekendtgørelsen. Det er ikke en forudsætning for domstolsprøvelsen af en afgørelse truffet af kommunalbestyrelsen, at den forinden har været påklaget til Miljø- og Fødevareklagenævnet.

Det følger af forvaltningslovens § 26, at både kommunalbestyrelsens og Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelser skal indeholde oplysning om søgsmålsfristen.

11. Reglernes sammenhæng med andre regler

11.1 Skovloven

Miljøstyrelsen er tilsynsmyndighed efter skovloven vedrørende overholdelse af skovloven. Kommunalbestyrelsen er dog tilsynsmyndighed i forhold til overholdelse af naturbeskyttelseslovens §§ 17-19 i skove. Dog fører Naturstyrelsen tilsyn med arealer, der ejes af Naturstyrelsen, jf. § 3, stk. 1, i bekendtgørelse om pleje af fredede arealer¹⁸⁰.

11.2 Planloven

Navnlig i forhold til § 17 om skovbyggelinjen er der en tæt sammenhæng mellem adgangen til dispensation og planlovens landzoneregler, se herom afsnit 4.2.2. Med lovændringer i 2013 og 2017¹⁸¹ blev bestemmelsen § 17 harmoniseret eller tilpasset med planlovens landzoneregler om bebyggelse i *landzone*. Formålet var regelforenkling, hvorefter der ikke længere skulle træffes afgørelse efter begge regelsæt.

Det betyder, at opførelse af bebyggelse i landzone inden for skovbyggelinjen alene kræver landzonetilladelse og ikke samtidig konkret dispensation fra naturbeskyttelsesloven (§ 17, stk. 2, nr. 5). Bebyggelse, der er undtaget fra krav om landzonetilladelse (planlovens § 36), er med nogle undtagelser, jf. § 17, stk. 4, (bl.a. mindre driftsbygninger på dambrug og visse aftægtsboliger) også undtaget fra krav om dispensation fra skovbyggelinjen. Derfor træffes der ikke længere mange afgørelser om dispensation fra skovbyggelinjen i landzone. Se nærmere herom i afsnittet neden for om § 17, stk. 2 og 4, om undtagelser fra forbuddet i stk. 1.

Harmoniseringen gælder alene sager om konkret dispensation. Ved lokalplanlægning til f.eks. byudvikling inden for skovbyggelinjen i landzone, hvor der er tale om at opføre bebyggelser på en række ejendomme, vil Miljøstyrelsen normalt fortsat træffe afgørelse om reduktion af skovbyggelinjen efter § 69, idet tilladelsen efter planloven ikke er baseret på en landzonetilladelse, jf. § 17, stk. 2, nr. 5 eller 6, eller undtaget fra planlovens krav om landzonetilladelse.

Det sidste vil dog være tilfældet, hvis byggeriet er omfattet af lokalplan, der er udarbejdet efter planlovens § 15, stk. 4 (bonuslokalplan)¹⁸², dvs. områder, der fortsat skal forblive i landzone, jf. § 17, stk. 6¹⁸³. Ofte vil områder til byudvikling blive udlagt til byzone, og Miljøstyrelsen vil her

¹⁸⁰ § 3 i Bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016 om pleje af fredede arealer og tilsyn.

¹⁸¹ § 2 i lov nr. 1630 af 26. december 2013 om ændring af lov om vandløb, lov om naturbeskyttelse og lov om planlægning, hvor § 17 blev tilpasset planlovens landzoneregler, § 1 i lov nr. 681 af 8. juni 2017 om ændring af lov om naturbeskyttelse, hvor der skete en tilpasning af bestemmelsen om skovbyggelinjen med planlovens landzoneregler, som følge af den samtidige ændring af planlovens § 36, og § 2 i lov nr. 1553 af 19. december 2017 om ændring af lov om jagt og vildtforvaltning og lov om naturbeskyttelse med yderligere (men ikke fuldstændig) tilpasning.

¹⁸² Stk. 4. En lokalplan for et område, der skal forblive i landzone, kan indeholde bestemmelse om, at lokalplanen erstatter de tilladelser efter § 35, stk. 1, som er nødvendige for lokalplanens virkeliggørelse. Der kan knyttes betingelser til bestemmelsen.

¹⁸³ § 17, stk. 2, nr. 6 undtages bebyggelse, campingvogne og lign. i landzone, der er omfattet af undtagelserne fra kravet om tilladelse efter § 36, stk. 1. Planlovens § 36, stk. 1, nr. 6 fritager bl.a. byggeri, der er udtrykkeligt tilladt i en lokalplan, der er tilvejebragt efter reglerne i denne lov.

træffe afgørelse efter § 69 om reduktion af skovbyggelinjen. Se dog nærmere herom afsnit 7.3.6.

11.3 Naturbeskyttelsesloven (§ 3 og fredninger)

Bestemmelserne om bygge- og beskyttelseslinjer gælder ved siden af naturbeskyttelseslovens kapitel 6 om fredninger, dvs. at krav efter § 65 om dispensation også er gældende i fredede områder. Fredninger, der indeholder bestemmelser om fredningers bonusvirkning, jf. lovens § 38, stk. 6, hvorefter det i en fredning bestemmes, at forbuddene i § 3 og §§ 15-19 ikke skal gælde i det omfang, forholdet er reguleret af fredningen.

I områder, der både er omfattet af § 3 om beskyttede naturtyper, og af en eller flere af bestemmelserne i §§ 16-19 om bygge- og beskyttelseslinjer, vil dispensation skulle meddeles efter begge regelsæt.

Internationale naturbeskyttelsesområder. Før der træffes afgørelse om dispensation skal der, jf. § 6 og § 7, stk. 2, i *Habitatbekendtgørelsen*¹⁸⁴ foretages en vurdering af, om projektet i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt. De projekter, der omfattes af kravet om vurdering, er projekter som ikke direkte er forbundet med eller nødvendige for Natura 2000-områdets forvaltning.

Hvis kommunalbestyrelsen vurderer, at projektet kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt, skal der foretages en nærmere konsekvensvurdering af projektets virkninger på Natura 2000-området under hensyn til bevaringsmålsætningen for det pågældende område. Viser vurderingen, at projektet vil skade det internationale naturbeskyttelsesområdes integritet, kan der ikke meddeles tilladelse, dispensation eller godkendelse til det ansøgte.

11.4 Museumsloven

§ 18 om beskyttelseslinjen om fortidsminder og museumsloven¹⁸⁵ supplerer hinanden, idet museumsloven regulerer beskyttelsen af selve fortidsmindet og en 2 m bræmme om fortidsmindet, jf. § 29 e, mens naturbeskyttelseslovens § 18 regulerer 100 meter beskyttelseszonen omkring fortidsmindet og 2 meter bræmmen. I 2 meter bræmmen gælder begge bestemmelser således.

11.5 Vandløbsloven

Efter vandløbslovens § 69, stk. 1, er der er *beskyttelsesbræmmer på 2 m* langs alle åbne naturlige vandløb og søer i landzone og langs visse kunstige vandløb og søer i landzone, dog ikke dog ikke for isolerede søer under 100 m². I 2 m bræmmerne er der bl.a. forbud mod dyrkning, jordbehandling, plantning, terrænændring, anbringelse af hegn (medmindre det sker for at beskytte vandløbet mod græssende husdyr) og anbringelse af bygværker m.v.

Naturbeskyttelseslovens § 16 om 150 m beskyttelseslinjen gælder søer over 3 ha og de vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinje efter den tidligere lovgivning¹⁸⁶. Forbuddet i §

¹⁸⁴ Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter.

¹⁸⁵ Museumsloven, lovbekendtgørelse nr. 358 af 8. april 2014 (loven senest ændret ved lov nr. 1715 af 27. december 2016).

¹⁸⁶ dvs. som udgangspunkt de vandløb, der den 1. september 1983 havde en bundbredde efter vandløbsregulativet på mindst 2 m og ved naturbeskyttelseslovens ikrafttræden den 1. juli 1992 fortsat var offentlige vandløb.

16, stk. 1, er ikke helt så restriktivt, som vandløbslovens bræmme, idet bl.a. landbrugsdrift bortset fra tilplantning og hegning er muligt her.

Der er ikke helt sammenfald med de sø- og vandløbsbredder, som de to bestemmelser omfatter, men det har næppe praktisk betydning.

Miljøstyrelsen
Tolderlundsvej 5
5000 Odense C

www.mst.dk